

hunedoara **PROPUNERE DE VIZIUNE**
2020 **STRATEGICĂ**
ASUPRA DEZVOLTĂRII
JUDEȚULUI

DEVA, APRILIE 2014

Studiul a fost sprijinit de Grupul PPE în Parlamentul European

Autori: Gheorghe Francisc Grün
Iuliu Winkler
István Csutak
Editor: Elena Emilia Roatiș
Tehnoredactare: IDEA Plus, Cluj-Napoca, 2014
Editat de UDMR

Sumar

Hunedoara 2020 - Propunere de viziune strategică asupra dezvoltării județului

autor Gheorghe Francisc Grün

Introducere	5
PARTEA I	8
Profilul socio-economic al județului	8
I.1. Localizare geografică	8
I.2. Cadrul natural	9
I.3. Structura sistemului de așezări	11
I.4. Structura socio-demografică a populației	21
I.5. Infrastructura	24
I.6. Mediul	28
I.7. Economia regiunii	31
I.8. Turismul	33
I.9. Agricultură și dezvoltarea rurală	35
PARTEA a II-a	38
Propunere de viziune privind strategia de dezvoltare a județului	38
II.1. Analiza județului și a ținuturilor istorice	39
Axa strategică I. Infrastructura de Transport și Energie	47
Axa strategică II. Competitivitatea economică	52
Axa strategică III. Turismul	53
Axa strategică IV. Cooperarea teritorială	55
Axa strategică V. Dezvoltarea Rurală	55
Axa strategică VI. Dezvoltarea Resurselor Umane și a Serviciilor Sociale	56
Axa strategică VII. Mediul înconjurător	57
Axa strategică VIII. Dezvoltare urbană	57
2014, anul unui nou început	
autor Iuliu Winkler	61
Anexă, Sumar executiv - Transilvania 2020, dezvoltarea locală plasată sub semnul responsabilității locale	
autor István Csutak	64

Introducere

În ultimii 25 de ani, s-au creionat pentru județul Hunedoara mai multe strategii de dezvoltare, care însă au fost puse în practică într-o mică măsură. Acest lucru s-a datorat în special schimbărilor frecvente de viziune cu privire la perspectivele de dezvoltare, care au apărut de fiecare dată când structura politică a conducerii județului s-a modificat.

La șapte ani de la aderarea României la Uniunea Europeană, în contextul creat de Strategia Europa 2020, dar și de Planul de dezvoltare „Transilvania 2020” elaborat de Uniunea Democrată Maghiară din România, Organizația Județeană Hunedoara a UDMR a considerat că trebuie să aducă viziunea sa despre dezvoltarea județului în următorii șapte ani, perioadă care se suprapune peste Cadrul Financiar Multianual 2014-2020 al UE.

Prezentul document face o trecere în revistă a caracteristicilor geografice ale județului, a condițiilor în care se află economia și infrastructura, a tradițiilor și a bogăției istorice etc. Toate aceste elemente puse împreună oferă o imagine de ansamblu a extraordinarului potențial de dezvoltare pe care îl are județul nostru.

În procesul de întocmire a prezentei propuneri de viziune strategică a dezvoltării județului Hunedoara în perioada 2014 - 2020, am ținut cont de faptul că județul Hunedoara este parte a Regiunii Vest, alături de Timiș, Arad și Caraș-Severin, județe aflate la diferite nivele de dezvoltare.

Am, considerat că pentru dezvoltarea armonioasă a județului este necesară crearea unor poli de dezvoltare care să se constituie în locomotive pentru localitățile aflate în sfera lor de influență, precum și pentru întreg județul.

În studiul anexă la „*Etude de fond sur la »Charte de Leipzig« sur la Ville européenne durable*”¹, se precizează că: „în România, consolidarea economică în numeroase orașe, se află încă la începuturile sale. Orașele sunt marcate de lungi faze de delăsare arhitecturală și urbanistică din cauza absenței investițiilor și stagnării economice, astfel încât există o nevoie imperioasă de renovare și de dezvoltare a cartierelor de locuit în ce privește locuințele, infrastructura, spațiul public și economia locală. Această interpretare a diferitelor probleme care se manifestă în ansamblul țării, trebuie să fie oprită printr-o serie de combinații de măsuri privind dezvoltarea urbană, renovarea urbană și economia locală. [...] Patru aspecte sunt prioritare: 1. concentrarea asupra proceselor de dezvoltare economică; 2. întărirea gestiunii financiare în administrațiile locale; 3. îmbunătățirea eficacității practicilor de guvernare locală; 4. pregătirea și sensibilizarea la deciziile și proiectele de legi în domeniul planificării urbane și a dezvoltării urbane”.

Desigur, prin „procesele de dezvoltare economică” trebuie înțeles tot ce contribuie la aceasta, respectiv legislația, utilitățile disponibile, forța de muncă, sistemul educativ existent în zonă, mentalitatea locuitorilor, într-un cuvânt tot ceea ce Robert Putnam definește ca fiind „capitalul social”. Capitalul social, precum și capacitatea unei societăți de a respecta legile și tradițiile, capacitatea de a colabora pentru realizarea unui scop comun, capacitatea de a avea inițiative și de a asuma răspunderi, constituie fundația pe care se poate realiza dezvoltarea unui teritoriu și a comunității care îl locuiește. Cu cât capitalul social este mai mare, cu atât capacitatea de dezvoltare a acelei societăți este mai puternică. Astfel, dezvoltarea capitalului social va trebui să fie în atenția planificatorilor dezvoltării județului.

În ce privește localitățile urbane, ele nu pot și nu trebuie să fie luate în considerare strict în cadrul limitelor lor geografice, întrucât fiecare localitate radiază influență într-o zonă mai mult sau mai puțin extinsă în jurul său. Astfel, ele se constituie, împreună cu localitățile mici aflate în sfera lor de influență, în „poli de

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

dezvoltare”, care trebuie analizați ca un tot unitar. Fiecare „pol de dezvoltare” va influența o zonă din cadrul județului care, după cum putem constata, se formează, în cele mai multe cazuri, în zone (ținuturi, țări) istoric constituite în cadrul județului Hunedoara. Totalitatea acestor zone alcătuiește o rețea economică și socială care acționează corelat. Dar acest aspect va fi analizat mai pe îndelete în cele ce urmează.

Întărirea gestiunii financiare în administrațiile locale, precum și îmbunătățirea eficienței practicilor de guvernare locală țin, în aproape egală măsură, de legislația existentă în domeniu, precum și de modul în care aceasta este pusă în aplicare. Printr-o gestiune financiară corectă și transparentă se poate garanta eradicarea corupției și gestionarea banului public în folosul comunității. Acest punct este esențial întrucât doar așa se pot pune la dispoziția proiectelor de dezvoltare fondurile necesare investițiilor, doar așa se pot rezolva problemele de infrastructură, de urbanism, investițiile culturale și de protecția mediului.

Pregătirea și sensibilizarea la deciziile și proiectele de legi în domeniul planificării și dezvoltării urbane țin de măsura în care spiritul civic al locuitorilor este dezvoltat, de nivelul de transparență al deciziilor luate pe plan local, precum și de acțiunea de educație cetățenească desfășurată în zonele județului (capitalul social).

În Agenda de la Leipzig a Uniunii Europene² se precizează că prioritățile teritoriale ale dezvoltării UE pornesc de la „*cele trei obiective principale ale Schemei de Dezvoltare a Spațiului Comunitar (ESDP), care rămân valabile, și anume:*

- *dezvoltarea unui sistem urban policentric și echilibrat și un nou parteneriat urban-rural;*
- *asigurarea egalității în accesul la infrastructură și cunoaștere;*
- *dezvoltarea durabilă, managementul prudent și a protejarea naturii și a moștenirii culturale”.*

Astfel, proiectul de viziune propus pentru județul Hunedoara trebuie să pornească de la aceste trei cerințe, iar punerea sa în operă va trebui să ducă la o reducere a decalajelor dintre diferitele zone ale județului, pornind de la „polii de dezvoltare” identificați în fiecare zonă.

În „Strategia Europa 2020”³, se spune că: „*Avem nevoie de o strategie care să ne permită să ieșim din criză mai puternici și care să transforme UE într-o economie inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, caracterizată prin niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, productivitate și coeziune socială. Europa 2020 oferă o imagine de ansamblu a economiei sociale de piață a Europei pentru secolul al XXI-lea (...) deoarece Europa poate reuși dacă acționează în mod colectiv, ca Uniune”.*

Pentru atingerea scopurilor propuse este necesar să se asigure un acces nediscriminatoriu la infrastructură (inclusiv infrastructura educațională, culturală și de sănătate), la cunoaștere, ținând cont de moștenirea culturală specifică fiecărei zone, precum și de protecția mediului. Pentru creșterea rolului polilor de dezvoltare în fiecare dintre zonele județului, se va acționa pe trei planuri diferite:

- pe plan local, pentru ca localitatea centru din fiecare zonă să se constituie în locomotivă a întregii zone, atât din punct de vedere economic, cât și social și cultural;
- pe plan județean, polii de dezvoltare trebuie să se integreze armonios în rețeaua economică și culturală a județului;
- pe plan regional, acțiunea dusă la nivelul fiecărui pol de dezvoltare locală trebuie să permită integrarea județului în economia regiunii și, mai departe, în economia Transilvaniei, a României și a Uniunii Europene.

Nu în ultimul rând, propunerea de viziune strategică se referă la măsurile necesare de protecție a mediului.

În cadrul acestui proiect de viziune strategică au fost preluate principalele direcții de dezvoltare din „Planul de Dezvoltare al Județului Hunedoara în perioada 2007-2013”. Numai astfel se poate asigura o continuitate între obiectivele stabilite prin planul de dezvoltare a județului și prezenta propunere, garantându-se continuarea acțiunilor începute în perioada 2007-2013, precum și continuarea celor cuprinse în primul plan de dezvoltare, dar rămase nefinalizate. În același timp, se va putea realiza punerea în acord a obiectivelor acestei propuneri de viziune cu obiectivele stabilite pe plan european și pe plan național, prin stabilirea de noi direcții de acțiune menite să asigure realizarea obiectivelor nou propuse. Pentru ca între viitorul plan de dezvoltare, care va fi întocmit la nivelul județului Hunedoara în conformitate cu

(cel puțin unele dintre) măsurile propuse prin „Propunerea de viziune strategică” și planul de dezvoltare regional care va fi elaborat la nivelul superior să existe o corelare, a fost preluată metodologia obligatorie din „Metodologia privind Planificarea Dezvoltării Regionale 2014-2020”. De asemenea, se va ține cont și de Planurile de Amenajare a Teritoriului Național pentru perioada 2014-2020, precum și de Planurile de Amenajare a Teritoriului Județean întocmite pentru aceeași perioadă dat fiind faptul că ele există pentru toate cele 6 domenii de planificare: „căi de comunicații, apa, zone de risc natural, rețeaua de localități, zone protejate și zone cu resurse turistice” de la nivel național, regional și zonal, de la nivel județean (Planurile de Amenajare a Teritoriului Județean). Acestea indică, din punct de vedere spațial, direcțiile de dezvoltare la diferite niveluri administrativ-teritoriale, fundamentează programele de dezvoltare și contribuie la soluționarea unor probleme teritoriale specifice. „Strategia de Dezvoltare Teritorială a României (SDTR)”, documentul programatic pe termen lung prin care sunt stabilite liniile directoare de dezvoltare teritorială a României și direcțiile de implementare pentru o perioadă de timp de peste 20 de ani, va fi, de asemenea, luat în considerare în funcție de stadiul de realizare a diferitelor activități aferente procesului de elaborare a SDTR. Deși se va ține cont de ideile mai vechi, expuse în diferitele planuri strategice elaborate la diferite niveluri, totuși propunerile prezente se află la un nivel mai general, fără să se intre în amănunte, pentru a propune doar o direcție generală, un scop comun spre care să se îndrepte județul, o viziune socială, economică și ecologică spre care să tindă în viitor Hunedoara.

Prezenta propunere reprezintă viziunea Organizației Județene Hunedoara a UDMR cu privire la dezvoltarea armonioasă a județului nostru, urmând ca ea să fie adusă în atenția factorilor de decizie județeni și de la nivelul tuturor localităților. Organizația Județeană Hunedoara a UDMR consideră că în elaborarea următorului plan de dezvoltare a județului trebuie să se țină cont de această propunere, care reprezintă viziunea comunității noastre care trăiește pe aceste meleaguri cu privire la viitorul nostru comun. În același timp, considerăm că planul de dezvoltare a județului trebuie supus dezbaterii publice, în opinia noastră aceasta fiind o condiție esențială pentru aplicarea cu succes a măsurilor pe care le va include.

PARTEA I

Profilul socio-economic al județului

1.1. Localizare geografică

Județul Hunedoara este situat în partea vestică a României, în sudul Transilvaniei, pe paralela 46 latitudine nordică și meridianul 23 longitudine estică, având ca vecini județele Arad, Timiș, Caraș-Severin, Gorj, Vâlcea și Alba. Suprafața județului este de 4.063 km² ceea ce reprezintă circa 3% din suprafața țării, ocupând locul 9 ca mărime între județele din România.

În cadrul acțiunii de regionalizare a României, județul Hunedoara a fost încadrat în Regiunea de Vest, alături de județele Timiș, Arad și Caraș-Severin. Pe lângă acestea, județul Hunedoara întreține bune relații de cooperare și cu alte județe din România, în special din Transilvania, fie datorită structurii economice complementare, fie datorită unor legături istorice vechi de secole.

Pe plan internațional, județul a realizat încă din anul 1993 o înfrățire cu județul Vass din Ungaria, cu care a avut o serie de acțiuni economice și culturale comune. Urmare a recomandării județului Vass, D. François Lachat, pe atunci președinte al Adunării Regiunilor Europei (ARE) și, în același timp, președinte prim-ministru al Republicii și Cantonului Jura din cadrul Confederației Elvețiene, a venit în vizită în județ pentru o serie de discuții cu conducerea județului. În urma acestei vizite a fost acceptată candidatura județului ca membru cu drepturi depline al Adunării. Astfel, încă din anul 1993, județul Hunedoara a fost admis în cadrul ARE, fiind al doilea județ din România care a făcut parte din această structură europeană importantă. În acest context, în anul 1994, Consiliul Județean Hunedoara, cu sprijinul Guvernului României, a organizat un Congres al ARE la Deva, care a fost un succes diplomatic și politic, deoarece, cu această ocazie, au venit în județul Hunedoara personalități de prim rang din toată Europa, cum ar fi Guy Spitaels, președinte al Regiunii Walonia și prim-ministru al Belgiei. Întrucât la congres au fost invitați toți președinții de Consilii Județene din România, aceștia au avut ocazia să intre în contact atât cu structurile europene disponibile pentru noi în acea perioadă, cât și cu personalitățile europene prezente la congres și să poată face lobby, la rândul lor, pentru ca județul pe care îl reprezintă să fie admis în ARE.

În anul 1997, județul Hunedoara a fost cooptat în asocierea DMTK (Dunăre, Mureș, Tisa, Criș) din care fac parte atât județe din Ungaria (Csongrád, Bács, Kiskun, Szolnok), cât și din regiunea Voivodina din Iugoslavia, precum și județele Timiș, Arad, Caraș din România. În afara relațiilor realizate la nivel județean, fiecare localitate mai importantă din județ a realizat legături cu localități similare din alte țări, ajungând chiar și la înfrățiri. Rezultatele mai bune sau mai slabe ale înfrățirilor au depins de capacitatea fiecărei conduceri de localități de a fructifica legătura. Astfel, orașul Deva, înfrățit cu localități din Ungaria, China, Franța (Arras, Cherbourg), a fructificat, în mod extrem de pozitiv, doar relația cu orașul Arras, în special datorită unor inițiative particulare din Deva și din Arras. Astfel, în decursul timpului, un număr de peste 40 de studenți deveni au petrecut câte un an de studii la Universitatea din Arras, iar alții au terminat studiile masterale aici. 20 de medici au efectuat stagii de câte o lună la spitalul din Arras, iar mai mulți studenți la medicină au efectuat stagii de practică în clinici private și în spitalul din Arras. Artiști plastici din Deva au expus la Arras în cadrul unor expoziții de artă. Chiar și în domeniul arheologiei romane au fost realizate o serie de schimburi de experiență. Potențialul acestor înfrățiri nu este încă suficient exploatat de către autoritățile locale, astfel încât în acest domeniu mai există o serie de resurse utilizabile pentru preluarea unor modele de succes, atât în domeniul economic (cum ar fi clusterelor în Franța), cât și în domeniul administrației locale, în domenii precum urbanismul, locuințele sociale, transportul public urban și periurban, infrastructura de utilități, protecția mediului, arhitectura peisagistică și multe altele.

1.2. Cadrul natural⁴

Relieful natural al județului este deosebit de variat și de echilibrat. Suprafața sa este împărțită practic în trei părți distincte, aproape egale ca suprafață: câmpie, dealuri și munți. În partea de sud se întind munții Godeanu, Vâlcan, Parâng. Puțin mai la nord, într-un lanț paralel se află munții Retezat și Parâng, cu înălțimi care depășesc 2.500 metri. Spre estul județului se află munții Șureanu.

Urcând spre nord, traversăm depresiunea Hațegului, mărginită spre est de munții Orăștiei, prelungire a munților Șureanu, iar la vest de munții Poiana Ruscă. Continuându-ne drumul spre nord, ajungem la valea Mureșului, care străbate județul de la est spre vest. De-a lungul său se întinde o zonă de luncă și de câmpie foarte propice agriculturii. Lunca Mureșului este mărginită de un rând de dealuri, continuate de munții Metaliferi spre est și de munții Zarandului spre vest, care formează Țara Moșilor (Țara Zarandului), în colțul cel mai de nord aflându-se renumitul munte Găina, loc de desfășurare ale unor vechi tradiții folclorice.

Clima județului Hunedoara este de tip temperat continentală, dar cu anumite particularități. Prin așezarea sa și prin marea varietate a formelor de relief, apare o formă etajată pe verticală a climei județului, pornind de la clima temperată la șes, până spre o climă de tip alpin în zonele muntoase. Astfel, temperatura medie anuală la Petroșani este de 6,8°C, pe când la Hunedoara ea este de 9,6°C. Precipitațiile variază mult în funcție de relief, oscilând între 530 mm în depresiuni și 1.000-1.200 mm în zonele alpine înalte. În ansamblu, clima județului se încadrează în limitele climei continental-moderate. Județul este caracterizat de un climat de munte în zonele înalte (cu 5 luni umede și reci și 4 luni temperate), un climat continental moderat în zonele de deal și în restul județului (cu 4 luni reci și umede și 8 luni temperate). Iernile sunt relativ umede, în timp ce verile sunt în general însorite, cu un regim pluviometric echilibrat.

Relieful foarte divers al județului determină și o mare biodiversitate. Datorită altitudinilor care variază între nivelul mării și munți mai înalți de 2.500 m, flora și fauna sunt adaptate acestor altitudini și climei specifice. Apare astfel o zonare pe verticală a biodiversității, asociațiile vegetale și faunistice diferențindu-se în funcție de particularitățile topoclimatice.

Pădurile de foioase ocupă o mare parte din teritoriu. Între acestea se disting pădurile de stejar, care se găsesc la altitudini cuprinse între 300 și 500 de metri, apoi peste aceste altitudini se află pădurile de fag, până la altitudini de 1.200 m. Ele sunt specifice zonelor marginale ale pădurilor de munte din Retezat, Parâng, Vâlcan, Șureanu, Poiana Ruscă și Zarand. În urma unor defrișări (adeseori ilegale) realizate în ultimii ani, în pădurile de foioase au rezultat o serie de pajiști secundare și fânețe.

Zonele de deal sunt caracterizate de pășuni și fânețe (pe dealurile Deveii, Hunedoarei, Orăștiei și Lăpușului) unde cele mai răspândite plante sunt gramineele și diverse specii de trifoi, precum și o serie de arbuști comuni regiunii.

Peste altitudini de 1.200 m se întind pădurile de conifere alcătuite în principal din molid și brad, acestea fiind specifice munților din centrul și sudul județului. Ele se dezvoltă pe solurile acide, adeseori în amestec cu pinul silvestru, zamburul, zada, dar și cu fagul la altitudini cuprinse între 900 și 1.200 m.

Deasupra limitei superioare a pădurilor se întind pășunile și pajiștile de munte, cu o vegetație subalpină, care cuprinde ienupărul, jnepenul, smirdarul sau bujorul de munte, care alternează cu pajiști de graminee. Pajiștile sunt specifice zonelor situate la înălțimi între 1.500-1.800 m, cu suprafețe extinse în munții Retezat, Vâlcan, Parâng și Șureanu.

Fauna este strâns legată de vegetație, fiind, în general, bine reprezentată atât ca număr de specii, cât și ca număr de indivizi. Deși pădurile de foioase și-au redus arealul ca urmare a unor defrișări (programate sau neautorizate), adăpostesc încă o faună bogată. Speciile reprezentative acestora sunt mistrețul, lupul, vulpea, veverița și căprioara. Pădurea Slivuț de lângă Hațeg a fost inițial repopulată cu zimbrii aduși din

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Polonia. Pe teritoriul județului Hunedoara sunt răspândiți iepurii, diverse rozătoare (șoareci de câmp, hâr-ciog, popândău, cârțița, pârșul de alun), dar și liliacul de seară.

În râurile din județ încă se găsește vidra, care este vânată pentru blana sa prețioasă. O raritate a devenit vipera, întâlnită încă în dealurile din jurul Devei sau în munții Apuseni. În pădurile de conifere se regăsesc carnivorele mari, precum lupul, ursul carpatin și râsul, dar și animale precum căprioara, veverița, jderul sau bursucul.

În munții Retezat se mai găsesc păsări precum cocoșul de munte, ierunca și pești ca păstrăvul, lipanul, moiaga și nisiparița.

În zonele alpine apar ierbivorele mari, cerbul, capra neagră, căpriorul, sau carnivore de mici dimensiuni precum pisica sălbatică, nurca și hermina, sau șoarecele de zăpadă. În urma unei acțiuni a Academiei Române, din anul 1973, în Retezat a fost reintrodusă marmota, care, acum, poate fi întâlnită de la Șaua Custurii până la Zănoaga.

Dintre păsări se pot întâlni, pe lângă cele comune, exemplare de specii rare precum acvila de munte, acvila țipătoare mică, ciocănitoarea cu spate alb, șoimul călător, ciocârlița urecheată, pasărea omătului, mierla de piatră etc.

Județul Hunedoara dispune de o rețea hidrografică foarte importantă, râul principal fiind Mureșul, care intră în județ prin est, la Aurel Vlaicu, și îl părăsește în partea de vest, la Zam. Principali săi afluenți sunt Streiul, Râul Mare și Cerna. Mureșul străbate județul pe o lungime de 105 km, prin culoarul tectonic situat între munții Șureanu și Poiana Ruscă la Sud și munții Apuseni la nord (Metaliferi și Zarand).

În partea de sud a județului se află râurile Jiul de Est și de Vest, iar la Nord este Crișul Alb. În județ se află importante suprafețe lacustre. Cele mai numeroase sunt cele de origine glaciară, precum cele din munții Retezat: Tăul Porții, Tăul Mare, Tăul Mic, Bucura, Zănoaga, Tăul Negru, Slăveiu, Stânișoara, Galeșul etc. În Parâng se află lacurile Gâlcescu, Roșiile, Zăvoaiele, Mândra, Deneș etc. În munții Șureanu sunt lacuri precum lezeru Mare și lezeru Mic. Lacurile montane contribuie la creșterea atractivității zonei, la pitorescul acesteia. În afară de lacurile naturale, avem și lacurile antropice de la Cinciș și Valea de Pești.

În județ există și surse importante de ape termale cunoscute încă de pe vremea ocupației romane din anii 105-274, cum ar fi cele de la Călan (Aqua), Geoagiu (Germisara) sau cele aflate la Vața de Jos. La Chimindia, Boholt, Păuliș, Banpotoc, Rapolt, Bobâlna, Bozeș, Băcăia, Hărțăgani etc. se găsesc ape minerale de foarte bună calitate din punct de vedere gustativ și microbiologic.

Județul, fiind brăzdat de câteva cursuri de apă importante, precum și de foarte multe pâraie, are asigurată rezerva de apă necesară populației și agriculturii. Din acest punct de vedere, este unul dintre județele României cu cea mai bună aprovizionare cu apă potabilă.

La finele secolului al XIX-lea, Mureșul era navigabil, iar la Deva se afla chiar și un mic port prin care legumicultorii bulgari, stabiliți în oraș, puteau transporta produsele lor până spre Arad și Timișoara.

Județul Hunedoara beneficiază de o mare varietate și bogăție de resurse naturale, fiind unul dintre cele mai bogate din țară. În depresiunea Petroșani se află încă bogate resurse de huilă. Dat fiind că în etapa actuală, urmare a catastrofei nucleare de la Fukushima, cărbunele tinde să fie reintrodus în circuitul economic al producției de energie electrică, această resursă constituie o rezervă energetică de care trebuie să ne îngrijim, deoarece în viitorul apropiat exploatarea ei, cu tehnologie modernă, va putea fi rentabilă și interesantă din punct de vedere economic. În munții Poiana Ruscă mai există încă modeste resurse de minereu de fier, la Teliuc, Ghelari, Vadu Dobrii și Poiana lui Filimon. Mult timp, acestea au servit la alimentarea furnalelor de la Hunedoara și de la Călan, alături de resurse aduse din import. Bogatele rezerve auro-argentifere din regiunea Musariu-Brad și Săcărâmb au fost exploatate încă din vremea romanilor și până în zilele noastre, resursele existente fiind încă ținta unor dispute politico-economice.

În munții Metaliferi există resurse titano-manganoase, vanadifere și nichelifere, iar cuprul încă se regăsește în zona Devei și în munții Metaliferi, la Căzănești și la Almășel. În apropiere de Boița-Hațeg și de Zam se găsesc minereurile de pirită. În județ au fost identificate și minereuri complexe de zinc și de cinabru, bauxită în zona Voia din munții Metaliferi.

Rocile de construcție sunt reprezentate de andezitul de la Criscior, Cozia și Pietroasa, de bazaltul de la Brănișca și Birtin, travertinul de Banpotoc și Geoagiu, marmura de la Alun, calcarul, gipsul, argila refractară sau argila caolinoasă, bentonita de la Gurasada, Poieni și Vica. În județ se mai regăsește talcul, travertinul și nisipul cuarțos curat la Zlaști, Uricani, Crivadia.

Este important de menționat că, dacă în perioada comunistă activitatea minieră era foarte puternic dezvoltată, având peste 60.000 angajați, în prezent, mai sunt în jur de 10.000 de mineri care lucrează în acest domeniu. Deși există solicitări de aprobare a exploatărilor aurifere din zona Săcărâmb sau din zona Rovine, din diverse motive ecologice, sau politico-economice, acestea nu au fost încă aprobate.

1.3. Structura sistemului de așezări

a) Caracterizare generală

Județul Hunedoara de astăzi s-a format pe teritoriul fostului regat geto-dacic a cărui capitală era situată în munții Orăștiei. Cele mai semnificative urme ale organizării regatului dac sunt datate în jurul secolului I î.Hr. Centrul său se afla în munții Șureanu, pe teritoriul actualului județ Hunedoara, unde a fost ridicat un complex de structuri defensive cu centrul la Sarmisegetuza Regia (dealul Grădiștii), dar care se întindea pe un teritoriu larg, găsindu-se urme ale cetăților dacice la Costești-Cetățuie (Costești), Blidaru (Ocolişu Mic), Piatra Roșie (com. Boșorod), Bănița și Căpâlna (jud. Alba).

În urma războaielor purtate cu legiunile romane, în anul 107 e.n., dacii au fost înfrânți, iar Dacia a devenit provincie romană. În același an, romanii au fondat o nouă urbe de mare importanță în epocă, pe care au botezat-o Ulpia Traiana Sarmizegetusa, care a devenit cea mai veche așezare urbană din Dacia romană și cel mai important centru cultural și religios al provinciei. Cu timpul, legiunile romane au fondat pe teritoriul actualului județ Hunedoara și alte localități de mai mică importanță militară, dar care arată că romanii au colonizat teritoriul dac pe termen lung. Astfel, a apărut un castru important la Micia (Mintia), o așezare cu băi termale la Aquae (Călan), alta la Germisara (Geoagiu), unde unitățile militare romane se odihneau și își refăceau forțele. Nenumărate sunt urmele de așezări romane pe teritoriul județului, la Clopotiva, Râu Mare, Râu de Mori, Peșteana, Densuș, Tuștea, Crăguiș, Păclișa, Ciopeia, Râu Bărbat, Pui, Bănița, Leșnic, Petrila, Vulcan, Peștișu Mic, Băcia, Totia, Batiz, Orăștie, Petreni, Renghet, Beriu, Bobâlna etc.

De asemenea, în județ se găsesc urme ale unor exploatări miniere sau de cariere de piatră pentru construcții din epoca romană la Alun, Baia de Criș, Brad, Toplița, Petroșani, Rapoltu Mare, Strei-Săcel, Teliucu Inferior, Țebea, Uroi ș.a.m.d.

Armata romană a rămas pe teritoriul Provinciei Dacia până în anul 272 când, sub presiunea popoarelor migratoare, a avut loc „retragerea aureliană”.

După stabilirea triburilor maghiare pe teritoriul Pannoniei și întemeierea regatului maghiar sub Ștefan I în anul 1000, regat recunoscut de Papă, teritoriul județului Hunedoara a devenit parte componentă a sa. După împărțirea regatului în comitate, („comitatus” în latină, „vármegye” în maghiară), prin anul 1247 a apărut prima mențiune privind comitatul Terra Harszoc (Țara Hațegului). Ceva mai târziu a apărut și o mențiune privind comitatul Hunedoarei în anul 1276. De menționat că însuși numele localității Hunedoara, în limba maghiară definește și rolul său de maximă importanță - **Vajdahunyad**, care s-ar putea traduce

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

În limba română ca **Hunedoara Voievodală**. Cu timpul, comitatul Hunedoarei a câștigat în importanță înglobând și alte teritorii cum ar fi cel al Hațegului. În anul 1320, funcția de comite al Hunedoarei va fi cumulată cu cea de castelan al cetății Devei, după cucerirea cetății Deva de către Carol Robert de Anjou, rege al Ungariei, care i-a învins pe partizanii lui Ladislau Kan, voievod al Transilvaniei și castelan al cetății Deva.

Comitatul a câștigat și mai mult în importanță în secolul al XV-lea, când nobilul Voicu a primit feuda Hunedoarei, iar fiul său, lăncuș de Hunedoara (Corvin), a devenit una dintre cele mai remarcabile personalități ale veacului său. Astfel, după nenumărate bătălii victorioase împotriva turcilor, el devine ban de Severin, iar după 1441 voievod al Transilvaniei. În 1446, el devine Regent al Ungariei, murind în anul 1456, după victoria sa zdrobitoare împotriva trupelor turcești la Belgrad. În amintirea acestei importante victorii, care a oprit înaintarea forțelor turcești în Europa pentru aproape 100 de ani, Papa Calixt al III-lea a dispus ca în toate bisericile catolice să fie trase clopotele la amiază. Fiul său, Matei Corvin, ales rege al Ungariei în anul 1458, este considerat cel mai mare rege pe care l-a avut Ungaria.

Cu timpul, rolul politic jucat de comitatul Hunedoarei a scăzut în importanță din punct de vedere militar, dar și-a păstrat permanent locul primordial în domenii ca exploatarea aurului, a minereului de fier și a prelucrării sale, aici aflându-se cel mai vechi furnal de topire a fontei din această parte a Europei, la Govăjdia. Încă din anul 1517 era menționat un atelier de fierărie, în 1754 avea deja trei cuptoare și o forjă. Pentru dezvoltarea metalurgiei fierului, comiții Hunedoarei au făcut apel la meșterii nemți, pe care i-au colonizat în zonă. În mod logic, localitatea Hunedoarei a primit și un nume în limba germană **Eisenmarkt** - Piața Fierului.

Pe teritoriul actualului județ Hunedoara, începând chiar din anii Evului Mediu, au trăit alături mai multe naționalități. În funcție de nevoile economice ale teritoriului, au fost colonizați aici meseriași nemți (aduși la atelierele de prelucrat fierul din Govăjdia), pietrari italieni (aduși la Sântămăria Orlea pentru construirea unor castele) pe domeniul Kendeffy, mineri din Bohemia (Cehia), sau din Germania (aduși pentru exploatarea aurului la Săcărâmb și la Băița, apoi a cărbunelui din Valea Jiului, mai apoi pentru construirea căii ferate etc.). Dintotdeauna pe teritoriul actualului județ au conviețuit pașnic mai multe naționalități, lucrând și construind împreună.

Județul Hunedoara este una dintre cele mai vechi entități teritoriale din România, iar granițele sale au suferit modificări minore de-a lungul secolelor și până azi.

Până în 1989, populația județului s-a aflat într-o creștere permanentă, în special prin importul forței de muncă. Astfel, în anii 1950 a luat ființă combinatul siderurgic de la Hunedoara, la a cărui construcție au participat mii de muncitori, dintre care mulți au rămas și ca angajați. La fel s-a procedat și la Călan, apoi la minele din Valea Jiului, unde în anii 1970 au fost inițiate masive acțiuni de relocare de populație, aici fiind aduși mineri din toate regiunile țării, împreună cu familiile lor. Efectele acestei relocări s-au resimțit acut în anii 1990, când, după închiderea multor mine, mulți dintre cei 40.000 de angajați ai minelor au fost disponibilizați. Spre deosebire de Valea Jiului, în munții Apuseni închiderea minelor nu a fost la fel de tragică, deoarece minerii erau în majoritate localnici și aveau propriile gospodării de pe urma cărora puteau să supraviețuiască. Astfel, Legea zonelor defavorizate din 1998 a avut efecte pozitive mai cu seamă în Apuseni decât în Valea Jiului, unde, adeseori, foștii mineri refuzau să se angajeze în întreprinderile nou create, din cauză că salariile oferite erau mai mici decât salariile compensatorii pe care le primeau și pe care le-ar fi pierdut la angajare.

b) Structura, categorii de mărime după numărul de locuitori

Județul Hunedoara s-a format ca un județ multiethnic, unde alături de populația românească s-au așezat maghiarii, venind apoi germani, evrei, italieni, cehi, romi. În tot decursul istoriei sale, aceste etnii au conviețuit pașnic, fără tensiuni și fără probleme deosebite, colaborând permanent la ridicare economică și culturală a județului. Cu timpul, mai ales la finele anilor 1970 și în anii 1980, au părăsit teritoriul României, și deci și al județului, foarte mulți etnici germani și evrei, care au fost literalmente „vânduți” de regimul

comunist. Astfel că, în prezent, numărul germanilor și al evreilor pe teritoriul județului este ne semnificativ din punct de vedere statistic.

Teritoriul județului Hunedoara, ca parte a Transilvaniei, a fost în tot decursul istoriei sale un tărâm al înțelegerii și al conviețuirii religiilor. În special în secolul al XVI-lea, secolul Reformei, aici s-au petrecut mutații religioase importante. Astfel, după reforma luterană și calvinistă, alături de aceste religii, aici s-a născut religia unitariană (antitrinitariană), sub influența marelui reformator David Francisc (Franz David Hertel sau Dávid Ferencz). El a fost episcopul fondator al acestei religii. A murit închis în cetatea Devei în anul 1579. Unitarienii americani, proveniți dintre puritanii care au fondat Statele Unite ale Americii la începutul secolului al XVII-lea, îl recunosc pe David Francisc ca fondator al unitarianismului. Putem spune că județul Hunedoara este singurul teritoriu din România și chiar din această parte a Europei în care a apărut o religie nouă, recunoscută și acceptată pe plan mondial, unitarianismul, iar monumentul ridicat în amintirea lui Francisc David în cetatea Devei constituie și astăzi un loc de pelerinaj pentru unitarienii din întreaga lume. Edictul de toleranță religioasă emis în anul 1568 de Dieta de la Turda (prima legislație de libertate religioasă din Europa) a făcut să apară o tradiție de toleranță și de bună înțelegere între religiile și între naționalitățile diferite care trăiau în teritoriu.

Înainte de 1989, județul Hunedoara a fost cel mai urbanizat județ din România, cu cel mai mare număr de municipii și de orașe. Avem încă cel mai mare număr de localități declarate orașe și municipii, însă, dacă facem o analiză obiectivă, constatăm că unele dintre acestea nu întrunesc toate condițiile pentru a fi așezări urbane. Astfel, există localități declarate orașe care au un număr de locuitori foarte redus, cu venituri insuficiente pentru a se asigura un minim de civilizație. Aici putem aminti orașul Aninoasa, cu doar 4.559 de locuitori, care practic a rămas fără nicio activitate economică, cu venituri care nu ajung nici măcar pentru plata angajaților propriei primării. Această situație este specifică pentru întreaga Vale a Jiului.

Profitând de deschiderea granițelor și intrarea României în Uniunea Europeană, din cauza lipsei perspectivelor profesionale, a șomajului care a crescut și a nivelului scăzut al veniturilor, foarte mulți tineri au ales calea exodului. Ca urmare a acestui fenomen, numărul locuitorilor județului a scăzut continuu în ultimii ani. Astfel, în prezent, cel mai mare oraș din județ, Deva, nu are mai mult de 57.565 locuitori, urmat îndeaproape de Hunedoara cu 57.524 locuitori. Pe locul trei se află Petroșaniul cu doar 35.239 locuitori⁵. Acest fapt îngreunează și mai mult măsurile posibile de relansare economică și, mai ales, atragerea de fonduri europene pentru implementarea unor proiecte de anvergură.

Totuși, există posibilități de reuniune a unor localități în diverse forme, conurbație, comunitate urbană, sau unificare, care să permită o raționalizare a costurilor și o creștere a mărimii localităților care vor face parte din aceste forme de reunire. Se pot imagina deci mai mulți poli de atracție și de influență în jurul cărora să se creeze „polii de dezvoltare”. Pornind de la nord spre sud, vom avea centrele de convergență la Brad, Deva-Hunedoara-Simeria, Orăștie, Hațeg și Petroșani. Aceste localități, prin tradiție, prin unitățile de învățământ de care dispun, unitățile industriale care există, atracțiile istorice pe care la găzduiesc, se pot constitui în adevărați „poli de atracție”, care să devină nuclee pentru „polii de dezvoltare” zonali.

c) Poli de creștere, poli de dezvoltare

În jurul fiecărei localități mai importante care poate constitui nucleul unui „pol de dezvoltare” se află o regiune întregă influențată de aceasta și care depinde în mare măsură de localitatea centrală. Astfel, se pot crea în județul Hunedoara o serie de „**poli de dezvoltare**” bazați pe evoluția istorică a acestora. De altfel, din acest punct de vedere, putem constata că de-a lungul timpului, încă din Evul Mediu, comitatele vechi erau grupate în jurul acestor localități centrale care atrăgeau activitățile economice și culturale, devenind adevărați „poli de atracție”. Aceste regiuni sunt foarte diferite între ele, fiecare cu istoria sa, cu specificul sau cultural, social și economic. Astfel, pornind de la nord spre sud, putem identifica următoarele cinci ținuturi cu posibili „poli de dezvoltare”:

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

1. Țara Moșilor (Zona Bradului - Munții Zarandului);
2. Valea Mureșului de Vest (Ilia - Deva - Hunedoara - Călan - Simeria);
3. Valea Mureșului de Est (Turdaș - Jeledinți - Orăștie - Aurel Vlaicu);
4. Țara Hațegului;
5. Valea Jiului.

1. Țara Moșilor sau Țara Zarandului (după numele munților în care se află), cu centrul la Brad, este o regiune foarte bogată în istorie, dar și din punct de vedere al activității economice. Regiunea este încă bogată în zăcăminte de aur, argint, dar și în huilă la Țebea. La Brad se află Muzeul Aurului, unul dintre puținele muzee din lume dedicate acestui metal prețios.

Țara Moșilor este o regiune importantă din punct de vedere istoric, aici fiind punctul de unde a pornit răscoala țăranilor sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, și apoi, tot de aici a plecat și Revoluția din 1848 din Transilvania sub conducerea lui Avram Iancu.

Țara Moșilor este un teritoriu cu oameni gospodari, localnici și cu puține persoane venite din afara zonei, în anii din urmă. Este o zonă relativ izolată, caracterizată de dealuri și munți de mică înălțime, cu localități rare, înșirate de-a lungul văilor, cu case izolate uneori aflate la kilometri distanță una de alta. Din această cauză este dificilă realizarea de condiții minimale de civilizație. În unele localități din această zonă nu s-a încheiat de exemplu, nici până acum, electrificarea, multe case, sau uneori chiar localități întregi nefiind racordate la rețeaua națională de furnizare a energiei electrice. Satul Dragu Brad (com. Blăjeni), satul Ticera (com. Bulzești de Sus), satul Bocșa Mare (com. Certejul de Sus) și satul Ribicioara (com. Ribița) nu au fost electrificate nici până în prezent. Cu atât mai puțin putem vorbi de introducerea apei curente și a canalizării, deși, România și-a propus ca, până în 2018, toate localitățile rurale să dispună de aceste utilități. În ciuda acestor dificultăți, se poate imagina alimentarea acestor localități cu electricitate produsă prin metode neconvenționale, regenerabile, cum ar fi energia eoliană, care ar putea alimenta chiar și o întreagă localitate mică, izolată. De asemenea, date fiind numeroasele izvoare din Munții Zarandului, se poate rezolva alimentarea cu apă curentă a unor părți din localități, a unor grupuri de case prin captarea acestor izvoare, în anumite situații, nefiind nevoie nici de pomparea apei, alimentarea fiind posibilă prin cădere.

Zona dispune încă de rezerve însemnate de aur, argint și alte zăcăminte minerale și de cărbune brun a căror exploatare ar putea să fie foarte interesantă din punct de vedere economic.

Orașul Brad găzduiește un muzeu al aurului, unul dintre puținele muzee din lume dedicate acestui metal prețios. În acest muzeu există mostre dintr-o rocă unică în lume care și-a primit numele inclus în nomenclatoarele internaționale, de „Nagyágit”, după numele localității în care a fost descoperită pentru prima oară, Nagyág (lb. maghiară), respectiv Săcărâmb (lb. română). Alte cinci asemenea roci au mai fost găsite doar în Africa de Sud. Geologii descriu Nagyágit-ul drept un amestec de plumb, aur, telur, stibiu (antimoniu) și sulf, combinație unică ce a atras interesul colecționarilor. O rocă de acest tip găsită la Săcărâmb s-a vândut cu 9.500 de dolari, o sumă cu adevărat impresionantă în comerțul cu „flori de mină”. Nagyágit-ul a fost descris prima oară în 1845 de către Wilhelm Karl Ritter von Haidinger.

Ca urmare a prăbușirii industriei miniere în anii 1990, această zonă a fost declarată „zonă defavorizată”.

Valea Mureșului de Vest și de Est

Această parte a județului se întinde de-a lungul Văii Mureșului, de la est spre vest, de la un capăt la celălalt al județului. Pe teritoriul său se află atât orașul Deva care, prin tradiție istorică, a fost aproape întotdeauna centrul administrativ al județului, cât și Hunedoara care a devenit prin anii 1980 centrul său industrial, sau Orăștie, localitate cu vechi tradiții culturale și industriale.

Prin construcția căii ferate la finele secolului al XIX-lea, Simeria a devenit cel mai important nod de cale ferată din zonă, deoarece aici se face legătura între magistrala Est-Vest (Constanța, București, Brașov, Arad și Timișoara), cu vestul Europei, cu magistrala de Nord-Sud a Transilvaniei, dinspre Satu Mare, Oradea, Cluj, precum și spre Sudul Carpaților prin Petroșani și defileul Jiului, spre Târgu-Jiu și Craiova, apoi spre Bulgaria și Serbia.

Din punct de vedere istoric acest teritoriu se subîmparte în două părți distincte, reprezentând doi poli diferiți de dezvoltare:

2. Valea Mureșului de Vest, cuprinzând Zona Zam - Dobra - Deva - Hunedoara - Simeria - Călan;

3. Valea Mureșului de Est, cuprinzând Zona Turdaș - Jeleđinți - Orăștie - Aurel Vlaicu.

2. Valea Mureșului de Vest

Centrul acestei zone este „conurbația Corvina” (Deva - Hunedoara - Simeria - Călan). Prin dimensiunea populației sale, de aproape 150.000 de locuitori, conurbația ar fi capabilă să atragă fonduri europene importante pentru dezvoltare. Deocamdată, această posibilitate este limitată de inexistența unor reglementări care să permită organizarea localităților în „conurbație” și utilizarea în comun a resurselor în anumite domenii.

Centrul economic și cultural al acestei zone se găsește în aglomerația Deva-Hunedoara-Simeria-Călan care, prin organizarea viitoare în conurbație, se va constitui într-un centru unic al acestui pol de dezvoltare. Aici se află de fapt centrul de greutate economic și istoric al întregului județ, prin faptul că la Deva s-a constituit, din punct de vedere istoric, centrul administrativ, în timp ce la Hunedoara și Călan s-a constituit centrul industrial al județului. La Simeria se află cel mai important nod feroviar din sudul Transilvaniei. Existența a două instituții de învățământ superior, o universitate tehnică de tradiție (Universitatea Politehnică Timișoara, Facultatea de Inginerie Hunedoara) și o universitate privată (Universitatea Ecologică „Traian” la Deva), constituie atuurile puternice în dezvoltarea zonei. Pe lângă acestea, au mai fost înființate filiale, secții sau antene ale unor universități de prestigiu din orașe universitare mai vechi, precum București, Arad, Sibiu sau Timișoara. Această zonă are o mare putere de atracție și o mare capacitate de dezvoltare prin tradițiile sale, prin bogăția monumentelor sale istorice, precum și prin existența unei populații bine pregătite și deținătoare a unei „științe-de-a-face” („know-how”, „savoir-faire”) în multe domenii ale economiei.

Valea Mureșului de Vest este o regiune care începe cu o zonă de câmpie, în partea dinspre județul Arad și Timiș, și este preponderent agricolă. În zona Zam, Iliia, Dobra, prin tradiție, a fost dezvoltată agricultura care poate fi revigorată, prin calitatea excelentă a solului de luncă și prin posibilitatea de irigare a culturilor. De asemenea, există și anumite puncte de interes turistic, respectiv câteva conace nobiliare din secolele XVI-XVIII, precum și bisericile foarte vechi din zonă, unele dintre ele fiind construite în secolul al XV-lea. Importanța economică a acestei părți va crește probabil în momentul în care va fi racordată la autostrada spre vestul Europei.

Din păcate, și aici se mai regăsește un sat neelectrificat, și anume satul Dumești din comuna Vorța. Din punct de vedere al utilităților - stații de epurare, canalizare și apa curentă - și această zonă suferă ca și întreaga țară.

În această parte a județului se află concentrate și multe dintre obiectivele turistice cum ar fi Cetatea Devei și Castelul Huniazilor, împreună cu alte câteva puncte de interes turistic cum sunt Furnalul de la Govăjdia, linia de cale ferată îngustă Hunedoara-Govăjdia etc.

În această zonă, **Ținutul Pădurenilor** formează o regiune cu totul aparte. Din punct de vedere etnografic, Ținutul Pădurenilor, aflat izolat între munți, a păstrat o adevărată comoară etnografică, un folclor pur de o mare frumusețe. Dar, această izolare înseamnă și un număr de sate care încă nu au fost racordate la rețeaua electrică, cum ar fi Piatra, Fața Roșie, Răchițeaua din cadrul Comunei Bătrâna. Același fenomen

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

se mai regăsește și în zona Călanului, unde satele Ursici-Preotești, Ursici-Mesteacăn și Ursici-zona-Centru din cadrul comunei Boșorod nu au fost încă electrificate. Desigur, aceeași rămânere în urmă se regăsește și pe planul utilităților (apă curentă, canalizare, stații de epurare etc.) care, date fiind condițiile specifice zonei, nu vor fi rezolvate în scurtă vreme.

Demn de menționat este faptul că în zonă se află și comuna Ilia, unde s-a născut, în 1580, unul dintre cei mai importanți principii ai Transilvaniei și rege al Ungariei din secolul al XVII-lea, Bethlen Gabriel. A fost descris de un contemporan ca un „calvinist zelos care rareori ieșea fără o Biblie în buzunar”, dar era calculat și a avut grijă ca disputele de ordin religios să nu afecteze unitatea țării. A intervenit prin măsuri fiscale în favoarea preoților români și l-a confirmat pe episcopul Teofil de la Prislop. Pentru atragerea românilor la calvinism și lutheranism, se vor traduce și tipări în română numeroase cărți religioase. Politica sa economică a făcut posibilă participarea țării în Războiul de 30 ani (1618-1648), dus de principii protestanți germani contra împăratului catolic de Habsburg. Clădirea în care s-a născut la Ilia a fost restaurată, ea devenind deja un pol de atracție turistică a zonei. De asemenea, nu trebuie uitat faptul că familia Huniazilor, în special cei doi reprezentanți cei mai importanți ai săi, lancu de Hunedoara și Matei Corvin, eroii a trei națiuni: română, sârbă și maghiară. Demn de observat este și faptul că trei dintre cei 14 eroi reprezintă din cadrul Monumentului Mileniului de la Budapesta sunt originari de pe teritoriul actualului județ Hunedoara (lancu de Hunedoara, Matei Corvin și Gabriel Bethlen).

De asemenea, la 9 februarie 1849, la Simeria Veche, armatele revoluționare maghiare, sub comanda generalului Bem, au reperțat ultima lor mare victorie împotriva armatelor austriacă și rusă.

3. Valea Mureșului de Est

Cea de-a doua zonă are centrul la Orăștie, un punct cu potențial de atracție în vederea dezvoltării economice și culturale a întregii arii. Această zonă este considerată a fi leagănul poporului român, aici aflându-se cetățile dacice de la Costești, Grădiște, Piatra Roșie etc. Pe teritoriul său există și o rezervație naturală deosebit de frumoasă (Grădiște-Cioclovina) și stațiunea balneoclimaterică de la Geoagiu (Germisara). De remarcat este că Orăștie are vechi tradiții culturale. „Palia de la Orăștie” este prima traducere parțială a Vechiului Testament în limba română, demers realizat la sfârșitul secolului al XVI-lea, sub influența Reformei protestante. Lucrarea a văzut lumina tiparului la Orăștie în anul 1582, tipărirea sa fiind finanțată de nobilul maghiar Geszti Ferencz.

Orașul Orăștie a fost un excelent exemplu de conviețuire între naționalități, orașul fiind fondat de sașii colonizați aici încă din vremea invaziilor tătare. Aici, de-a lungul secolelor, au trăit în bună înțelegere germani, români, unguri și evrei. De menționat că în limba maghiară, numele localității este „Szászváros”, adică Orașul Sașilor, denumirea germană fiind Broos.

Din punct de vedere economic, zona are un potențial important, fiind caracterizată de o veche tradiție industrială, aici funcționând timp de mulți ani Uzina Mecanica Orăștie (ce a avut în 1989 peste 4.500 de angajați), fabrica Chimica Orăștie, care producea matrițe pentru industria maselor plastice și piese din mase plastice, dar și materiale militare. În oraș mai funcționa fabrica Vidra (Favior) care producea confecții de blană pe care le exporta în întreaga lume. De asemenea, aici funcționează încă fabrica „Fares”, fondată în 1929, mare producător de ceaiuri și uleiuri esențiale din plante, ba chiar și medicamente naturiste și suplimente alimentare realizate din plante, fiind cea mai importantă unitate din România în acest domeniu de activitate.

Valea Mureșului de Est are o mare parte de șes, de-a lungul luncii Mureșului, unde agricultura este destul de bine dezvoltată atât cultura de câmp, cât și zootehnia, aici fiind prin tradiție ferme de creștere a porcilor și a vacilor, în special pentru lapte. Zona are dealuri și munți de mică înălțime - Munții Șureanu. În această zonă se află și celebrele cetăți dacice, declarate „monumente ale patrimoniului universal” de către UNESCO, și care ar putea constitui un punct de atracție extrem de puternic pentru turismul cultural. Zona în care sunt cetățile este sălbatică, nepoluată, greu accesibilă. Tot aici se află fenomene carstice

foarte atractive, în multe dintre peșteri găsiindu-se urme de așezări umane din cele mai vechi timpuri (paleolitic și neolitic, ex. peștera de la Cioclovina).

Aici găsim și una dintre stațiunile balneoclimaterice cele mai renumite din județ, Geoagiu Băi, cunoscută încă din vremurile Imperiului Roman pentru apele sale tămăduitoare, mezotermale.

De asemenea, în planul civilizației, încă există sate neelectrificate, și anume Ciungu Mare din comuna Romos, și satele Costești și Grădiștea de Munte din comuna Orăștioara de Sus. În această situație nici nu are rost să mai cercetăm existența alimentării cu apă curentă sau a canalizării din zona rurală.

4. Țara Hațegului

Cel de-al patrulea pol de dezvoltare posibil este Țara Hațegului. Din punct de vedere industrial, regiunea este destul de săracă, în schimb ea compensează peste măsură prin bogăția sa naturală și istorică. Depresiunea Hațegului permite o agricultură de calitate, aici fiind condiții excelente pentru o agricultură biologică, capabilă de produse organice.

Aici au fost înființate doar un abator de animale, o fabrică de bere și una de conserve, care au dat faliment după 1990, sau au fost închise după cumpărare, așa cum s-a întâmplat cu fabrica de bere. În prezent, în zonă, practic nu mai există industrie, în afara Centralei Hidroelectrice Râu Mare și a celor câteva micro-hidrocentrale de pe râul Strei. Ca atare, regiunea este destul de săracă. Aflându-se la limita Retezatului, în zonă a început să se dezvolte timid un centru de schi la Răușor.

În această zonă, pe lângă relieful de șes care se întinde pe Valea Streiului, a Galbenei și coboară spre sud prin Porțile de Fier ale Transilvaniei, se ridică lanțul munților Retezat, cu înălțimi de peste 2.500 metri. Aici există rezervația naturală cea mai veche și mai valoroasă din România, Parcul Național Retezat care a fost declarat „rezervație naturală” încă din anul 1935. Ocupând o suprafață de 20.000 ha, cu perspective de a crește până la 60.000 ha, a fost declarat de către UNESCO drept „rezervație a biosferei”.

Tot aici se află și Geoparcul Dinozaurilor Tara Hațegului (GDHT), inclusiv o arie naturală protejată de interes național cu o suprafață de 102.392 ha, cuprinzând localitățile Densuș, General Berthelot, Răchitova, Totești, Sântămăria Orlea, Sarmizegetusa, întinzându-se până la Baru Mare, Sălașu de Sus și Râu de Mori. Aici se află situl fosilifer de la Sânpetru, unde au fost descoperite resturile fosilizate de dinozauri pitici din Țara Hațegului. Deși anecdotic, este interesant de remarcat faptul că descoperitorul acestora, Franz Nopcsa, de origine română, a dorit să scoată în evidență unicitatea științifică a Transilvaniei, dar și conviețuirea dintre românii și maghiarii de pe aceste meleaguri, astfel a botezat dinozaurii descoperiți cu denumiri: Magyarosaurus Dacus, Telmatosaurus Transsylvanicus, Paracimexomys Dacicus, Megalosaurus Hungaricus, Bradycneme Draculae etc.

În localitatea General Berthelot a fost înființat un centru educațional care organizează acțiuni de păstrare a identității locale și de dezvoltare economică a zonei. Zona poate profita de faptul că pe teritoriul ei se află adevărate comori culturale: ruinele vechii capitale romane a Provinciei Dacia (Sarmizegetusa), ruinele cetății Colț („Castelul din Carpați” - romanul lui Jules Verne), două dintre castelele familiei nobiliare Nopcsa (Săcel și General Berthelot), care a dat în secolul al XIX-lea un erou de roman, celebrul „Față Neagră” („Sărmanii bogați” de Jókai Mór), iar cu aproape un secol mai târziu pe Franz Nopcsa, unul dintre fondatorii paleontologiei moderne și etnograf de renume mondial (care a candidat pentru postul de Rege al Albaniei la începutul secolului al XX-lea), castelul familiei Kendeffy (Cândeștii) și un număr de biserici istorice de mare valoare, printre care se distinge Biserica din Densuș, construită probabil chiar înainte de anul 1000, unde au fost utilizate pietre tombale romane de la Sarmizegetusa.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Regiunea este bogată în puncte de atracție turistică atât pentru turismul de recreere cât și pentru turismul cultural. Tot aici se află două rezervații naturale de mare valoare, Parcul Național Retezat și Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului.

Desigur, dat fiind caracterul de zonă de munte pentru o mare parte a zonei, și aici există sate unde nu a ajuns curentul electric, și anume la Copaci din comuna Totești, sau la Cârnic, din comuna Sălașu de Sus. Este interesant de menționat faptul că satul Cârnic, una dintre porțile de intrare în munții Retezat, s-a depopulat, aici fiind construite o serie de pensiuni agroturistice.

La Zeicani (Porțile de Fier ale Transilvaniei), a avut loc o mare bătălie în care lancu de Hunedoara i-a învins pe turci în 1442. În amintirea acestei mari victorii, la finele secolului al XIX-lea, a fost ridicat un monument, „Buzduganul lui lancu de Hunedoara”, care a fost distrus, după 1990, de niște huligani care l-au valorificat ca fier vechi și care, de atunci, nu a mai putut fi reconstituit.

5. Valea Jiului

Valea Jiului este o zonă complet aparte în județul Hunedoara, în primul rând din cauza izolării sale, aflându-se într-o depresiune intramontană, la 1.000 de metri altitudine, și având un singur drum de acces, de la Simeria Veche-Hațeg. În munții Văii Jiului au fost oprite și armatele turcești în anul 1455, când încercarea de trecere a unei armate otomane a fost respinsă de armata transilvăneană condusă de un căpitan al lui lancu de Hunedoara, Nicolae Kendeffy-Cândea, care a căzut în această luptă. Important de menționat este faptul că însuși Kendeffy era hunedorean din Țara Hațegului. În memoria acestuia, în 1896, comunitatea hunedoreană a ridicat un monument sub formă de buzdugan în localitatea Vulcan (distrus de atunci, din motive greu de înțeles). Dacă izolarea aceasta putea fi un atu în secolul al XV-lea, în secolul XXI este un dezavantaj major. Astfel, pentru ca Valea Jiului să poată intra în circuitul economic național și internațional, este urgentă dezonclavizarea sa, scoaterea ei din izolare. În acest scop este urgentă modernizarea drumului care leagă Valea Jiului de Valea Oltului, precum și terminarea drumului de la Câmpul Lui Neag spre Herculane și Drobeta Turnu Severin. În același timp, trebuie modernizată și calea ferată care traversează Valea Jiului, între Simeria și București, pentru a o face capabilă să suporte viteze mai mari decât cele de azi, de 30-50 km/h.

Valea Jiului este un pol de dezvoltare doar din punct de vedere al potențialului său nevalorificat încă.

Potențialul turistic al zonei este neîndoiește date fiind condițiile naturale deosebite. Pe de altă parte, rezervele încă existente de cărbune din această regiune constituie un atu important în dezvoltarea viitoare a industriei miniere, ținând cont de tendințele care se manifestă, în acest sens, la nivel global.

Valea Jiului prin specificul său, este o zonă monoindustrială, bazată pe exploatarea cărbunelui, cu localități extrem de concentrate, adunate de-a lungul văilor intramontane și care, în anii dezvoltării explozive a mineritului, au fost dotate cu rețele de apă curentă și canalizare, precum și alimentate cu energie electrică.

Deși dotările tehnico-edilitare au fost realizate în cea mai mare parte, și există practic în toate localitățile, calitatea lor este nesatisfăcătoare, ele trebuind fie regândite, și, în cele mai multe situații, complet refăcute. Totuși, existența lor, chiar și la un nivel nesatisfăcător, reprezintă un avantaj potențial de moment care ar putea fi util în dezvoltarea viitoare.

Prin dezvoltarea haotică a ultimilor ani ai comunismului, echilibrul demografic și cultural al zonei a fost stricat, iar prin dezindustrializarea produsă după 1990 zona a sărăcit foarte puternic. Deși a fost declarată „zonă defavorizată”, acest fapt a reușit doar într-o mică măsură să rezolve problemele, aici dezvoltându-se un număr redus de unități de producție. Existența unui număr important de foști mineri disponibilizați produce o presiune enormă asupra autorităților locale (problemele legate de șomaj, ajutoare sociale, resurse financiare reduse etc.). În momentul de față, această zonă are nevoie de o regândire a

dezvoltării viitoare într-un mod echilibrat și cuprinzător, mergându-se spre elementele materiale, dar mai ales spre educație.

Localnicii din zonă, momârlanii, oameni muncitori și serioși, sunt experimentați în creșterea animalelor. Această experiență și acest potențial ar putea fi exploatat prin conceperea unui plan coerent, pentru a dirija dezvoltarea viitoare a zonei în mod echilibrat atât spre (re)dezvoltarea industriei cât și spre dezvoltarea zootehniei specifică zonelor de munte.

Pe lângă potențialul industrial și agricol, există un important potențial turistic, prin existența unor munți accesibili din Valea Jiului (Parâng, Straja, Vulcan etc.). Se poate preconiza dezvoltarea turismului sportiv (stațiuni de schi) în timpul iernii și a turismului de recreere (plimbări, drumeții montane, bicicleta de munte etc.) în timpul verii.

Un atu important al Văii Jiului îl constituie existența unei universități de tradiție, „Universitatea Tehnică” Petroșani care dispune de cadre didactice de valoare certă, recunoscute pe plan național.

d) Sisteme urbane, zone funcționale urbane, asociații de dezvoltare inter-comunitară, grupuri de acțiune locală și forme de asociere și parteneriat între localități

În județul Hunedoara nu există localități mari sau foarte mari care să permită crearea unei zone metropolitane. După cum am arătat deja, cea mai mare localitate este municipiul Deva cu 57.565 de locuitori. Din acest motiv, este necesară regruparea mai multor localități pentru a se putea crea centre de atracție mai puternice. S-a preconizat deja realizarea unei conurbații prin unirea localităților Deva, Hunedoara, Simeria și Călan. Ele sunt apropiate geografic și, în același timp, complementare din punct de vedere economic și cultural. Legislația actuală (HG 998/2008 - n.n.) stabilește municipiul Deva ca fiind singurul pol urban de creștere din județ. Din păcate, legislația este destul de neclară în acest domeniu, fiind introduse o serie de noțiuni precum: poli metropolitani, poli urbani, centre urbane, fără să fie însă definit foarte clar rolul acestora, avantajele de care se bucură și, în final, scopul acestei categorisiri.

Aceste categorii sunt clasificate, în primul rând, în funcție de numărul de locuitori, de locul ocupat în administrație, din punct de vedere istoric și așezarea lor pe harta infrastructurii. În același timp, se vorbește în diferite materiale de „poli de dezvoltare”, „zone metropolitane”, „zone de influență” sau „zone urbane funcționale”, fără ca aceste noțiuni să aibă acoperire în legislație sau fără să aibă, cel puțin, o definiție clară.

În prezentul material s-a ales denumirea de „pol de dezvoltare” pentru cele cinci zone în care a fost împărțit județul din punct de vedere istoric, geografic și economic. Din acest punct de vedere, „polii de dezvoltare” sunt acele regiuni ale unui județ în care există o coerență geografică, istorică, economică și socială. Fiecare dintre acești poli de dezvoltare astfel definiți este așezat în jurul unui centru urban mai important, care se constituie în centrul său de atracție și de influență culturală și economică, populația din teritoriu fiind obișnuită prin tradiție să migreze spre acest centru de atracție urbană, astfel determinat.

Astfel, așa cum a fost arătat mai sus, cei cinci „poli de dezvoltare” au ca centre urbane de influență și de atracție orașele Brad pentru Tara Moților, Petroșani pentru Valea Jiului și Hațeg pentru Tara Hațegului, precum și „conurbația Corvina”, și Orăștie pentru cele două părți ale Văii Mureșului.

Pentru o utilizare eficientă a fondurilor disponibile, asocierea sub diferite forme a localităților va fi o condiție obligatorie. Va fi necesară regândirea organizării administrative a localităților județului. Anumite localități care au fost părăsite de către locuitori în urma dispariției unor industrii care le țineau în viață. Acestea fie își vor schimba gradul de încadrare, fie se vor uni cu alte localități apropiate geografic, pen-

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

tru a putea supraviețui. De asemenea, trebuie regândită și organizarea comunelor din județ, astfel încât acestea să devină eficiente și sustenabile pe termen lung.

În afară de organizarea administrativă, este necesară și elaborarea unor forme flexibile de asociere pe termen limitat, care să permită accesul unor localități mai mici la fondurile necesare realizării anumitor obiective comune strict necesare, cum ar fi: realizarea în comun pentru mai multe localități (comune, orașe) a unor stații de epurare, stații de triere, sortare, prelucrare și depozitare a deșeurilor menajere, amenajarea unor trasee turistice (pentru turiști pedestri sau cu bicicleta, turism ecvestru, turism de recreere, turism cultural etc.).

e) Specializarea funcțională a localităților

Făcând o analiză a polilor de dezvoltare propuși, se constată că fiecare dintre ei are caracteristici proprii, diferite de restul județului. Numai pornind de la o asemenea analiză, se va putea face o propunere judicioasă și eficientă de modernizare a sa, care să dea rezultate pozitive în cel mai scurt termen posibil.

Ca o caracteristică defavorabilă, comună întregului județ, putem constata slaba răspândire a utilităților caracteristice civilizației europene: apa curentă, canalizarea și depozitarea (preluarea, transportul, sortarea - trierea) deșeurilor menajere în aproape toate zonele rurale ale județului, ba chiar și în anumite părți ale orașelor.

În județul Hunedoara încă există un număr destul de important de localități montane, izolate, lipsite de alimentare cu energie electrică.

În toate cazurile, trebuie să se dea dovadă de realism și trebuie să fim conștienți de faptul că, orice măsuri s-ar lua, schimbarea în bine necesită timp, iar pentru o dezvoltare durabilă a fiecărei zone și a județului în ansamblu sunt necesare măsuri specifice, precum și o acțiune concertată, coerentă a tuturor factorilor implicați.

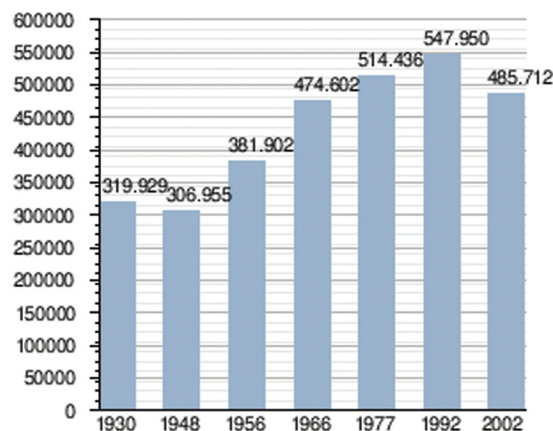
O foarte bună caracterizare a situației prezente a județului Hunedoara se regăsește în lucrarea de doctorat⁶, a d-nei Mateș Adela-Ioana:

„Modificările și schimbările de natură economică, politică, socială și culturală din România și implicit din județul Hunedoara, au dus, așa cum realitatea ne-o arată de fapt, la dezechilibre, discrepanțe puternice între clasele sociale, au dat naștere unui adevărat fenomen, care a cuprins întreg județul și care a lăsat în urmă doar probleme. Acest fenomen poartă numele de dezindustrializare. [...] S-a trecut de la industrializarea forțată din anii socialismului, la dezindustrializarea voită din anii capitalismului, de la popularea județului ca efect al industrializării, la depopularea și îmbătrânirea populației județului, de la vechile lozinci de tipul „indiferent cât costă, construți orice” sau „dormi studente, dormi în pace, țara inginer te face” la adevărate drame sociale cauzate de lipsa locurilor de muncă. Dezindustrializarea a afectat treptat toate ramurile industriei hunedorene, tot ceea ce odată făcea renumele acestui județ: siderurgia hunedoreană, industria extractivă a minereurilor auro-argentifere, industria energetică, industria carboniferă, industria textilă etc. fenomenul dezindustrializării fiind, din păcate, sinonim cu falimentarea industriei, cu distrugerea patrimoniului industrial și transformarea într-un morman de ruine și fier vechi. [...] Nu este suficientă doar stabilirea unor strategii de dezvoltare, este nevoie ca populația să cunoască și să înțeleagă aceste strategii, să și le însușească și să încerce să le aplice, influențând astfel propriul lor comportament economic și social”.

I.4. Structura socio-demografică a populației

a) Evoluția populației și potențialul demografic

Urmărind în timp evoluția populației din județul Hunedoara constatăm că între anii 1930 și 1948, ea a scăzut (în mod firesc, în urma războiului) cu 12.974 locuitori. După această dată, ea a început să crească semnificativ, cu 74.947 locuitori între anii 1948 și 1956, ca urmare a începerii industrializării județului. În această perioadă a început construcția combinatelor siderurgice de la Hunedoara și Călan, iar șantierele de construcție aferente au atras o populație numeroasă din întreaga țară.

date INSSE - grafică realizată de Wikipedia

În următoarea perioadă (1956-1966), populația județului a crescut cu încă 92.700 locuitori deoarece activitățile în siderurgie, în mineritul de cărbune, precum și în cel de neferoase au crescut semnificativ. De asemenea, a început construcția unităților de reparații și fabricație a echipamentului minier la Criscior (Brad), Petroșani, Deva și a unităților de construcții de mașini din Orăștie (Mecanica Orăștie, Chimica Orăștie).

Din datele statistice rezultă că între 1966 și 1977, populația a crescut cu 39.834 persoane, iar între 1977-1990 a mai crescut cu 43.592 persoane, în special datorită creșterii activității din siderurgie și minerit (acțiunile „Valea Jiului 7.000” și „Valea Jiului 11.000” - n.n.). Din tabelul de mai jos se poate observa ușor că, între anii 1930 și 1990, populația județului aproape s-a dublat, crescând cu 81,79% față de 1930, în special prin aport extern de populație adusă din alte regiuni ale țării și mai puțin prin creștere naturală.

	1930	1948	1956	1966	1977	Populație total 1990
jud. Hunedoara	319929	306955	381902	474602	514436	558028

Raportul între populația urbană și populația rurală din județul Hunedoara este:

	Populație total	d.c. urbană	%	rurală	%
jud. Hunedoara	558028	418067	74,92	139961	25,08

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

După 1990, populația județului a scăzut constant, cu 96.578 persoane între 1990 și 2010. După anuarul statistic al României din anul 2011 (care reflectă datele obținute în iulie 2010), județul Hunedoara avea un număr de 461.450 de locuitori. În informarea Institutului Național de Statistică - județ Hunedoara din 1.11.2011, privind înregistrarea datelor statistice la „Recensământul Populației și Locuitorilor în județul Hunedoara”, numărul de locuitori al județului este de 410.383, ceea ce înseamnă că în răstimp de numai un an, numărul locuitorilor din județ a mai scăzut cu 51.067. Același fenomen de reducere a numărului de locuitori s-a produs și la nivelul fiecărei localități mai importante din județ, situația fiind prezentată în tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Denumirea	Nr. Locuitori 1990	Nr. Locuitori 2010	Diferența 2010-1990	Nr. Locuitori 2011	Diferența 2011-2010
1	TOTAL JUDEȚ	558028	461450	- 96578	410383	- 51067
2	Deva (municipiu)	82313	66178	- 16135	57565	- 8613
3	Brad (municipiu)	19850	15720	- 4130	14334	- 1386
4	Hunedoara (mun.)	89873	69574	- 20299	57524	- 12050
5	Lupeni (mun.)	33339	28813	- 4258	23039	- 5774
6	Orăștie (mun.)	25267	21274	- 3993	18823	- 2451
7	Petroșani (mun.)	53078	42522	- 10556	35239	- 7283
8	Vulcan (mun.)	36315	28336	- 7979	25036	- 3300
9	Aninoasa	4348	4672	+ 324	4559	- 113
10	Călan	14892	12790	- 2102	11220	- 1570
11	Geoagiu	comuna	5659	-	5892	+ 233
12	Hațeg	11349	10880	- 469	9739	- 1141
13	Petrila	28617	24804	- 3813	21672	- 3132
14	Simeria	14914	13446	- 1468	12316	- 1130
15	Uricani	12321	9406	- 2915	8749	- 657

După cum se poate constata, singurele localități din județ în care numărul de locuitori a crescut în această perioadă a fost Geoagiu și Aninoasa, a căror populație a crescut cu 233 locuitori. Geoagiu a fost declarat oraș doar cu puțină vreme în urmă, iar atractivitatea sa ca localitate preponderent agricolă (care asigură deci mijloacele de subsistență) și apropiată de stațiunea balneară Geoagiu-Băi au atras populația din zonele aflate în declin economic. Creșterea populației din Aninoasa este oarecum paradoxală, deoarece, în urma închiderii minei din localitate, aici nu mai sunt locuri de muncă, chiar primăria trecând prin situația de faliment.

În vremea în care combinatele siderurgice, întreprinderile miniere, întreprinderile de reparații și construcții utilaj minier și alte obiective industriale cu mii de angajați funcționau din plin, centrele industriale funcționau ca un magnet și mii de oameni migrau zilnic înspre și apoi dinspre aceste obiective spre toate localitățile din jur. Astfel Hunedoara, Orăștie, Deva și Brad erau centrele de atracție principale.

Prin recensământul efectuat în 2011, s-a constatat o scădere drastică a populației în toate zonele județului. Deși bazinele de colectare a forței de muncă au rămas aceleași, întrucât altele mai importante nu au apărut, iar întreprinderile alternative s-au creat tot în aceleași centre urbane care continuă să funcționeze ca poli de atracție, totuși numărul locurilor de muncă a scăzut. Ca atare, multe persoane din județ au emigrat în special în Europa de Vest pentru a-și găsi un loc de muncă. În același timp, foarte mulți tineri, absolvenți de facultăți, după terminarea studiilor, au plecat și ei din țară în căutarea unui viitor mai sigur.

b) Resursele umane

În prezent, migrația dinspre sate spre orașe, precum și navetismul, care înainte era endemic, s-au redus foarte mult, imensele uzine reducându-și drastic efectivele sau chiar închizându-și porțile. Așa s-a întâmplat cu UPSRUM Deva, Uzina Victoria Călan, Mecanica Orăștie sau Favior Orăștie. Altele și-au redus drastic efectivele, cum s-a întâmplat la Combinatul Siderurgic Hunedoara, care de la 20.000 de angajați a ajuns la mai puțin de 800. În prezent, cel mai important angajator din Hunedoara a ajuns să fie Spitalul Municipal cu aproape 900 de angajați!

În tot județul au fost organizate cursuri de reconversie atât pentru șomerii existenți cât și pentru angajații care urmau să fie trimiși în șomaj. Prin înființarea unor firme private mai mici sau mai mari, care au rezistat un timp sau care încă mai funcționează, o mare parte din foștii angajați ai mastodonților din trecut au putut fi reangajați. Astfel că, în prezent, șomajul în județul Hunedoara este de doar 7,32% față de rata națională de 5,78%, ca atare aflându-se pe la mijlocul clasamentului pe țară.

În prezent situația salariaților din diferitele domenii de activitate este următoarea⁷:

Agricultură, vânătoare și servicii anexe, silvicultură și pescuit	2.325
Industrie și construcții	50.925
Servicii	57.012
TOTAL	110.262

În anul 1990 situația se prezenta astfel⁸:

Agricultura, vânătoare și servicii anexa, silvicultură și pescuit	29.900
Industrie și construcții	152.500
Servicii	52.500
TOTAL	234.900

Din cele două șiruri de cifre constatăm, în primul rând, că în totalul economiei județului Hunedoara au fost pierdute 124.638 locuri de muncă, adică mai mult de jumătate din locurile de muncă existente înainte de 1990!

Dintre acestea, în agricultură s-au pierdut **27.575** locuri de muncă, în industrie și construcții **101.575**. În schimb, în domeniul serviciilor, numărul locurilor de muncă a crescut cu **4.512**, ceea ce, din păcate, nu compensează nici pe departe pierderile suferite prin închiderea marilor unități industriale.

Conform datelor furnizate de Eurostat⁹, Regiunea Vest din care face parte județul Hunedoara, ocupă un loc destul de onorabil fiind la cca. 75% din media europeană din punct de vedere al „Produsului Intern Brut pe locuitor” (Puterea de cumpărare standard). În perioada 2000-2008, acest indicator a evoluat favorabil, crescând cu peste 10%. Dacă însă ținem cont de faptul că județul Hunedoara se află mult în urma județelor Timiș și Arad, care au o poziție mai bună din punct de vedere al acestui indicator, rezultă că în județ PIB/locuitor nu depășește 55% din media pe Uniunea Europeană, ceea ce ne situează în partea finală a clasamentului european.

I.5. Infrastructura

a) infrastructura de comunicații și transport

Un avantaj important al județului Hunedoara constă în faptul că se află la confluența unor importante rute de tranzit. Aflându-se pe valea Mureșului, care a creat un coridor natural paralel cu lanțul munților Carpații de Sud, teritoriul județului a devenit o cale firească de tranzit dinspre centrul României spre granița de vest. În același timp, este și locul unde această axă est-vest se întâlnește cu drumurile care vin dinspre nordul Transilvaniei (Cluj) și cu cele care vin dinspre Moldova, fie prin Brașov, fie prin Cluj. În același timp, prin cele două defileuri care coboară spre sudul țării (Valea Jiului și Porțile de Fier ale Transilvaniei) face legătura spre Gorj și Caraș-Severin. Astfel, putem identifica următoarele rute principale:

- de la vest la est, drumul dintre granița cu Ungaria (Nădlac) și centrul țării (Sibiu, Brașov, apoi București Constanța), de-a lungul văii Mureșului (DN7/E 68);
- de la vest spre est, drumul care pornește de la granița cu Iugoslavia (Stamora Moravița) și Ungaria (Cenad), spre Timișoara - Lugoj - Deva, Sibiu etc. (DN 68 A);
- de la nord-vest la sud, drumul care pornește de la granița cu Ungaria (Borș), spre Oradea, Deva (DN 76), și continuă spre Petroșani, Târgu Jiu etc. (DN 66);

Drumul național DN 7/E 68 asigură și tranzitul spre nord-est de la sud, de la Vințu de Jos făcându-se legătura spre Alba Iulia, Cluj și mai departe.

Ca atare, județul Hunedoara se află la încrucișarea mai multor drumuri esențiale din punct de vedere economic, fiind un punct nodal important în rețeaua rutieră a României. În anul 2010, județul Hunedoara dispunea de 3.224,622 km de drumuri¹⁰, din care:

- 8 trasee de drumuri naționale în lungime de 382,931 km (11,875%) din care 232,645 km (60,75%) modernizate;
- 72 trasee de drumuri județene în lungime de 1425,691 km (44,212%) din care 505,787 km (35,48%) modernizate;
- 303 trasee de drumuri comunale în lungime de 1416 km (43,912%) din care 134,508 km (9,50 %) modernizate.

În anul 1990¹¹, în județul Hunedoara erau 377 km de drumuri naționale, din care 358 modernizate. Dacă în anul 1990 erau în evidența statistică 358 km de drumuri naționale modernizate (conform vechilor standarde), în timp ce în anul 2010 mai erau doar 233 km drumuri naționale modernizate, rezultă că o parte din drumurile naționale existente nu mai corespund standardelor europene, ceea ce a făcut ca lungimea drumurilor naționale modernizate aflate în evidență să scadă cu 125 km.

În ce privește drumurile județene, în anul 1990, erau 1.559 km de drumuri județene din care 205 km modernizate, de unde rezultă că în răstimp de 10 ani, 133 km de drumuri comunale au trecut în categoria drumurilor județene. În același timp, în anul 2010, erau 506 km drumuri modernizate, de unde reiese că în acest timp s-a realizat modernizarea a 301 km de drumuri județene.

În general, toate zonele județului au un acces satisfăcător la rețeaua rutieră. Unele probleme sunt doar în câteva regiuni. Astfel, cea mai greu accesibilă este Valea Jiului, în special în timpul iernilor cu zăpadă, deoarece, aflată într-o depresiune intramontană, adeseori este izolată. Accesul este cu atât mai dificil cu cât doar un singur drum de acces, cel dinspre nord (Simeria Veche-Petroșani) este drum modernizat. Ieșirea spre sud, spre Târgu Jiu se află pe Valea Jiului, drum de munte, îngust, cu multe alunecări de teren, nemodernizat, care mai ales iarna este adeseori închis circulației.

Anumite dificultăți mai sunt și în zona de deal și de munte din Valea Mureșului de Est (Orăștie) unde există drumuri județene, comunale sau chiar și drumuri forestiere greu accesibile în timp de iarnă. Aceleași probleme se regăsesc și în Țara Moșilor în privința accesului spre localitățile mai izolate și mai îndepărtate

de centru. Prin Țara Moșilor trece un drum european, E 79 (DN 76), care se află într-o stare nesatisfăcătoare și încă nu a fost modernizat în ciuda a numeroase promisiuni.

În porțiunea apropiată de Mureș din regiunea Valea Mureșului de Vest, există unele probleme de acces la rețeaua rutieră prin faptul că peste râul Mureș nu există decât un pod la Geoagiu, altul la Uroi, apoi la Șoimuș și la Ilia, după care nu mai există alt pod în aval în județul Hunedoara. Astfel, locuitorii din satele aflate pe malul stâng al Mureșului dincolo de Dobra (Tisa, Sălciva) sunt obligați să facă un ocol important pentru a putea trece râul pe malul drept.

În ce privește calea ferată, tot prin județul nostru trec două magistrale importante:

- magistrala 200, venind dinspre Brașov, Sibiu, Simeria, Deva, Arad, Curtici, Ungaria, componentă a coridorului IV european (cu o derivație de la Ilia-Lugoj spre Timișoara și Iugoslavia).
- magistrala 202, Simeria, Petroșani, Filiași, care asigură legătura dintre Transilvania și Oltenia.

În total, în județ există 333 km de cale ferată, din care 229 electrificată. Din total, pe o distanță de 168 km se află cale ferată dublă, și pe 155 km doar cale ferată simplă. În statistică nu se evidențiază niciun kilometru de cale ferată îngustă, deși încă există calea ferată din Brad spre Criscior și ar putea fi reabilitată calea ferată îngustă de la Hunedoara spre Govăjdia.

Prin județ trece râul Mureș. Debitul său, lărgimea și adâncimea ar permite acestui râu să redevină navigabil. În anii din urmă, tot mai multe țări își dezvoltă pe baze moderne rețeaua de râuri și de canale navigabile care să se preteze pentru transportul mărfurilor. Astfel, ar fi deosebit de interesantă realizarea unui studiu privind drenarea și amenajarea Mureșului pentru a redeveni navigabil.

După cum se poate constata, deși față de alte județe situația județului Hunedoara este destul de bună, în mod absolut, situația infrastructurii de transport este total nesatisfăcătoare. Nu există autostrăzi care să racordeze județul (și România în general) la Europa, infrastructura căii ferate este neglijată, fiind insuficient întreținută, gările și serviciile anexă se află într-o stare deplorabilă, viteza de transport este egală cu cea din secolul al XIX-lea. Astfel, o călătorie cu trenul între Deva și București (389 km) se face între 8 și 10 ore, ceea ce înseamnă o viteză medie între 37,5 și 46 km/h!

În ce privește transportul aerian, județul se află la distanțe aproape egale de un număr de 4 aeroporturi:

- Aeroportul Internațional Timișoara - 170 km
- Aeroportul internațional Arad - 156 km
- Aeroportul Internațional Cluj - 180 km
- Aeroportul Internațional Sibiu - 120 km

Ar fi inutilă construirea unui aeroport, însă ar fi de folos un mic aeroport care să permită aterizarea unor aeronave ușoare sau a unor avioane de transport de mici dimensiuni, pentru a facilita călătoria în județ a unor oameni de afaceri sau grupuri mai mici de turiști. Acest lucru ar fi posibil datorită existenței la Săulești a unui aeroport sportiv cu pista de aterizare înierbată, și care, cu costuri minime, ar putea fi adaptat pentru aterizarea unor avioane de călători de dimensiuni medii.

În cei 50 de ani de comunism, una dintre grijile forurilor conducătoare a fost aceea de a izola populația, de a reduce posibilitatea de deplasare și comunicare, de a o izola atât fizic, cât și informațional. Acest fapt a dus la neglijarea construirii, reparării și întreținerii drumurilor, în favoarea construirii Canalului Dunăre-Marea Neagră, sau a Canalului Ialomița-Dunăre, ori București-Dunăre. Acest mod de a gândi și de a organiza posibilitățile de deplasare a populației au lăsat urme care se resimt și azi. Șoselele moștenite din comunism sunt puține și de foarte slabă calitate, calea ferată este învechită, iar rețeaua rutieră din orașele județului este învechită și face cu greu față numărului foarte mare de autoturisme. În orașe se simte acut și lipsa locurilor de parcare mai ales în zona locuințelor din blocuri.

Chiar și după 1989, administrațiile locale nu au reușit să se adapteze noilor realități, să creeze noi locuri de parcare, să introducă reguli adecvate de circulație și de urbanism, nu s-au documentat cu privire la

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

posibilitățile de modernizare a transportului personal și în comun, nu au studiat posibilitatea sprijinirii unor moduri alternative de transport, cum ar fi bicicleta, deși așa s-ar putea rezolva o serie de probleme de ordin ecologic și chiar economic.

b) Infrastructură de utilități: apă potabilă, canalizare/apă menajeră, gaze naturale (uz casnic și industrial), energia electrică și termică; surse alternative de energie

Dat fiind faptul că județul Hunedoara este cel mai urbanizat județ din România, el dispune și de cea mai întinsă rețea de alimentare cu apă potabilă, canalizare/apă menajeră și gaze naturale. Totuși, există încă zone în care rețeaua de gaze naturale a fost neglijată, ceea ce a creat și continuă să creeze dificultăți majore în unele domenii, cum ar fi, de exemplu, soluționarea încălzirii centrale în orașul Brad. Mai există, în orașele din județ, străzi întregi care nu sunt racordate la rețelele de alimentare cu apă și de canalizare, dar cea mai mare problemă este în mediul rural, unde foarte puține sunt localitățile care sunt legate la apă curentă și canalizare.

În același timp, prin existența Centralei Termice de la Mintia și de la Paroșeni, județul este acoperit aproape integral de o rețea largă de alimentare cu energie electrică. În ultimii ani ai comunismului a fost construit și barajul de la Gura Apei, care alimentează hidrocentrala de pe Râul Mare, în continuare construindu-se un lanț întreg de micro-hidrocentrale pe râul Strei. Totuși, trebuie remarcat că în județ există încă un număr de sate care nu au fost electrificate nici acum și, în momentul de față, prin privatizarea distribuției energiei electrice, firmele de distribuție nu mai sunt interesate să construiască rețele de alimentare pentru cătunele izolate din munții Apuseni sau din munții Orăștiei.

În ultima vreme se vorbește de construirea unor parcuri de centrale eoliene în zonele înalte din munții Parâng, ceea ce nu va soluționa, însă, problema lipsei de alimentare cu energie electrică a localităților izolate. Doar inițiativele locale ale primăriilor din zonele afectate vor putea aduce soluții la problema acestora, prin instalarea unor centrale eoliene dimensionate în funcție de necesități și asigurarea alimentării cu energie electrică și în perioadele fără vânt.

c) Infrastructura de telecomunicații: sisteme de telefonie, cabluri de fibră optică, gradul de asigurare a localităților/populației cu posturi/acoperire cu telefonie, acces la internet (zone cu acoperire deficitară a acestor rețele)

Datorită introducerii și avântului fără precedent al telefoniei mobile, în prezent, nu se mai pune problema acoperirii telefonice a județului, ea fiind de aproape 100%. În același timp au apărut mai mulți furnizori de telefonie fixă care răspund mult mai prompt la eventuale solicitări.

În ceea ce privește racordarea la internet, județul Hunedoara este foarte bine poziționat, prin existența mai multor furnizori atât prin cablu cât și prin unde radio. Majoritatea racordărilor sunt făcute la internetul de bandă largă realizată prin fibre optice. Prin legătura prin unde la internet, accesul - chiar dacă ceva mai scump - este posibil practic pe tot teritoriul județului.

d) Infrastructura de sănătate, socială, situații de urgență, de învățământ, de cercetare-inovare etc.

Județul Hunedoara se află într-o postură privilegiată în privința asigurării serviciilor în sistemul public de sănătate. Fiecare localitate și-a construit rețeaua sanitară proprie la care ține în mod firesc și care asigură asistența medicală în zona sa de influență. În mod paradoxal, acest „avantaj” poate constitui în acest moment și un dezavantaj, tocmai prin numărul prea mare de unități sanitare, concurente și redundante în anumite zone, prin disiparea forțelor din domeniu. Astfel ar fi situația din Valea Jiului, unde unitățile sanitare existente au început să se concureze între ele, aflându-se, în același timp, în criză de resurse financiare. În prezent, există în județ 12 unități spitalicești având, în acest moment, următoarea structură:

- spital județean de urgență 1 - Deva
- spital de urgență 1 - Petroșani
- spitale municipale 5 - Hunedoara, Lupeni, Vulcan, Orăștie, Brad,
- spitale orășenești 1 - Hațeg
- spitale de specialitate 1 - Spitalul de neuropsihiatrie Zam
- centre de sănătate (sau unități de asistență medico-socială) 5 - la Baia de Criș, Călan, Ilia, Petrila și Uriani, organizate ca secții ale spitalelor din Brad, Deva, Petroșani și Lupeni
- sanatorii de pneumo-ftiziologie 2 - la Geoagiu și la Brad
- un cămin pentru vârstnici tip spital la Brănișca
- o stație de ambulanță și un Serviciu Mobil de Urgență, Resuscitare și Descarcerare al Județului Hunedoara (SMURD) (Asociația „Salvital” Hunedoara).

În rețeaua sanitară a județului mai există 17 policlinici, 112 dispensare medicale, 250 cabinete medicale de specialitate, 206 cabinete medicale stomatologice și 103 farmacii.¹² Infrastructura de sănătate trece printr-o îndelungată restructurare. Astfel, pe pagina de internet a Direcției de Sănătate Publică a județului nu există informații pertinente privind structura sistemului sanitar din județ. În ce privește informațiile despre centrele de sănătate (unități de asistență medico-socială) din orașele mici sau din comune, existența lor poate fi descoperită doar cercetând presa.

Se poate pune accent pe dezvoltarea calitativă a unităților spitalicești, care au primit în anii din urmă, în marea lor majoritate, o serie de dotări tehnice de ultimă oră, în județ existând în prezent aparatură de tomografie computerizată (3 buc.), aparate de rezonanță magnetică nucleară (2 buc.), aparat de litotritie (1 buc.) precum și multe alte dotări moderne care dau posibilitate spitalelor din județ să efectueze operații complexe, chiar și de protezare, care înainte erau posibile doar în marile centre universitare.

Înainte de 1989, în județ erau două unități de învățământ superior recunoscute pe plan național: la Petroșani, în domeniul mineritului, și la Hunedoara în domeniul metalurgiei. După anii 1990, și ele au încercat să se adapteze la noile cerințe, înființând noi facultăți. Astfel, **Universitatea Petroșani** a deschis, alături de facultatea de mine și o facultate de inginerie mecanică și electrică, precum și una de științe.

Facultatea de mine are două departamente:

- Departamentul de inginerie minieră, topografie și construcții;
- Departamentul de management, ingineria mediului și geologie.

Facultatea de științe are trei departamente:

- Departamentul de științe economice;
- Departamentul de matematică informatică;
- Departamentul de științe sociale.

La Hunedoara funcționează o facultate de inginerie, aflată în componența Universității Tehnice „Traian Vuia” din Timișoara, unitate de învățământ superior de calitate recunoscută pe plan european. În cadrul ei funcționează două departamente:

- Departamentul de inginerie și management;
- Departamentul de inginerie electrică și informatică industrială.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Aceste două unități de învățământ superior pot fi pe de o parte un punct de atracție pentru tineretul care va dori să își facă studiile în județ, iar pe de altă parte pot deveni puncte de atracție pentru unele unități industriale care vor putea utiliza această forță de muncă înalt calificată. În afara acestor două unități cu vechime și renume, după 1989, și alte unități de învățământ superior din țară și-au deschis filiale, secții în județ. Astfel, universități de renume precum Universitatea „Babeș – Bolyai” din Cluj, Academia de Științe Economice din București, precum și universități din Arad și Sibiu au demarat linii de studiu în mai multe localități din județ, lărgind oferta de studii superioare.

În ce privește învățământul preuniversitar, situația este destul de dificilă mai ales din punct de vedere al calității acestuia. Se cunosc rezultatele foarte slabe la învățatură dovedite prin notele obținute la simulările și la examenele de bacalaureat. În ceea ce privește numărul de elevi, acesta a urmat situația generală a locuitorilor județului. Paradoxal pare doar faptul că, în timp ce numărul total al elevilor din județ a scăzut cu 29,3%, numărul elevilor din liceu a crescut cu 17,7%. Acest fenomen poate fi explicat prin faptul că, în dorința de a asigura un viitor mai bun pentru copiii lor, tot mai mulți părinți își trimit copiii să termine studiile liceale, pentru a urma apoi studiile universitare.

Astfel, după cum rezultă din situațiile statistice, între 1997 și 2011, numărul elevilor din județ a evoluat astfel:

Anul	Total	Liceu	Postliceal
1997	98582	18638	2325
2000	92068	16990	2493
2005	81552	19167	1091
2011	69710	21942	3283

În același timp, numărul de profesori aferenți învățământului preuniversitar a evoluat după cum urmează:

Anul	Nr. cadre didactice
1997	6008
2000	5637
2005	5348
2011	4497

Se constată deci că numărul de cadre didactice a evoluat aproape în paralel cu scăderea numărului de elevi, fiind de 25,2%. Totuși, între cele două scăderi este o diferență de 4% de unde rezultă că numărul de elevi per cadru didactic a scăzut puțin, de la 16,4 la 15,5 elevi/cadru didactic.

1.6. Mediul

a) Calitatea factorilor de mediu (aer, apă, sol), aspecte ale biodiversității în regiune

După analiza factorilor de mediu, în județul Hunedoara au fost identificate două zone care prezintă o degradare și poluare a mediului semnificativă. Cele două zone sunt:

- a. zona Deva-Hunedoara-Călan
- b. zona Valea Jiului.

a. Poluarea este provocată de combinatele de la Hunedoara și Călan, care, timp de decenii, au depozitat fără restricții materiile prime necesare pentru siderurgie, precum și deșeurile rezultate.

Tot în zona Văii Mureșului de Vest mai există alte câteva zone extrem de poluate, cu o poluare concentrată în spațiu, din cauza existenței timp de secole a industriei de prelucrare a minereului de cupru și a minereului aurifer. Astfel, șlamul rezultat prin spălarea minereului a fost depozitat în iazuri de decantare de mare întindere și cu o mare concentrație de substanțe toxice.

O altă arie puternic poluată se află lângă Termocentrala de la Mintia, unde se depozitează într-un iaz a cărei suprafața crește fără încetare, cenușa rezultată din arderea cărbunelui.

b. În Valea Jiului poluarea este masivă, deoarece aici a fost exploatat timp de peste 100 de ani cărbunele, fără a fi luate măsuri corespunzătoare de protecție a mediului. Cărbunele a fost combustibilul cel mai răspândit pentru încălzirea locuințelor din toată Valea Jiului, fapt ce a produs cantități imense de funingine și cenușă care s-au depus în toată zona.

Și în Țara Moșilor se află arii poluate ca urmare a exploatării minereurilor aurifere. Astfel, trebuie să ne amintim de catastrofa din anul 1977, când digul iazului de decantare de la Certej s-a rupt și în urma căruia a murit un număr mare de oameni și a fost poluată o zonă întinsă. Asemenea iazuri de decantare se întâlnesc și în alte locuri din județ.

Poluarea atmosferică este una dintre formele cele mai răspândite de poluare în județ. Din cauză că procesele industriale de producție sunt adeseori vechi și prost întreținute, rezultă o poluare atmosferică accentuată. La poluarea atmosferică contribuie și haldele de cenușă de la termocentrale, particulele fiind purtate de vânt spre Deva (de la termocentrala Mintia) și în toată Valea Jiului (de la termocentrala Paroșeni). Platformele industriale care au contribuit cel mai mult la emisiile nocive sunt: Siderurgica Hunedoara, Sidermet Călan, Paroșeni-Petroșani și Mintia-Deva precum și Minvest Deva.

Al doilea factor de mediu degradat este solul, poluat de activitatea minieră și de prelucrare a minereurilor, industria termoelectrică și activitatea de depozitare a deșeurilor. Așa cum s-a precizat mai sus, depozitarea diferitelor materii și materiale care au fost (sau încă sunt) necesare unor procese de producție, precum și deșeurile rezultate, au fost depozitate timp de decenii direct pe pământ, fără nicio protecție. Din această cauză, în urma intemperiilor succesive, substanțele nocive din acestea s-au scurs în sol, pe adâncimi importante. Această poluare a afectat calitatea solului, reducând semnificativ posibilitatea de a fi utilizat în scop agricol. Pe de altă parte, acest sol contaminat constituie un pericol pentru orice habitat uman care s-ar construi în acele zone din cauza emanațiilor de substanțe toxice. În același timp, există riscul ca substanțele infiltrate în sol să ajungă în pânza de apă freatică, ducând la poluarea apei potabile.

Ca efect al activității umane scăpate de sub control, în cazul exploatărilor de suprafață a rezultat un peisaj dezolant, selenar, unde atât flora și fauna, biodiversitatea în ansamblul ei, au fost grav afectate. Au rezultat munți întregi decopertați, arizi și care scad dramatic potențialul de atractivitate turistică a zonei.

Cel de al treilea factor de mediu esențial pentru garantarea calității vieții umane este apa. În județul Hunedoara există 2.114 km de cursuri de apă. Numai Mureșul parcurge județul pe o distanță de 105 km. Suprafața bazinului hidrografic al județului este de 5.260 km². Desigur că această suprafață trebuie monitorizată pentru a se putea garanta calitatea apei potabile furnizate locuitorilor, precum și a apei scoase din fântâni sau preluată din izvoarele aflate pe teritoriul județului. Astfel, se urmăresc de către Secția de Gospodărire a Apelor Române, 33 secțiuni de ape de suprafață, 5 lacuri (Bucura, Subcetate, Gura Apelor, Hațeg și Cinciș) și 15 ape subterane, în forajele hidrogeologice și forajele de potabilizare¹³.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

b) Gospodărirea apelor

Județul Hunedoara cuprinde 14 localități urbane și 55 de comune cu o populație totală de 410.383 locuitori. Din totalul populației, un procent de 81,41% (334.093 locuitori) este racordat la rețeaua de apă potabilă.

Un obiectiv de o deosebită importanță este reabilitarea și extinderea sistemelor de alimentare cu apă în multe dintre localitățile județului, cum ar fi: Sântămăria-Orlea, Batiz, Sânpetru-Hunedoara, Orăștie, București, Criscior, Vața de Jos, Buceș, Stănița, Mihăileni, Vâlcele, Tomești, ș.a.m.d. O serie de localități din mediul rural pot beneficia de alimentări cu apă prin captarea izvoarelor, instalațiile putând fi realizate la costuri rezonabile.

În aproape toate orașele din județ mai există străzi sau cartiere întregi care nu sunt racordate la rețeaua de apă curentă.

În situația în care rețelele de apă existente ale localităților vor fi reabilitate și se vor diminua drastic pierderile de apă, nu mai sunt necesare alte rezervoare în afara celor deja aflate în lucru, întreaga zonă situată în apropierea drumului DN7 putând fi alimentată prin extinderea rețelelor de distribuție a localităților Deva, Simeria și Sântuhalm. Teritoriul dintre Hunedoara și Cristur, situat în stânga râului Cerna, poate fi alimentat cu apă prin extinderea rețelei de distribuție a Hunedoarei.

În ce privește protecția localităților împotriva inundațiilor, în urma inundațiilor catastrofale din anii 1970 și 1975, în județ a fost construit un sistem de diguri care - în cele mai multe cazuri - protejează suficient localitățile în caz de creștere a debitelor. În prezent, în județ există 57,3 km diguri de apărare împotriva inundațiilor și s-au realizat regularizări de râuri pe o distanță de 113,7 km. În județ există diguri care protejează localitățile aflate pe cursul Mureșului, și anume: la Gelmar, Aurel Vlaicu, Orăștie, Folt, Turdaș, Pricaz, Bobâlna, Deva, Mintia, Bacea, Săcămaș, Lapușnic, Brănișca, Sălciva, Lăpugiu și Stretea. Pe Strei există un dig la Covragiu, iar pe Cerna digul Sântandrei. Pe Crișul Alb s-a construit un dig la Brad și unul la Ribița, în timp ce pe Jiu este un dig la Petroșani, la Lupeni, la Vulcan, Aninoasa, Petrila Jieț și Livezeni.¹⁴

Din totalul de 2.114 km cursuri de apă, de toate mărimile, s-au realizat consolidări de maluri pe o distanță de 48,9 km, ceea ce reprezintă doar 2,31% din totalul cursului râurilor din județ. Ca atare, deși pericolele de inundații catastrofale, așa cum s-a întâmplat în 1970 și 1975 au fost eliminate în mare parte, rămâne posibilitatea revărsării de ape din cauza colmatării unor pâraie, din cauza șanțurilor și canalizărilor necurățate din localitățile rurale, dar și din cauza despăduririi versanților munților.

În județ există un număr semnificativ de baraje și lacuri de acumulare: la Cinciș, pe râul Cerna (rol de atenuare a undei de viitură și alimentare cu apă a Combinatului Arcelor Mittal), la Gura Apei pe Râu Mare (hidrocentrala Râu Mare Retezat) și în continuare un șir de lacuri de acumulare mai mici pentru alimentarea unor microhidrocentrale pe Strei (Gura Apei, Ostrov, Păclișa, Hațeg și Subcetate) cu rol energetic și de atenuare a undei de viitură pe Strei și afluenți, la Mihăileni (pe Crișul Alb, aflat încă în construcție), și la Valea de Pești (pe Jiul de Vest).

În ce privește irigațiile, înainte de 1989, județul Hunedoara dispunea - în mod teoretic - de o suprafață semnificativă de terenuri irigate, în zona Ilița, Simeria Veche, Deva, Romos și Aurel Vlaicu, precum și în zona Hațeg - Totești - Berthelot. Astfel, în anul 1990, erau în evidență 9.692 ha, iar în 2011 sunt încă în evidență 9.690 ha. Totuși, din experiența anilor 1980, din aceste suprafețe doar mai puțin de o treime erau funcționale cu adevărat și puteau fi utilizate la irigații. Aceste suprafețe au fost păstrate în documente pentru că erau pe inventar și reprezentau valori importante care nu puteau fi eliminate din totalul capitalului unităților agricole. Probabil că situația nu s-a îmbunătățit de atunci, iar în realitate totalul suprafețelor agricole irigate a scăzut și mai mult.

Una dintre problemele cu care se confruntă județul este tratarea apelor uzate din localități. Situația se poate împărți în patru categorii distincte:

1. stații de epurare corespunzătoare;
2. stații de epurare de calitate necorespunzătoare;
3. lipsa stațiilor de epurare;
4. localități fără rețele de apă - canal cu soluționarea individuală a problemelor.

În anul 2009, situația privind funcționarea stațiilor de epurare, pe bazine hidrografice¹⁵, era următoarea:

Nr. crt.	Bazin hidrografic	TOTAL	Stații de epurare existente				În construcție
			Corespunzătoare		Necorespunzătoare		
			Nr.	%	Nr.	%	
1.	Criș	10	2	20	8	80	-
2.	Mureș	39	22	56,41	17	43,59	-
3.	Jiu	2	2	100	-	-	-

Între timp, au mai fost puse în funcțiune două stații de epurare moderne și la parametri funcționali corespunzători, la Brad și la Hațeg. De asemenea, se mai lucrează la stațiile de epurare de la Deva, Simeria și Hunedoara. În prezent, APM monitorizează din punct de vedere calitativ, prin analize fizico-chimice, un număr de 63 surse de poluare - evacuări de ape uzate.

1. În această categorie de stații de epurare de calitate corespunzătoare se încadrează un număr de 28 de stații de epurare (în opinia APM Hunedoara).

2. În categoria a 2-a se încadrează un număr de 23 de stații de epurare.

3. În restul județului, mai sunt multe localități în care prin diferite proiecte se introduce canalizarea și la care trebuie realizată stația de epurare a apelor uzate, cum ar fi Tirici, Jieț, Sibişel, Dobra (Roșcani, Mihăiești, Dobra, Lăpușnic), Râu de Mori (Clopotiva, Ostrov, Ostrovu Mic), Bârcea Mare, Sântandrei, Pestișu Mare, Luncoiu de Sus, Luncoiu de Jos, Stejerel, Ilia. În toate aceste localități fie au început sau urmează să înceapă lucrările la rețele de alimentare cu apă și canalizare, fiind imperativă construirea unei stații de epurare. Unele exploatari miniere nu au stații de epurare pentru apele uzate.

4. Ultima categorie este reprezentată de majoritatea satelor, unde, deocamdată, nu este prevăzută introducerea rețelei de apă-canal, ca atare, problema apelor uzate se pune în alt mod. În general, prin tradiție, în aceste localități există, în cel mai bun caz, câte o fosă septică în unele gospodării, în alte cazuri canalizarea se scurge direct într-un pârâu, sau într-un șanț de colectare din afara gospodăriei, ori există doar diverse improvizații, care însă au o vechime de zeci de ani. În aceste localități va trebui făcută o analiză pertinentă în ce măsură este necesară și posibilă realizarea unui sistem centralizat de colectare a apelor uzate sau dacă este mai rentabilă soluționarea individuală a tratării acestora.

Problema în domeniul alimentării localităților cu apă și a racordării lor la o rețea de canalizare cu tratarea apelor uzate constă și în faptul că prin directivă europeană se preconizează ca, în 2018, toate localitățile rurale să beneficieze de racordarea la rețelele de apă și canalizare.

1.7. Economia regiunii

După decembrie 1989, ca urmare a schimbării de regim, și economia județului Hunedoara a suferit profunde restructurări. În următorii ani, din cauza schimbării drastice în modul de planificare a economiei,

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

a accesului la resurse, a accesului la piețele interne și externe, a cererii și ofertei de materii prime și de produse finite, industria din județ a intrat într-o perioadă de turbulențe maxime. În câțiva ani, toate unitățile industriale care, decenii la rând, au constituit mândria județului, dar și a României, au ajuns în stare de ruină. Angajații din industria metalurgică, construcții de mașini și minerit au devenit întâi șomeri, apoi în parte au emigrat în vestul Europei ori s-au recalificat în alte domenii pentru care au apărut locuri de muncă.

În anul 1980, economia județului Hunedoara producea: 32% din cărbunele extras în România; 95% din huila extrasă; 68% din minereul de fier; 27% din cocsul produs în țară; 32% din fonta și 30% din oțelul produs în România¹⁶.

Înainte de 1989 Hunedoara era județul cu cele mai multe superlative:

- cel mai industrializat din România - în timp ce ponderea locuitorilor era de doar 2,5% din totalul populației, ponderea angajaților în industrie era de 3,4%, situându-ne pe locul 3, imediat după București și Brașov;
- cel mai urbanizat județ din România (peste 75% din populația județului fiind stabilită în orașe și municipii, față de media de 45% în restul țării);
- cele mai importante mine de cărbuni;
- cele mai performante combinate siderurgice;
- cea mai calificată forță de muncă în industria grea, de aici fiind duși cei mai buni specialiști în combinațele din Galați și din Călărași;
- cea mai bună centrală termoelectrică din România - de aici fiind trimiși specialiștii să salveze centralele de la Turceni, Rovinari etc.

Producția de oțel a județului era de 4 milioane de tone pe an, cifră cu care ne clasam în fața multor țări dezvoltate din Europa. De asemenea, județul se mândrea cu o forță de muncă imensă, de 152.500 angajați în industrie și construcții, din care 135.100 muncitori¹⁷. În județul Hunedoara funcționau din plin două unități importante în domeniul metalurgiei: Combinatul Siderurgic Hunedoara și Combinatul Metalurgic „Victoria” Călan. În primul erau angajate circa 20.000 persoane, iar la Călan lucrau circa 4.500 angajați. În industria construcțiilor de mașini erau unități industriale semnificative precum IPSRUM Deva, IPSRUEM Petroșani, Atelierele Centrale Criscior, URUM Petroșani, Uzina Mecanica Orăștie, IPICCF Deva etc. În agricultură funcționau din plin Întreprinderile Agricole de Stat și cele cooperatiste, sprijinite de Stațiunile de Mecanizare a Agriculturii. În domeniul industriei chimice se remarcă Întreprinderea Chimica Orăștie. În Deva se afla Centrala Minerurilor Neferoase (CMN) care, doar în județul Hunedoara avea circa 20.000 de angajați. CMN activa în domeniul exploatarea minerurilor neferoase, în special în extracția minerurilor de cupru și aurifer atât în zona Deveii, Certej, Băița, Brad, cât și în alte județe. La Petroșani se afla Centrala Cărbunelui care coordona activitatea minelor de cărbuni din Valea Jiului și din Țebea și preparația Coroiești.

Cărbunele extras în Valea Jiului era utilizat, în mare parte, pentru a face să funcționeze Centrala Electrică Mintia, una dintre cele mai mari și mai eficiente centrale din țară, precum și cea din Paroșeni, care alimenta cu energie industria Văii Jiului.

În total, în industria grea din județ erau angajate 135.100 persoane. Ținând cont de faptul că în acea perioadă populația județului era de 547.960 locuitori, rezultă că peste 24,7% din populație era angajată în industrie! Dacă ținem cont și de faptul că fiecare persoană activă întreținea 2 persoane inactive, înseamnă ca cca 75% din populația județului trăia din activitatea industrială și din construcții.

Înainte de 1989, s-au făcut eforturi în sensul constituirii unor industrii ușoare alternative, care să creeze locuri de muncă pentru personalul feminin. Astfel, la Hunedoara au fost construite două unități industriale: Fabrica de Încălțăminte și de Tricotaje Hunedoara cu circa 1.000 angajați, în special femei, în timp ce la Orăștie a fost dezvoltată fabrica de prelucrare a blănurilor, Vidra Orăștie cu cca 1.500 angajați și Plafar Orăștie. La Petroșani s-a construit o fabrică de tricotaje, la Vulcan o fabrică de confecții, iar la Lupeni a fost construită o fabrică de fire din vâscoză.

În anii 1990, toată această construcție artificială, de „economie în cerc închis”, de industrie de dragul industriei, s-a prăbușit. Colapsul a fost provocat de lipsa competitivității unităților respective, dar și de

„jefuirea” unităților industriale. În ambele cazuri însă rezultatul a fost același - unitatea a fost închisă și personalul a fost trimis în șomaj.

Astfel, s-au închis cele mai multe mine de cărbune din Valea Jiului, minele de aur și de cupru din zona Deva-Brad, unitățile de preparare-flotație și ambele combinate siderurgice. Din cel de la Hunedoara a rămas doar o singură secție funcțională (turnătorie de oțel) cumpărată de firma Arcelor-Mittal, combinatul siderurgic Călan a fost închis, la fel Mecanica Orăștie. Majoritatea întreprinderilor de construcții de mașini din județ au avut o soartă similară: REMPES Deva a fost închisă în ciuda unor posibilități reale de funcționare rentabilă, fiind privatizată și transformată în investiție imobiliară. Restul unităților, din Orăștie, Criscior sau din Petroșani, chiar dacă nu au încetat în totalitate activitatea, aceasta s-a redus drastic, ele funcționând, în prezent, cu un număr mult mai mic de angajați.

Ca urmare a apariției Legii zonelor defavorizate, în 1998, s-a înființat un număr semnificativ de întreprinderi în aceste zone. În zona Brad, aceste unități nou înființate au ajutat semnificativ la reducerea problemelor existente, în schimb, în Valea Jiului efectele legii nu au fost cele scontate.

Dată fiind reevaluarea rentabilității exploatării zăcămintelor din Țara Moșilor, prin metode noi, moderne, mult mai eficiente și mai rentabile, curate din punct de vedere ecologic, este aproape certă o dezvoltare în scurt timp a exploatării acestora prin redeschiderea minelor din zonă. Ca atare, dezvoltarea viitoare a Țării Moșilor va trebui să fie dirijată, pe de o parte, spre re-dezvoltarea industriei și în primul rând, a mineritului. Odată cu mineritul, se va dezvolta, din nou, industria construcțiilor de mașini și vor apărea întreprinderi mici și mijlocii care asigură servicii pentru industria minieră. O grijă deosebită trebuie acordată protecției mediului, precum și aspectului peisagistic al zonei, astfel încât exploatările miniere și construcțiile industriale să nu distrugă atractivitatea zonei.

În ultima vreme se vorbește tot mai mult de modificarea legislației pentru a se permite unităților miniere care au fost închise să poată fi redeschise. În acest moment nu există o legislație care să sprijine redeschiderea minelor. Se pare că în urma crizei și a creșterii exponențiale a prețului combustibililor lichizi și gazoși există interes pentru redeschiderea unor mine de cărbune, care pot să devină rentabile în condițiile actuale, precum și a unor mine de cupru, de aur sau de alte metale rare.

1.8. Turismul

În județul Hunedoara se află 29 de arii naturale protejate.

1. Parcul Național Retezat, Rezervație a Biosferei (PNR-RB), în suprafața de 38.138 Ha;
2. Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina (PNG-C) cu o suprafață de 38.184 Ha;
3. Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului, cu o suprafață de 102.392 Ha;
4. 43 de rezervații naturale, dintre care 3 sunt incluse în PNR-RB, 6 în PNG-C și 8 în cadrul Geoparcului Dinozaurilor. Restul de 26 de rezervații naturale însumează și ele o suprafață totală de 735,7 Ha. În total, ariile naturale protejate ocupă o suprafață care reprezintă 25,48% din teritoriul județului, Hunedoara fiind unul dintre cele mai „bogate” județe din țară în arii protejate.¹⁸

Una dintre caracteristicile ariilor protejate din județ este și faptul că pe lângă bogăția faunei și a florei din aceste locuri, aproape în fiecare dintre ele se găsesc și adevărate comori ale trecutului istoric și cultural al României și al Europei.

Astfel, în Geoparcul Dinozaurilor, pe lângă resturile fosilizate de dinozaurieni pitici, specifice Transilvaniei și Țării Hațegului, se regăsesc și conacele unuia dintre fondatorii paleontologiei moderne, baronul Nopcsa Francisc. Aici se mai află și alte castele și conace, inclusiv cel care a aparținut generalului francez Henri

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Mathieu Berthelot, care a jucat un rol însemnat în victoriile răsunătoare ale armatelor române în bătăliile de la Mărăști și Mărășești.

În cadrul Parcului Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina (PNG-C) se află peștera Cioclovina, unde au fost găsite resturi extrem de vechi de Homo Sapiens, peștera fiind locuită de aceștia până după epoca neolitică, aici găsindu-se urme de locuire, dar și diferite unelte din silex. Tot aici se află și cele mai importante vestigii ale Regatului Dac.

Pe lângă patrimoniul cultural material, în județul Hunedoara există un patrimoniu cultural imaterial foarte valoros. Aici sunt câteva zone folclorice în care s-au păstrat tradiții seculare. În ceea ce privește cântecul popular, prin anii 1950 ai secolului XX, profesorul Ioan Muntean de la Liceul Pedagogic Deva a realizat prima culegere de folclor hunedorean. După cel ce a fost un deschizător de drumuri, și alții au cules cântece din diferite zone folclorice ale județului. Drăgan Muntean, de profesie învățător, a fost unul dintre cei care au cules folclorul pădurenilor, din zona Hunedoarei. Zona Orăștiei are și ea un folclor foarte bogat și diferit de cel din Ținutul Pădurenilor. La fel, în Țara Moșilor există un folclor specific, caracteristic zonei. În fiecare din aceste zone s-au dezvoltat în decursul timpului și o serie de meserii specifice, un artizanat specific zonei, prin prelucrarea lemnului (Pădureni, Țara Moșilor), prin olărit (Țara Moșilor) sau prin costumele populare specifice în fiecare din ele.

O altă bogăție a județului constă în apele minerale și termale existente. Astfel în zona Călan (Aqua) și Geoagiu (Germisara) s-au dezvoltat, încă din timpurile ocupației romane, adevărate stațiuni balneare. În ce privește apele minerale, acestea se găsesc pe o mare parte a teritoriului județului, la Băcăia, în zona Orăștiei, la Boholt, Veșel și Chimindia, în zona Devei.

Deși potențialul turistic este foarte mare, din motive obiective, turismul este slab dezvoltat în județ. După Institutul Național de Statistică - județul Hunedoara¹⁹, situația turismului în anul 2011 s-a prezentat astfel:

Turism

Sosiri în principalele structuri de primire turistică cu funcțiuni de cazare turistică, pe tipuri de structuri de primire turistică

număr

Tipuri de structuri de primire turistică	2011				2012								
	sep.	oct.	nov.	dec.	ian.	feb.	mar.	apr.	mai	iun.	iul.	aug.	sep.
Total județ	8223	6889	6557	5396	5055	3801	5334	5979	8223	8998	12733	11515	8178
din care:													
Hoteluri	5710	5149	4884	3385	3011	2165	3452	4259	5844	5576	9100	8233	6027
Moteluri	114	115	65	79	37	2	92	54	62	91	176	43	61
Vile turistice	965	547	421	572	788	568	633	917	808	1360	1252	1666	981
Cabane turistice	246	71	116	660	465	323	182	151	183	209	464	481	112
Pensiuni turistice	874	826	941	620	638	571	745	482	1092	1241	1478	664	866
Pensiuni agroturistice	112	48	55	80	58	161	123	34	54	91	95	428	131

Înnoptări în principalele structuri de primire turistică cu funcțiuni de cazare turistică, pe tipuri de structuri de primire turistică

număr

Tipuri de structuri de primire turistică	2011				2012								
	sep.	oct.	nov.	dec.	ian.	feb.	mar.	apr.	mai	iun.	iul.	aug.	sep.
Total județ	24555	18805	19077	11948	10266	7288	13505	17612	22723	19520	33896	30737	25387
din care:													
Hoteluri	16195	14198	15128	8089	6878	4514	10541	13301	15659	9160	22185	21059	16965
Moteluri	176	328	121	182	71	4	169	82	106	145	365	68	112
Vile turistice	5956	2595	2094	1422	1249	1096	965	2919	4324	6632	6717	6479	6232
Cabane turistice	282	77	126	1015	601	457	212	171	257	285	648	709	122
Pensiuni turistice	1294	1366	1373	1028	1031	1033	1345	1023	2143	2419	2779	1769	1675
Pensiuni agroturistice	136	48	55	212	286	173	123	34	54	184	122	653	281

Indicele de utilizare netă a locurilor de cazare

%

	2011				2012								
	sep.	oct.	nov.	dec.	ian.	feb.	mar.	apr.	mai	iun.	iul.	aug.	sep.
Total județ	30,4	23,4	24,9	15,2	12,5	10,8	17,0	23,4	27,0	23,2	38,3	36,5	31,7

De aici se poate constata faptul că în județul Hunedoara, indicele de ocupare a spațiilor de cazare a variat între 12,5% în luna ianuarie 2012 și maximul de 38,3% în luna iulie 2012! Cifra maximă mai mică de 39% arată un grad de ocupare total nesatisfăcător, niciun hotel neputând funcționa rentabil cu un asemenea grad de ocupare. De asemenea, în luna iulie 2012, în care numărul turiștilor care a sosit în unitățile de cazare din județ a fost maxim, de 12.733 persoane, totalul nopților petrecute în unitățile de cazare a fost de 33.896. De aici rezultă că în cea mai bună lună din ultimii doi ani, turiștii au petrecut în medie 2,66 nopți de cazare/persoană ceea ce este extrem de puțin.

În ciuda unui potențial turistic semnificativ, numărul de turiști care au venit în județ a fost extrem de scăzut, ceea ce înseamnă că există un foarte mare potențial de creștere, dar care poate fi valorificat numai dacă vor fi îndeplinite condițiile necesare pentru atragerea turiștilor.

Un sector turistic dezvoltat înseamnă 80% servicii. Legendele, frumusețea naturii, monumentele istorice sunt doar accesorii.

1.9. Agricultură și dezvoltarea rurală

Activitățile în agricultură pe teritoriul administrativ al județului Hunedoara sunt, după cum era de așteptat, de mică anvergură din punct de vedere economic. Activitatea cumulată din toate sub-sectoarele abia a ajuns, în 2007, la 120 milioane de euro, reprezentând sub 2% din activitatea economică productivă din județul Hunedoara în acel an²⁰.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

În conformitate cu datele statistice la nivelul județului Hunedoara, suprafața agricolă a județului este ocupată în principal de pășuni și fânețe, pomi fructiferi, cereale și plante pentru nutreț. Ca evoluție viitoare, prin aplicarea reglementărilor europene referitoare la agricultură și prin trecerea în mediul urban a parcelelor din satele aparținătoare județului, numărul gospodăriilor în care încă se va face agricultură se va reduce simțitor.

În anul 1990, suprafețele ocupate de agricultură erau următoarele²¹:

Suprafața totală a județului: 706.267 ha d.c.

- suprafața agricolă - 348.738 ha,
- suprafața arabilă - 90.698 ha (din care 54.472 ha în gospodăriile populației),
- pășuni - 148.258 ha,
- fânețe - 103.690 ha,
- vii și pepiniere viticole - 401 ha,
- livezi și pepiniere pomicele - 5.691 ha,
- suprafața pădurilor este de 312.386 ha.

Începând cu anul 1990, suprafețele agricole au urmat un trend descendent și accelerat, din diverse motive. Astfel, dacă între 1991 și 2002, terenurile agricole s-au redus doar cu 1,0% din total, între 2002 și 2005, descreșterea utilizării agricole a terenurilor în județul Hunedoara s-a ridicat la 13,3%. Pe tipuri de utilizare, descreșterea utilizării suprafeței arabile a fost de 6,6%, livezile și pepinierele pomicele s-au redus cu 55,8%, suprafețele utilizate pentru pășunat s-au redus cu 28,0%, în timp ce terenurile utilizate ca fânețe au crescut cu 2,6%. Aceste evoluții sunt cauzate în principal de schimbarea modului de utilizare a terenurilor aflate în imediata proximitate a orașelor ca urmare a extinderii ariilor locuite și a zonelor cu utilizare industrială, comercială și publică și a reducerii utilizărilor agricole. Se estimează că, în urma continuării procesului de urbanizare, terenurile cu utilizare agricolă vor continua să se reducă în următorii 10-15 ani, cu cca 40% față de suprafețele din anul 2007²². În alte cazuri, proprietarii sunt persoane foarte în vârstă, care nu mai au capacitatea de a lucra pământul. Alteori, proprietarii de terenuri posedă suprafețe mici, insuficiente pentru realizarea unor exploatații agricole rentabile financiar, sau domiciliază în altă parte a țării și nu ajung decât ocazional pe la casele părințești unde există și suprafețele moștenite etc.

Conform Direcției pentru Agricultură din județul Hunedoara, în prezent, în județ există un număr de 300 de ferme cu o suprafață agricolă mai mică de 1 ha, 11.700 ferme cu suprafața cuprinsă între 1 și 3 ha, 6.000 de ferme cu suprafața cuprinsă între 3 și 5 ha, și doar 26 de exploatații mari, cu suprafețe de peste 10 ha. În același timp, există un număr de 23.000 de gospodării individuale care fac o agricultură de subzistență. În afară de terenurile agricole aflate în procesul de producție, mai sunt peste 19.000 de ha de teren agricol nelucrat.

În aceeași perioadă, activitatea în silvicultură a cunoscut o creștere puternică, din păcate însă, o mare parte din această creștere a activității s-a datorat și tăierilor ilegale de masă lemnoasă. Întrucât, în ultimii ani, suprafețe întinse de pădure au fost retrocedate foștilor proprietari sau moștenitorilor lor, au apărut două situații distincte, dar care au dus la același rezultat. Unii dintre proaspeții proprietari s-au grăbit să își vândă pădurile, întrucât ei nu erau în situația financiară să le asigure paza și să plătească impozitele. Aceste suprafețe au fost adesea achiziționate de firme din țară sau din afara țării cu scopul exploatarii lor intensive și obținerii unui profit rapid. Tăierile necontrolate de pădure au provocat, în multe situații, alunecări de teren.

În silvicultură, în perioada 2007-2010, cifra de afaceri a sectorului a variat între cca 40 și 60 milioane euro. Activitatea din silvicultură a ajuns să reprezinte 50% din activitatea combinată agricultură-silvicultură. La nivelul județului Hunedoara, silvicultura prezintă, prin nivelul ridicat de valoare adăugată al produselor rezultate din procesarea primară a lemnului și prin numărul de firme din domeniu, un bun potențial de dezvoltare²³.

În ceea ce privește potențialul de dezvoltare a agriculturii în județul Hunedoara, în ciuda situației dezastuoase din prezent, potențialul său este real și important. Astfel, pe tot întinsul luncii Mureșului se gă-

sește un sol fertil, bogat în nutrienți și care ar putea asigura producții semnificative de produse agricole. Dat fiind faptul că în orașele de pe traseul Mureșului industria este cea mai dezvoltată, în toate zonele peri-urbane există potențialul de înființare a unor ferme agricole, în special de legumicultură și pomicultură, dar și de cultură mare, care să asigure, cu costuri reduse, o marfă proaspătă, de sezon, produsă în condiții sănătoase, cu o chimizare minimă sau chiar în condiții bio.

Altă zonă cu foarte bun potențial de agricultură de câmp se află în Țara Hațegului, unde există excelente condiții pentru producerea de legume, cartofi etc. În această zonă există și un sistem de irigații care, după o atentă analiză, ar putea fi repus în funcțiune cu investiții minime.

În restul județului, suprafața extinsă de pășuni și fânețe ar permite o zootehnie performantă, dezvoltându-se atât creșterea vacilor de lapte sau pentru carne, cât și creșterea oilor.

Unul dintre principalele obiective ale Planului Național de Dezvoltare este crearea unei legături organice între spațiul urban și cel peri-urban. În acest sens, se încurajează situațiile în care capacitățile de producție ale spațiului urban atrag, procesează local și valorifică materiile prime furnizate de agricultura din localitățile rurale apropiate. O primă țintă a acestei politici o constituie agricultura și silvicultura, pentru care sunt alocate fonduri de dezvoltare rurală care au depășit 8 miliarde de euro în perioada 2007-2013. De remarcat este faptul că locuitorii județului se află într-o situație dificilă și sunt lipsiți de inițiativă din cauza unei birocrății excesive, lipsite de profesionalism, care frânează absorbția de fonduri. Din aceste motive, gradul de absorbție a fondurilor europene pentru investiții în agricultura (10 miliarde euro la nivel de țară) este de aproape 50%, gradul de absorbție pentru fondurile europene de coeziune (19 miliarde la nivelul României) este de sub 10%.²⁴

lată deci una dintre resursele certe aflate la dispoziția autorităților locale și a întreprinzătorilor pentru a implementa proiecte prin care județul Hunedoara să recupereze din rămânerea în urmă față de restul regiunilor europene și să poată crește calitatea vieții locuitorilor săi.

PARTEA a II-a

Propunere de viziune privind strategia de dezvoltare a județului

Dacă până acum în România au fost implementate o serie de programe de dezvoltare, ele au fost selectate în mod izolat, fără legătură organică între ele și fără o viziune de ansamblu. Județul Hunedoara s-a confruntat cu idei uneori ciudate, cum ar fi transformarea Văii Jiului într-un „paradis al turismului” în decurs de doar câțiva ani. În acest scop au și fost create o serie de facilități turistice, dar fără să existe o viziune globală. Astfel, au apărut stațiuni de genul celor de la Straja, Parâng, Vulcan, care-mai ales în prima fază de dezvoltare, au fost construite fără nicio viziune arhitecturală sau urbanistică, rezultând un conglomerat de clădiri disparate, multe dintre ele improvizate din tablă, din beton, sau din scânduri, fără o concepție unitară și fără să existe sistemul de utilități minimale la dispoziția stațiunii, cum ar fi apa curentă, canalizarea, colectarea gunoiului etc. Multe construcții au fost ridicate ocolindu-se legile în domeniu, în privința urbanismului, a protecției împotriva incendiilor etc., precum și prin eludarea taxelor și impozitelor.

Pentru dezvoltarea armonioasă a județului și pentru recuperarea rămânerii în urmă față de restul țărilor din cadrul Uniunii Europene este necesară o gândire holistică, care să cuprindă simultan toate domeniile care în viața cotidiană sunt legate între ele și care se influențează reciproc. Astfel, nu putem vorbi de infrastructură și de protecția mediului fără să vorbim de educație, nu putem vorbi de educație fără să vorbim de infrastructura de transport, nu putem vorbi de turism fără protecția mediului și o viziune peisagistică de ansamblu a zonei sau fără utilitățile minimale din zonă etc. În viață, toate aceste elemente sunt interconectate și se intercondiționează reciproc.

În ce privește axele strategice propuse pentru dezvoltare, în perioada 2014-2020, ele ar trebui să continue acțiunea întreprinsă în perioada 2007-2013, astfel încât să existe o legătură organică între cele două perioade, o continuare firească a acțiunii deja întreprinse sau abia începute și aflate încă în derulare. Ca atare, au fost preluate din planul de dezvoltare al Regiunii Vest, pentru perioada 2007-2013, axele strategice identificate în vederea armonizării celor două concepții.

În prima parte a acestei propuneri se vor analiza posibilitățile de dezvoltare în funcție de ținuturile istorice ale județului.

În partea a doua a prezentei propuneri de viziune se face analiza posibilităților de dezvoltare pe domenii de activitate. S-a ales soluția de preluare a structurii existente în „Planul de Dezvoltare al județului Hunedoara în perioada 2007-2013” pentru a se putea asigura continuitatea planificării și, eventual, a finalizării măsurilor începute. Numai astfel se poate garanta logica necesară a măsurilor posibile și necesare pentru dezvoltarea echilibrată și cât mai rapidă a județului Hunedoara.

II.I. Analiza județului și a ținuturilor istorice

Județul Hunedoara

După cum se știe, în perioada comunistă, județul Hunedoara a fost un județ al superlativelor. Din păcate, dezvoltarea sa a fost dezechilibrată. Întreg județul depindea de bunăstarea a doar două industrii: industria siderurgică și industria minieră. În momentul în care aceste două industrii s-au prăbușit, întreg județul și-a pierdut baza economică. Pe de altă parte, aceste industrii sunt printre cele mai poluante, astfel încât județul a devenit un teritoriu extrem de poluat. Iar faptul că peste 75% din populația județului locuia la orașe însemna că toți acești oameni depindeau exclusiv de salariul pe care îl primeau și nu aveau nicio alternativă în cazul în care își pierdeau locurile de muncă.

Din această cauză trebuie gândită o metodă de re-echilibrare economică a județului, astfel încât să nu mai depindă de un număr atât de redus de ramuri ale economiei. Pentru o dezvoltare echilibrată, armonioasă, este necesară conceperea unor programe coerente care să încurajeze dezvoltarea ramurilor alternative ale economiei.

Deși nu este subiectul unui plan de dezvoltare al județului Hunedoara, este necesară o sumară analiză a cauzelor ineficienței de până acum în cheltuirea fondurilor proprii, precum și a fondurilor europene.

De exemplu, în ultimii 20 de ani au fost consumate sume importante în economie. Doar pentru infrastructura rutieră s-au consumat miliarde de euro, dar nu s-a reușit nici măcar să fie terminată o singură autostradă. O caracteristică a acestui mod de lucru este faptul că fiecare minister, fiecare județ și-a stabilit prioritățile proprii din anumite domenii, fără ca între ele să existe o coordonare. Este cunoscut (și recunoscut) faptul că România se confruntă cu dificultăți nu doar în atragerea fondurilor europene, dar și cu dificultăți în conceperea unor proiecte de calitate, în coordonarea lor, astfel încât nu există o sinergie între rezultatele pozitive ale proiectelor aprobate și derulate. Sunt dificultăți și în cheltuirea corectă și în cadrul strict reglementat a sumelor alocate, cazurile de fraudă fiind numeroase. Toate acestea fac ca eficiența fondurilor consumate să fie extrem de mică și, adeseori, la încheierea câte unui proiect se constată că efectul pe termen mediu sau lung este cvasi nul.

Cauzele acestui fenomen sunt:

- fiecare minister, dorind să coordoneze singur fondurile alocate domeniului său de activitate și-a creat propria unitate de management a proiectelor europene;
- fiecare unitate de management a proiectelor și-a creat propriul set de reguli de aprobare a proiectelor, precum și reguli proprii de urmărire a derulării proiectelor și de decontare a sumelor alocate;
- la fiecare schimbare politică, se schimbă și persoanele din cadrul unităților de management a proiectelor; fiecare echipă nouă vine cu idei noi, cu metode noi și cu interese noi, iar echipele vechi, care au început să deprindă metodologia europeană în derularea proiectelor, pleacă și lasă locul unei echipe, care o ia de la capăt cu învățarea în detrimentul eficienței;
- în cursul derulării proiectelor, regulile se schimbă periodic, derularea proiectelor fiind extrem de dificilă, cu un consum foarte de mare de timp și de resurse umane și financiare;
- proiectele fiind elaborate separat, coordonate separat pe fiecare domeniu, este aproape imposibil de stabilit o legătură între proiectele din diferitele domenii, subordonate diferitelor ministere, astfel încât proiectele să contribuie sinergic la rezolvarea unor probleme complexe dintr-un domeniu și/sau un teritoriu;
- la fiecare schimbare politică, se face și o schimbare de personal în domeniul administrației descentralizate, până la nivelurile cele mai joase de management, astfel încât deseori schimbări de personal duc, în general, la o deprofesionalizare a administrației locale și centrale.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Aceste schimbări în conducere la nivel central și la nivel local au dus la modificarea priorităților stabilite. Noile echipe nu cunosc sau nu recunosc vechile priorități, iar până când să înceapă să își pună în aplicare noile idei cu care au venit la putere, se schimbă iarăși echipele odată cu proiectele pe care le promovează. Vechile proiecte sunt adeseori abandonate la mijloc de drum, iar noile proiecte nu apucă să fie implementate.

La fiecare nouă numire de persoane la toate nivelurile apare și ideea încorporării unei noi strategii de dezvoltare (locale, județene, regionale etc.). Se stabilește câte o nouă strategie pentru oraș, județ, regiune sau țară, care adeseori nu are nicio legătură cu strategiile de dezvoltare întocmite la alte niveluri sau de vechii primari, președinți de consiliu, prefecti sau miniștri. Astfel, s-a creat o adevărată bibliotecă de planuri de dezvoltare, strategii, studii de dezvoltare, care odată întocmite, nu mai sunt scoase din raft și nu au nicio legătură cu proiectele incluse în bugetele financiare. Multitudinea de strategii întocmite la nivel general, fără termene și fără responsabilități, face imposibilă urmărirea implementării lor în practică și face inutilă, în final, însăși strategia de dezvoltare, care oricât de serioasă și de bine întocmită ar fi devine doar o sursă de cheltuială și o acțiune bifată în raportul de activitate.

Ideea care vine din trecutul comunist, că guvernul și autoritățile locale sunt responsabile de dezvoltarea economică a unui teritoriu, este profund eronată. Guvernul trebuie doar să asigure condițiile necesare pentru ca inițiativa privată să se poată manifesta, doar investitorii fiind cei care pot crea locurile de muncă. Statul ar trebui să protejeze și să asigure serviciile publice, unde scopul nu trebuie să fie crearea de profit, ci asigurarea unui serviciu public la dispoziția cetățeanului.

P.1. Autoritățile centrale și locale trebuie să creeze condițiile optime pentru apariția și dezvoltarea de noi ramuri economice care să fie conectate la condițiile naturale și la resursele umane existente. Este necesar să se înceapă un proces de reindustrializare. Numai unde este industrie este și inovație. Cercetarea-dezvoltarea nu sunt posibile fără un suport industrial, fără sprijinul procesului de „try and error”, tipic oricărei cercetări aplicate.

P.2. Ultimele crize economice și financiare la nivel global au arătat că investitorii se refugiază înspre valorile sigure și, în special, spre aur. În condițiile date, exploatarea rezervelor de aur din județ poate fi rentabilă. Aici trebuie procedat cu o extremă atenție, întrucât trebuie găsit punctul de echilibru între interesul nostru de a conserva rezerve pentru viitor, de a avea un beneficiu maxim de pe urma exploatarea aurului și de a păstra echilibrul natural printr-o protecție sporită a mediului ambiant prin utilizarea unor tehnologii nepoluante.

P.3. O resursă extrem de bogată a județului, dar insuficient exploatată, constă în trecutul său istoric. Aici se află leagănul istoric al poporului român și tot aici se află locul de origine a unor mari personalități din istoria Transilvaniei și chiar a Europei. Acest județ este un exemplu de conviețuire pașnică și, în același timp, o sursă potențială de venituri. Turismul istoric și cultural ar putea fi unul din domeniile de activitate foarte interesante din punct de vedere economic.

P.4. Prin profilul său geografic, județul Hunedoara a fost binecuvântat cu o natură extrem de generoasă, de o rară frumusețe. De la lunci de râuri importante, păduri întinse cu o faună foarte bogată, pâraie de munte pline de păstrăvi, până la munți sălbatici, cu lacuri glaciare de o neasemuită frumusețe, județul are o ofertă turistică extinsă. Se pot imagina trasee pentru turistul pedestru, cu rucsacul în spate, pentru turiștii pe bicicletă sau ecvestri, ori se pot amenaja adevărate domenii schiabile întinse pe munți întregi.

P.5. Nu se poate vorbi de dezvoltare fără a se vorbi de protecția mediului. Pentru a se demara o schimbare în acest domeniu este nevoie de o schimbare de paradigmă. Educația ecologică (și educația în general) trebuie pusă în prim-plan. Numai printr-o educație activă se poate spera în schimbarea situației poluării din județ, natura trebuie să fie curățată de gunoaie, de obiectele vechi aruncate în râuri, lacuri și păduri.

P.6. Dacă ne uităm în jur, observăm cu tristețe nivelul scăzut al gradului de civilizație din localitățile județului. Ca atare, pentru soluționarea multor probleme ar fi suficient ca cetățenii județului să își schimbe

modul de comportament și multe probleme ar dispărea. În acest scop este necesară o acțiune concertată a sistemului de învățământ, prin introducerea unui curs obligatoriu de educație civică.

P.7. Rolul administrației centrale și locale este să creeze condițiile necesare pentru ca inițiativele locale să se poată manifesta, pentru ca fiecare cetățean să poată să simtă atât libertatea sa de acțiune, cât și responsabilitatea personală pentru ceea ce întreprinde.

În acest scop, sunt necesare o serie de reglementări - astăzi încă inexistente - care să permită desfășurarea unor inițiative, dar și organisme de control.

Desigur că este imposibil de întocmit o listă exhaustivă de reglementări necesare în acest moment, sau de schițat măcar modul în care acestea trebuie să fie concepute. Însă se poate stabili un minim de acte normative a căror existență ar facilita dezvoltarea economică:

- corectarea legii Parteneriatului Public-Privat, astfel încât să fie cu adevărat funcțională;
- legea lobby-ului;
- modificarea legii societăților comerciale, prin care la societățile comerciale, regiile naționale, companiile naționale etc. cu capital integral de stat - să se desființeze Adunarea Generală a Acționarilor și Consiliul de Administrație, în prezent organe de diluare a răspunderii;
- modificarea legii Camerelor de Comerț și Industrie pentru a le pune în slujba comunității de afaceri și a le da atribuții specifice activității camerale;
- modificarea legii învățământului, care să prevadă cursuri obligatorii de educație civică;
- o lege pentru reglementarea creării „comunităților urbane” și/sau a „conurbațiilor”;
- modificarea HG 998/2008 privind desemnarea polilor naționali de creștere, în sensul clarificării definițiilor lor și facilitării accesului la fonduri și pentru localitățile mai mici sau pentru comunități urbane și conurbații, ori alte forme asociative de localități;
- modificarea legii urbanismului pentru a se impune o rigoare mai mare în aprobarea unor construcții noi, pentru posibilitatea creării de zone verzi mai multe, de parcuri de promenadă și de desfășurarea de activități sportive cu role sau cu bicicleta, de piste ciclabile reale și accesibile, pentru asigurarea locurilor de parcare necesare etc.;
- modificarea legii minelor, a legislației privitoare la investițiile realizate în sectorul mineritului în cărbune, prin care se permite unităților miniere care au fost închise să poată fi redeschise și elaborarea unei legi privind siguranța energetică a României. Se consideră necesară menținerea și chiar întărirea controlului statului asupra exploatarei și valorificării resurselor energetice.

P.8. Este necesară o corelare a tuturor proiectelor și, mai ales, a punerii lor în practică. S-a constatat că sunt pornite anumite inițiative și proiecte, în mod izolat, fără să existe o legătură organică cu alte inițiative, în final rezultând o cheltuială inutilă iar efectul pozitiv fiind redus la minim. În acest sens se poate aminti montarea unor telecabine pentru aducerea schiorilor care nu există spre un domeniu schiabil încă inexistent, derularea din fonduri europene, a unei campanii de publicitate costisitoare pentru popularizarea Cetății din Deva, în condițiile în care Cetatea Deva nu este vizitabilă ori, s-a început autostrada dintre București și Borș cu... tronsonul Turda-Gilău, acest tronson care începe „nicăieri” și se termină „nicăieri”, dar este singurul tronson de 52 km terminat până acum din cei peste 580 km ai autostrăzii!

Nu se poate vorbi de creșterea volumului de mărfuri transportate fără o modernizare a infrastructurii. Nu putem vorbi de aducerea de turiști în județ, fără drumuri moderne și autostrăzi, precum și fără hoteluri și capacități de cazare civilizate, la standarde europene. Dacă totuși vin turiștii, ei nu pot face turism, fără existența unor trasee amenajate pentru turismul pedestru sau cu bicicleta. Nu se poate vorbi de turism, atâta vreme cât munții și pădurile sunt pline de gunoaie, iar lacurile și pâraiele de munte servesc la depozitarea unor caroserii vechi de mașină, a anvelopelor uzate sau a gunoiului menajer.

Este strict obligatoriu ca proiectele concepute și derulate în toate domeniile economiei să fie în concordanță între ele și efectul lor să fie sinergic.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

P.9. Dezvoltarea județului în ansamblul său depinde de existența și de importanța polilor de dezvoltare din fiecare ținut istoric. Fiecare dintre ținuturi are o istorie proprie, caracteristici proprii care le deosebesc unul de altul, are valori proprii și direcții proprii de dezvoltare posibilă. Astfel că fiecare ținut trebuie analizat independent, obiectiv și cu măsuri care să respecte, poate paradoxal, unul dintre cele mai importante principii ale medicinei: „Primum non nocere” („În primul rând să nu faci rău”). Viziunea propusă ține cont de caracteristici și propune măsuri care nu pot face rău, în schimb ar putea să amelioreze radical situația, în condițiile unei colaborări sincere din partea tuturor factorilor implicați, a tuturor forțelor atât de la nivelul central, cât și de la nivelul local, precum și implicarea cetățeanului în acest proces, care îl privește direct. De aceea, trebuie promovate proiectele care asigură o dezvoltare economică durabilă, care asigură activități creatoare de locuri de muncă și, în același timp, protejează mediul înconjurător.

Caracteristic ținuturilor istorice din județul Hunedoara este faptul că aproape în fiecare dintre ele, locuitorii săi au nume specifice, ca moți, momârlani sau pădureni. Acest amănunt subliniază caracterul special al fiecărui ținut, total aparte și diferit de celelalte ținuturi

1. Țara Moșilor

1. Întrucât și istoria ținutului este la fel de bogată și de atractivă precum natura, regiunea este potrivită, în primul rând, pentru realizarea unor trasee turistice de recreere și de tratament de tip wellness (ex. la Vața de Jos s-a amenajat deja o stațiune balneoclimaterică, bazată pe existența unor ape mezotermale) care să includă și obiective de turism cultural. Un punct de atracție unic în această parte a Europei îl poate constitui Muzeul Aurului.

În scopul dezvoltării turismului este necesară dezvoltarea bazei turistice din zonă, realizarea unor trasee turistice amenajate în acest scop (pentru turismul pedestru, cu bicicleta sau ecvestru, ori motorizat: cu motocicletă, ATV-uri sau cu mașini), în paralel cu modernizarea căilor de acces rutier. Principala cale de acces în zona este asigurată de Drumul European E 79, aflat în prezent într-o stare avansată de degradare. Locurile de cazare trebuie să corespundă pretențiilor turismului modern și categoriei în care este încadrată unitatea de cazare. Este necesară educarea și calificarea de personal în domeniul turismului. Nu în ultimul rând, este necesară rezolvarea problemelor de mediu.

Rezolvarea parțială a problemelor enunțate mai sus nu va fi suficientă pentru atragerea de turiști. Doar rezolvarea concomitentă a tuturor problemelor va putea da, cu timpul, rezultate.

Trebuie profitat de existența unor vechi tradiții în zonă pe baza cărora se poate demara reindustrializarea zonei. Ar putea deveni rentabilă exploatarea zăcămintelor mai sărace în aur, încă existente în Munții Apuseni. Rolul guvernului și al autorităților locale va fi acela de a controla ca această exploatare să fie făcută în condiții de avantaj reciproc atât al investitorului, cât și al României, cu respectarea condițiilor de protecția mediului, prin utilizarea unor tehnologii moderne, fără utilizarea substanțelor toxice care să ajungă apoi în natură și să distrugă mediul. De asemenea, trebuie pusă condiția ca întreprinderile astfel create să utilizeze forța de muncă locală, iar serviciile externalizate să fie asigurate de întreprinderi locale. Cu această ocazie s-ar putea reporni și o serie de întreprinderi industriale care să asigure facilitățile de întreținere-reparație pentru utilajele industriale din minerit, ceea ce ar relansa economia ținutului. De subliniat este faptul că în ceea ce privește industria, în zonă încă există o tradiție importantă în industria construcțiilor de mașini (ex. Atelierele centrale Criscior), în minerit, prin minele de aur și de neferoase din zonă, existente încă din vremurile romanilor și prin minele de cărbune de la Țebea etc.

Desigur că orașul Brad, polul de atracție și centrul polului de dezvoltare, trebuie ridicat la nivelul unor condiții decente de locuire, prin rezolvarea problemelor legate de utilități, precum și de urbanism general. În zonele din Apuseni, unde încă nu s-a reușit introducerea curentului electric în sate, trebuie găsită o soluție de alimentare prin centrale eoliene sau microhidrocentrale și să se soluționeze și problema tratării

(unde se poate) apelor uzate. În satele cu case izolate, aflate la mari distanțe unele de altele, trebuie găsite soluții de tratare biologică a apelor uzate și de evacuare a deșeurilor menajere.

O problemă importantă este cea legată de educație. Întrucât există școli de calitate în zonă, infrastructura educațională fiind destul de bine dezvoltată, este necesar să fie create filiere de calificare în domeniile care vor fi promovate în perioada următoare, pregătind din vreme cadrele calificate în domeniile care vor fi căutate peste scurtă vreme.

Viitorul Țării Zarandului este legat, cel mai probabil, de industria turismului, precum și de exploatarea lemnului și de industria minieră, prin exploatarea zăcămintelor aurifere. Este necesar un echilibru între aceste ramuri, astfel încât acestea să nu se blocheze reciproc, din contră, să se potențeze reciproc găsind puncte de atracție comune ambelor domenii.

Moșii sunt, prin tradiție, bine pregătiți, serioși și de încredere. Este o certitudine faptul că oamenii locului sunt principalul argument pentru ieșirea din criza economică și garantarea unei dezvoltări viitoare a zonei. În jurul orașului Brad, împreună cu localitățile mai importante din regiune cum ar fi Baia de Criș, Ribița, Țebea, Vața de Jos, se poate constitui un important pol de dezvoltare.

2. Valea Mureșului de Vest

Această zonă are un centru multiplu format pe deo parte din centrul administrativ, Deva, și, pe de altă parte, de un centru industrial format din Hunedoara și Călan. La finele secolului al XIX-lea, s-a decis amplasarea nodului de cale ferată la Simeria (pentru a nu polua cu fumul locomotivelor conducerea comitatului de la Deva). Astfel încât aceste patru localități, aflate la distanțe mici una de alta, formează împreună centrul administrativ-industrial și de transport al întregului județ, dar și un pol de atracție și de dezvoltare pentru tot ținutul Văii Mureșului de Vest.

Datorită acestei apropieri spațiale și, mai ales, complementarității lor, aceste patru localități ar putea forma o „conurbație” sau o „comunitate urbană”. Autoritățile locale și cele județene au hotărât punerea în practică a acestei idei, însă, deocamdată, nu există legislația la nivel național care să permită acest lucru.

Împreună, aceste orașe au aproape 150.000 locuitori, fapt ce crește foarte mult gradul de atractivitate al unei posibile conurbații și ar da posibilitatea accesării unor fonduri europene mult mai consistente în vederea dezvoltării și modernizării.

Dat fiind faptul că la Hunedoara există o facultate tehnică de tradiție, iar la Deva există o universitate de științe, acestea pot crea un centru de cercetare-inovare în domeniul siderurgiei-metalurgiei, ingineriei ș.a.m.d. De asemenea, în acest centru de atracție sunt numeroși specialiști bine pregătiți în domenii tehnice de vârf și care sunt capabili de a duce la bun sfârșit o serie de proiecte de cercetare industrială cerute de practică. Dezvoltând activitatea de cercetare, sunt atrase noi unități industriale care pot utiliza rezultatele cercetărilor și, pe de altă parte, se pot crea noi unități care pornesc de la tehnologiile puse la punct în centrele de cercetare-inovare.

Valea Mureșului de Vest are o putere industrială certă prin existența turnătoriei și laminorului de euro-profile din cadrul Combinatului Arcelor Mittal, a unor întreprinderi puternice și de mare tradiție în confecții-construcții metalice, precum și în industria ușoară, tricotaje și pielărie. La Simeria, se află o unitate puternică activă în domeniul reparării-construcției de vagoane de cale ferată (REVA Simeria), cu mare experiență în domeniu, cu un renume deja bine stabilit în Europa și pe piața în creștere. Prin încurajarea acestor unități și prin sprijin acordat pentru cucerirea de noi piețe, în Europa sau în afara ei, aceste unități industriale pot crește și pot sprijini apariția și dezvoltarea unui mare număr de întreprinderi de talie mai mică, în stare să preia activitățile de service și cele externalizate de către marile unități.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Rolul politicului în acest domeniu este cel de a sprijini unitățile active din industrie în găsirea de parteneri industriali, de noi piețe de desfacere.

Simeria și Deva, ca și centre de transport rutier și de cale ferată, trebuie să dezvolte puncte de transbordare pentru transportul multimodal, șosea-cale ferată (RO-LA), prin care se poate asigura un transport modern, rapid, cu costuri reduse și care îmbină avantajele transportului rutier cu cele ale transportului pe calea ferată. Aceste puncte de transport multimodal pot da un impuls suplimentar dezvoltării economice a zonei.

Zona cea mai aparte a acestui ținut este Ținutul Pădurenilor, unde se găsește o adevărată comoară din punct de vedere turistic ce poate fi exploatată, dar cu mare grijă și echilibru. Pentru punere în valoare a acestei zone este necesară rezolvarea problemelor de mediu.

Regiunea Văii Mureșului de Vest poate să se dezvolte în mod echilibrat atât pe tărâmul industrial, cât și în domeniul turistic. În acest domeniu dispune de o bogăție imensă de centre de atracție turistică, prin bogăția de repere istorice de mare valoare cum ar fi Castelul Huniazilor, Cetatea Deveii, Bastionul Roșu de la Ilia, furnalul de la Govăjdia și multe altele. Punerea în valoare a acestei moșteniri istorice și culturale a ținutului, poate constitui un pol de atracție semnificativ în domeniul turismului cultural, dar și o punte de legătură între comunitatea română și cea maghiară de pe aceste meleaguri.

Caracterul multivalent al acestei regiuni face ca viitorul său să fie legat de turismul de recreere și cultural, de industrie (în zona sa centrală), cât și de dezvoltarea agriculturii în partea sa de vest, unde există potențial de irigare a culturilor și un teren de luncă având un sol de foarte bună calitate.

3. Valea Mureșului de Est

Orăștie este polul de atracție al acestei zone. Fiind singurul oraș important din această zonă destul de întinsă, de la Spini și Turdaș, până la Aurel Vlaicu, pe ambele maluri ale Mureșului, Orăștie a devenit în mod natural centrul său. Așezare întemeiată de sași, Orăștie a fost un loc de unde radiu cultura și meșteșugurile în întregul ținut și care i-a atras pe locuitorii din comunele mai apropiate sau mai îndepărtate.

Orașul a cunoscut o perioadă de industrializare (Uzina Mecanică Orăștie, Fabrica Chimică Orăștie, Vidra Orăștie etc.), dar, în prezent, unitățile de producție fie sunt închise, fie lucrează la o capacitate mult redusă. Din păcate, chiar și inițiative pozitive de ultimă oră au fost blocate din motive necunoscute publicului larg. Astfel, este necesar să se analizeze posibilitatea și viabilitatea punerii în funcțiune a turnătoriei de țevi din fontă ductilă pentru care au fost investite sume importante de zeci de milioane de dolari și care a fost blocată chiar înainte de punerea în exploatare comercială. În ciuda acestor investiții masive făcute în unități industriale mari, probabil că întreprinderile mici și mijlocii, precum cele din industria confecțiilor, a maselor plastice, a mecanicii de precizie, reprezintă viitorul pentru dezvoltarea orașului.

Caracterul de luncă al acestei zone, face ca agricultura, și în special agricultura biologică, să reprezinte o posibilitate semnificativă de dezvoltare. Date fiind calitățile evidente ale terenurilor agricole din zonă, se poate imagina revigorarea sectorului de creștere a animalelor, domeniu în care există o foarte veche tradiție. Aici au funcționat timp de decenii întreprinderi foarte mari de creștere a porcilor (ISCIPI Orăștie), de creștere a vițelilor și câteva ferme de vaci cu lapte, cu rezultate foarte bune. Dezvoltarea agriculturii și zootehniei ar trebui să reprezinte pentru această zonă o țintă importantă, mai ales că, nu peste mulți ani, produsele alimentare vor deveni produse strategice din cauza creșterii populației planetei și a reducerii producției agricole în toată lumea ca urmare a schimbărilor climatice preconizate. În mod aparent paradoxal, sărăcia poate deveni un atu. Lipsa banilor a făcut ca în cultura plantelor să nu se folosească pesticide, iar în zootehnie, hormoni și antibiotice. În consecință, pe Valea Mureșului de Est se poate face o agricultură curată, biologică, ale cărei produse să poată fi comercializate și exportate în condiții financiare avantajoase.

Un alt punct de atracție al zonei este stațiunea balneoclimaterică din Geoagiu. Tot aici există marea rezervație naturală Grădiștea-Cioclovina, care are un imens potențial de atracție, aici îmbinându-se peisajele sălbatice cu locuri unde au trăit oamenii încă din neolitic - cultura Hallstatt, după cum indică urmele găsite în peștera Cioclovina. În apropiere de această peșteră se află cetatea dacică Luncani-Piatra Roșie, care a fost ultimul bastion de rezistență al dacilor împotriva legiunilor romane. Aceasta, împreună cu celelalte cetăți dacice din munții Orăștiei, formează un ansamblu unic, fiind leagănul formării poporului român.

Turismul poate deveni o importantă sursă de venituri. Pentru ca acest fapt să devină realitate este necesară îndeplinirea tuturor condițiilor moderne de transport, de găzduire și de acompaniere a potențialului turist. În primul rând, trebuie să existe drumuri, zona trebuie ecologizată, fiind nevoie de proceduri clare și eficiente de colectare, transport și prelucrare a deșeurilor de toate tipurile. Trebuie realizate potecile, rețeaua de drumuri prin rezervație pe care să se poată deplasa turiștii în condiții de siguranță, fie pe jos, fie cu bicicletele sau cu motociclete, ATV-uri sau mașini, dar fără să aducă atingere faunei și florei din rezervație. Desigur că trebuie create locurile de cazare diversificate pentru toate categoriile de turiști. În acest scop este necesar să existe personal calificat în toate meseriile legate de turism (hotelier, bucătar, ghid, șoferi etc.). Este esențială educarea locuitorilor zonei pentru menținerea curățeniei, a ordinii și amenajarea satelor din zonă, astfel încât să devină atractive prin însăși existența lor - fără să distoneze cu frumusețea locurilor înconjurătoare.

Viitorul acestei zone constă, în viziunea propusă, în primul rând în dezvoltarea agriculturii și zootehniei, din care cea mai mare parte poate fi biologică, precum și în dezvoltarea unui turism cu o gamă largă de servicii de recreere, wellness și cultural. Industria poate interveni în mod suplimentar ca un atu posibil pentru a adăuga posibilități complementare de dezvoltare.

4. Țara Hațegului

Această zonă, ca și Valea Mureșului de Est, este destul de săracă în industrie. În ultimii 50 de ani, aici s-a dezvoltat industria producătoare de energie și industria alimentară. În ceea ce privește industria energetică, aici a fost realizată cea mai mare investiție în construcția unei centrale hidroelectrice la Râul Mare Retezat. În acest scop, pe Râul Mare, a fost construit un baraj în munte, la Gura Apei, care este cel mai mare baraj de anrocamente din Europa. Dimensiunile lui sunt impresionante: 168 m înălțime, 225 milioane de metri cubi de apă în lacul de acumulare, dimensiunile întregului baraj le întrec de trei ori pe cele ale piramidei lui Keops! În continuare, pe cursul Râului Mare a fost construită o salbă de 10 hidrocentrale. Amenajarea hidroenergetică Râul Mare-Retezat are dublu rol atât producerea de energie electrică, cât și regularizarea cursului râului și atenuarea undelor de viitură. Ultima verigă finalizată este formată din lacul de acumulare, barajul și hidrocentrala de la Orlea, care asigură alimentarea cu apă a aproape jumătate din județul Hunedoara, a orașelor Hațeg, Călan, Simeria și Deva.

Deși de mare amploare și cu o producție importantă de energie electrică, aceste investiții nu creează foarte multe locuri de muncă. În schimb, prin influența lor asupra peisajului ele pot deveni atracții turistice.

Tot aici se află două rezervații naturale cu un imens potențial turistic. Prima este Rezervația Naturală Retezat, cea mai veche rezervație din România. Deși deja sunt amenajate o serie de trasee, ele sunt încă insuficiente și pot fi lărgite prin adăugarea unora pentru biciclete sau pentru turism ecvestru.

Pe lângă cea de-a doua rezervație, Geoparcul Dinozaurilor, care nu este amenajată pentru atragerea de turiști, mai amintim poiana cu narcise de la Nucșoara, rezervația de zimbri din pădurea Slivuț etc.

Țara Hațegului are o caracteristică aparte prin faptul că aici se îmbină armonios priveliștile minunate, posibilitățile de alpinism, turism sportiv, de recreere și wellness în timpul verii, posibilitatea de schiat în timpul iernii, cu un număr impresionant de obiective pentru turismul cultural.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Desigur că aceste puncte de atracție în sine nu sunt suficiente fără infrastructura de sprijin aferentă unei adevărate industrii, industria turismului. În primul rând, trebuie pornit de la axioma că „ceea ce nu se cunoaște, nu există”. Ar trebui făcute demersuri astfel încât aceste zone să devină prin bogățiile lor subiecte pentru filme documentare care să fie promovate pe canale tip Discovery. Dintre subiectele care ar putea fi discutate amintim dinozaurii din Țara Hațegului, bisericile monument din Țara Hațegului, marile paleontolog și etnograf român, Franz Nopcsa etc. Filmul de prezentare a Transilvaniei de pe Travel Channel, care l-a avut ca și interlocutor și pe Prințul Charles, a făcut incomparabil mai mult, la un preț rezonabil, pentru atragerea de turiști în Transilvania, decât logo-ul costisitor, inventat ad-hoc, frunza din „Carpathian Gardens”.

Pe lângă turism, celălalt punct forte al Țării Hațegului îl poate constitui agricultura. Aici există un mare potențial atât pentru realizarea unei agriculturi irigate (biologice, de preferință), în zona Hațeg - Totești - Peșteana - Zeicani, cât și pentru ferme de creșterea animalelor, în special ovine și taurine. Desigur că odată cu dezvoltarea zootehniei, se poate dezvolta din nou și industria alimentară (abator, fabrica de prelucrare a cărnii, a laptelui sau a fructelor).

5. Valea Jiului

Prin dezvoltarea explozivă și haotică a mineritului de cărbune între 1950-1989, echilibrul ecologic, social și urbanistic al zonei, a fost destrămat. În prezent, zona are extrem de multe probleme pe toate planurile. Dacă, în anii 1990, în mineritul de cărbune lucrau 39.130 de angajați, în 2012, acesta a scăzut la 7.703. Între anii 1993 și 2013, numeroase mine au fost închise, iar minerii au fost disponibilizați. În ciuda apariției, în anul 1998, a Legii zonelor defavorizate, problema minerilor ajunși șomeri nu a putut fi rezolvată. Cauza rezidă în însăși istoria zonei. Dacă în cealaltă regiune minieră a județului, în munții Apuseni, minerii erau oameni de-ai locului, având fiecare dintre ei o gospodărie proprie, cu resurse de pământ arabil, cu animale ținute pe lângă casă, în Valea Jiului, mii de mineri proveneau mai ales din rândurile unor „imigranți” aduși prin dispoziții luate la nivel central. Acești mineri au venit în Valea Jiului împreună cu familiile lor dat fiind faptul că salariile din minerit erau ridicate și pentru că au primit locuințe la bloc, iar soțiile au fost încadrate în muncă în fabrici construite special pentru acest scop, fără să se țină cont de necesitatea economică reală și fără o piață de desfacere a produselor. După 1989, au fost închise, la fel ca multe mine. Șomajul a explodat în Valea Jiului. Nefiind originari din zona Văii Jiului, aceștia au devenit dependenți de ajutoarele de șomaj sau de alte forme de ajutor social. În același timp, ei nu mai puteau nici să se întorcă în regiunile de baștină, deoarece după plecarea „de acasă”, cu 30 sau 40 de ani în urmă, puțina avere lăsată acolo a fost împărțită între cei rămași. Astfel, în Valea Jiului a apărut un număr însemnat de persoane fără un venit stabil, fără perspective și speranță.

După 1990, multe voci au afirmat că viitorul Văii Jiului constă exclusiv în turism, iar minerii de ieri vor fi hotelierii și ghizii turistici de mâine. Însă atâta vreme cât Valea Jiului este (și poate fi încă) denumită și „Valea Plângerii”, acest lucru este imposibil. Atâta timp cât peisajul Văii Jiului este pătat de halde de steril, de construcții industriale în paragină, de colonii de mineri în ruină, de case pe jumătate îngropate în minele prăbușite, așa ceva este imposibil. Turismul rentabil se poate face numai în zone curate, îngrijite, frumoase, cu pădurile neatinse de gunoaiile unei civilizații decăzute, cu oameni veseli, serviabili, cu hoteluri de calitate și cu peisaje armonioase, plăcute vederii. Până atunci, turismul este o posibilă activitate complementară, destinată turiștilor localnici sau din România și foarte puțini din afara țării. În această industrie contează în primul rând imaginea zonei, ea fiind cea care poate atrage oameni din lumea întreaga. Or, până când imaginea Văii se poate asocia doar cu minele închise, cu orașe în faliment, cu cartiere în paragină, cu guri de mină nesecurizate, cu gunoaie împrăștiate, nu putem aștepta salvarea economiei prin turism.

Până atunci însă, bineînțeles că trebuie să fie făcute investițiile necesare pentru dezvoltarea unui turism de viitor, pe bază de proiecte bine gândite, cu un urbanism atractiv și civilizată, cu utilitățile modernizate. În turism se poate merge nu doar pe turismul de iarnă, prin crearea de stațiuni de schi, dar și pe turismul

montan de vară, de tip hiking sau cu bicicletele, precum și raftingul pe râul Jiu. În acest scop, cu timpul, trebuie planificată și creată baza infrastructurală a acestor activități.

Însă, baza dezvoltării economice trebuie și poate să fie industria energetică. Bazinul minier al Văii Jiului dispune încă de rezerve însemnate de cărbune, care revine în actualitate. Minele aflate încă în exploatare trebuie modernizate, tehnologiile trebuie adaptate la o exploatare ecologică, cu protejarea mediului înconjurător, fără a dăuna peisajului. În același timp, trebuie modernizată centrala electrică de la Paroșeni, precum și întregul complex energetic Hunedoara. În Europa avem un model în acest sens, în Belfort (Franța). Aici au fost închise minele de sare și întreaga industrie minieră s-a prăbușit. În locul acestei industrii a fost construită, în câțiva ani, o industrie bazată pe energie, transformând regiunea Belfort într-o Vale a Energiei. Aici sunt acum amplasate firme de renume mondial ca Alstom, General Electric ori Peugeot. Valea Jiului are toate condițiile pentru a deveni, la rândul ei, o „Vale a Energiei”.

În zonă se pot amplasa și generatoare eoliene de energie electrică, dar cu mare grijă pentru a nu dăuna peisajului.

Un capitol esențial în dezvoltarea Văii Jiului este educația. Nivelul actual de educație încă nu garantează posibilitatea ieșirii din criză. Accentul trebuie pus pe o campanie de educare a întregii populații atât în sensul educației ecologice, cât și în sensul disciplinei în activitate, a atitudinii civice și a inițiativei personale. Numai bazându-ne pe oamenii locului, profitând de capacitatea Universității Tehnice și a școlilor de foarte bună calitate din zonă de a atrage și de a forma persoane înalt calificate, printr-o planificare riguroasă și disciplină tehnologică, se poate asigura un viitor pentru Valea Jiului.

Axa strategică I.

Infrastructura de Transport și Energie

Nu există dezvoltare economică, socială sau politică fără transport și nu există transport fără o infrastructură modernă de transport, rutieră, pe cale ferată, aeriană și navală. După cum ușor se poate constata, județul Hunedoara se află pe de o parte într-o situație privilegiată, pe de altă parte se află într-o situație nefavorabilă.

- Avantajul său constă în faptul că județul se află pe traseul rutei principale Est - Vest din România și la o importantă intersecție de drumuri din interiorul țării și țările din Vestul Europei.
- Dezavantajul său constă în faptul că infrastructura sa este de foarte slabă calitate, iar proiectele de dezvoltare, deși există de ani de zile, nici acum nu au fost puse în practică.

Traseul coridorului European IV este o rută importantă pentru toată Uniunea Europeană atât pentru traficul rutier, cât și pentru cel de pe calea ferată, deoarece leagă vestul Europei de Marea Neagră, de Bulgaria, Grecia și mai departe de Orientul Apropiat și Mijlociu. În România, de câțiva ani deja, au început lucrările la construcția autostrăzii aflate pe Coridorul european IV. Aceasta este o rută magistrală esențială și inconvertibilă în economia județului și a țării. O parte a fost terminată și dată în folosință în județul Hunedoara, și anume porțiunea dintre Deva și Orăștie. Însă lipsa unei viziuni coerente a făcut ca această porțiune de autostradă să fie cvasi inutilă, întrucât nu se leagă de autostrada spre granița vestică și nici de cea spre București și estul României. Finalizarea autostrăzii va lega România și județul la sistemul de autostrăzi europene, dar Hunedoara nu va fi conectată și la sistemul de autostrăzi românești, întrucât această autostradă se va termina la Sibiu. Nu va exista legătura spre București și nici spre Cluj sau spre Brașov.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Pentru județul nostru porțiunea de autostradă cuprinsă între Nădlac și Sibiu și apoi spre București și spre Cluj are o importanță foarte mare, întrucât ea este cea care va permite o legătură rutieră rapidă cu eventualii beneficiari și furnizori din afara României, precum și legături comerciale rapide cu capitala și zonele din jurul ei sau cu Alba Iulia și nordul Transilvaniei. Pentru că Ministerul Transporturilor se află într-o permanentă reorganizare va fi foarte dificil să se urmărească realizarea acestor porțiuni de autostradă. Cu atât mai mult, Consiliul Județean ar trebui să urmărească cu atenție derularea corectă și la termenele stabilite a licitațiilor, realizarea lucrărilor și respectarea termenelor stabilite.

De asemenea, ar fi important să se încurajeze atribuirea lucrărilor de utilizarea unor materii prime locale, precum și de angajarea forței de muncă locale. Acest fapt va putea avea trei consecințe pozitive:

- reducerea șomajului pe perioada desfășurării lucrărilor la autostradă;
- calificarea, recalificarea unei forțe de muncă locale în domeniul construcției de drumuri și a construcțiilor în general (prin lucrările de artă);
- educația mentalităților - muncitorii care lucrează la autostradă pe diferitele sale porțiuni, mulți dintre ei fiind localnici din satele aflate pe traseul autostrăzii, se vor simți direct implicați în realizarea construcției autostrăzii, fiind astfel educați în spiritul protejării lucrărilor efectuate de ei înșiși, astfel reducându-se eventualele furturi sau distrugereri care se produc în alte părți pe autostrăzile nou construite și care implică costuri suplimentare importante.

Infrastructura de transport

I.P1. Ca atare, se propune de urgență modificarea metodologiei actuale de atribuire a lucrărilor la autostrăzi pe segmente mai lungi, valori mai mari și în condiții contractuale mai severe în privința termenelor, calității și garanțiilor. Garantarea calității drumurilor modernizate se poate asigura prin întocmirea de contracte corecte de execuție a lucrărilor, cu garanții pe durate de cel puțin 5 ani, mergându-se chiar și până la 10 ani, odată cu apariția unor rețete noi de asfalt de mai bună calitate și durabilitate mai mare.

I.P2. În același timp, este necesară asigurarea unui control financiar permanent, pentru a evita fraudele posibile sau, eventual, a le depista la timp.

I.P3. Această autostradă care traversează județul de la est spre vest de-a lungul Mureșului va împărți în două părți distincte teritoriul său. Esențial în acest caz este să se asigure legăturile dintre localitățile aflate pe traseul autostrăzii și autostradă. Din câte se cunoaște până în acest moment, sunt destul de puține puncte de ieșire și de intrare pe autostradă, astfel încât din multe localități trebuie parcurs un traseu destul de lung pentru a se ajunge la autostradă, sau a ajunge de la autostradă la respectiva localitate.

Este deci necesar ca în cel mai scurt timp să se facă o analiză a ieșirilor/intrărilor pe autostradă în raport cu localitățile aflate pe traseul ei și să fie realizat un program de conectare a comunelor și a satelor la autostradă.

I.P4. În momentul de față, nu se poate asigura un sistem de transport în comun între toate localitățile mici ale județului. Ca atare, după realizarea unei rețele rutiere de calitate între localitățile județului, se va sprijini realizarea unor trasee regulate de călători pentru legarea principalelor localități între ele.

Este necesar să se realizeze o hartă a traseelor de transport în comun din județ. Se va stabili și programul de modernizare a drumurilor, în funcție de resursele existente în fiecare an al perioadei 2014-2020 și de necesitatea deplasării locuitorilor spre locurile de muncă și spre unitățile de asistență medicală, la nevoie. Se va ține cont și de numărul și de structura pe vârste a populației localităților precum și de condițiile posibile de deplasare pe tot parcursul anului. În scopul asigurării accesului localnicilor la transportul în comun spre localitățile de domiciliu ar fi posibil să se acorde diverse facilități pentru traseele mai puțin

rentabile sprijinindu-se astfel transportatorii - de preferință localnici - potențial interesați în efectuarea acestor legături.

I.P5. O altă analiză esențială este cea privind legătura dintre localități și terenurile agricole aferente localităților. Este esențial ca fermierii mici sau mari, precum și persoanele care dispun doar de suprafețe modeste de teren arabil să aibă posibilitatea de a ajunge cu utilajele agricole la terenurile agricole fără să trebuiască să facă ocoluri lungi, costisitoare.

În acest sens există două tipuri diferite de probleme:

a. **drumurile agricole existente** dintre localitățile rurale și parcelele agricole aferente.

În acest sens este necesar să se realizeze un inventar al drumurilor agricole existente, evidențiind cu precădere acele trasee care se întretaie cu drumurile naționale, deoarece deplasarea utilajelor agricole din câmp spre localități și invers aduce noroi pe drumurile naționale și creează pericol de accidentare prin derapajele posibile din cauza lui. De aceea este imperios necesar ca în locurile unde drumurile agricole se apropie de drumurile naționale sau județene, să se asfalteze drumurile agricole pe o porțiune de circa 50 de metri, pentru ca utilajele agricole care ies din câmp spre drumul național să aibă timp să se curețe de noroiul adus din parcelele unde au lucrat. Poliția rutieră va trebui să controleze utilajele agricole care ies în șosele, pentru a menține curățenia lor și a asigura securitatea rutieră.

b. **legăturile noi necesare** dintre localitățile rurale și terenurile agricole aferente, separate de construcția autostrăzii.

Este necesar ca, începând din 2015 și până în 2020, să se realizeze un număr suplimentar de racorduri pentru localitățile urbane și mai ales rurale, unde apar probleme de acces al utilajelor agricole la parcelele arabile. Direcția Agricolă împreună cu primăriile interesate trebuie să întocmească un plan de situație și un program de remediere. Chiar și în acest moment, când autostrăzile încă nu au fost terminate și se află în stadiu de șantier, deja se constată probleme de deplasare pentru agricultori sau pentru locuitorii de la sate, care se află despărțiți de parcelele pe care trebuie să lucreze, putând ajunge acolo doar efectuând un ocol important și parcurgând o mare distanță.

O problemă colaterală acesteia este legătura dintre șoselele existente, autostrada în construcție și parcelele forestiere aflate în exploatare sau care vor fi exploatate în viitor. În cooperare cu Regia Națională a Pădurilor, trebuie să se analizeze programul de exploatare forestieră în județul Hunedoara. În funcție de acest program se vor stabili prioritățile în construcția de drumuri forestiere, legătura lor cu șoselele principale și cu localitatea de destinație, ținând cont de mărimea loturilor aflate în exploatare, de proprietatea acestora, iar finanțarea lor trebuie să se facă de către beneficiari.

I.P6. De asemenea, este importantă o analiză a influenței autostrăzii asupra faunei, care nu va mai putea trece de această barieră artificială. În acest caz este necesar ca - în conformitate cu rezultatele studiului - să fie create poduri naturale pentru a permite faunei sălbatice să traverseze autostrada fără a provoca accidente.

I.P.7 În Transilvania se mai află o magistrală, cea de la nord spre sud, care pornește de la Satu Mare, Cluj spre Deva, mergând mai departe spre sud. Pe ruta Borș - Oradea - Deva este un Drum european (E 79), dar se află într-o situație catastrofală. Ca atare, trebuie luate toate măsurile posibile pentru a se realiza, în cel mai scurt timp posibil, programul propus prin Legea 363/21.09.2006 privind aprobarea „PATN - Secțiunea I, Rețele de transport” prin care acest drum este prevăzut să fie modernizat ca o șosea rapidă cu 4 benzi de circulație.

I.P.8 Drumul E 79 continuă de la Deva spre Petroșani, apoi merge pe firul Jiului la Târgu Jiu. Această porțiune este deosebit de dificilă și expusă alunecărilor de teren și este foarte greu de modernizat din cauza reliefului și îngustimii pasului Bumbăști-Livezeni. Deși este necesară și urgentă repararea acestui drum,

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

ar fi poate util să se studieze posibilitatea construirii unui nou traseu, chiar și la nivel de autostradă, care să traverseze Carpații în altă parte decât defileul Jiului (de exemplu prin Pasul Vâlcan) pe unde trec două drumuri istorice:

- primul drum se cheamă Troianul, Traianul, sau Drumul lui Traian și face parte din drumul care unea, acum 2000 de ani, Drobeta cu Ulpia Traiana. El a fost construit de armatele romane pentru a cuceri capitala Daciei, Sarmizegetusa.
- cel de-al doilea se numește Drumul Neamțului. I se spune așa, pentru că în Primul Război Mondial românii au trecut granița ce se afla pe coama Meridionalilor, prin apropierea Pasului Vâlcan, să elibereze Transilvania. Este marcat pe hartă ca drum județean (DJ 664), deși ar merita încadrarea ca drum național, pentru că leagă două județe și chiar două regiuni istorice,

I.P.9 Valea Jiului este în prezent enclavizată datorita poziției sale într-o depresiune montană îngustă, cu un singur drum de acces de la nord spre sud și o cale ferată paralelă cu șoseaua. Pentru a putea deschide într-o mai mare măsură Valea Jiului către restul țării, mai este necesară o șosea de la vest spre est, pe culoarele:

- spre vest: Câmpul lui Neag-Herculane și
- spre est: Petroșani-Brezoi (Valea Oltului)

Drumul spre Herculane a fost început și mai este o scurtă porțiune care trebuie amenajată pentru a fi terminat, în timp ce drumul spre est trebuie cuprins în planurile de modernizare. Aceste două trasee pe lângă importanța economică certă, reprezintă două drumuri turistice foarte importante, întrucât leagă o serie de stațiuni balneoclimaterice aflate pe traseu cu rețeaua principală de drumuri, trec prin zone deosebit de frumoase din punct de vedere peisagistic și pot reprezenta o atracție suplimentară a zonei.

I.P. 10. Siguranța circulației rutiere este o problema majoră în România în general și în județul Hunedoara în mod special din cauza faptului că aici se produc excesiv de multe accidente rutiere raportat la numărul de locuitori.

Bicicliștii nu sunt protejați pe șoselele județene și naționale. O soluție de creștere a gradului lor de siguranță ar putea să fie modificarea normei de construcție a șoselelor județene și naționale, prin adăugarea în cele două părți ale șoselei a unei piste pentru bicicliști, delimitate prin linie continuă dublă, permițând astfel cicliștilor să circule în siguranță mărită între localitățile învecinate.

I.P.11 Pe lângă infrastructura rutieră, infrastructura de cale ferată are un rol esențial în viața economică. După cum s-a constatat în Partea I-a, aceasta se află într-o situație delicată. Viteza medie realizată pe magistrala aferentă Coridorului IV paneuropean, între București și Deva, este de 37 - 46 km/h în cazul trenurilor rapide! În afară de aceasta, gările au fost lăsate în paragină, deși de ani de zile se promite modernizarea infrastructurii și a gărilor aflate pe acest traseu esențial din punct de vedere economic. Este nevoie de un program clar și finanțat pentru modernizarea infrastructurii de cale ferată aferentă Coridorului IV. De altfel, este doar necesar să fie puse în aplicare prevederile Legii 363/21.09.2006 privind aprobarea PATN, Secțiunea I, Rețele de transport, unde se prevede modernizarea unei porțiuni de cale ferată care traversează județul Hunedoara și care trebuie să atingă performanța realizării unor viteze de până la 160 km/h pe calea ferată convențională.

Pentru a fi posibilă utilizarea pleneră a infrastructurii rutiere și a căii ferate, este necesară interconectarea acestora, astfel încât să se reducă poluarea și costurile de transport, să crească viteza de deplasare și, în final, mărfurile să poată ajunge în cel mai scurt timp și în cele mai bune condiții la destinație. În acest scop, este necesară modernizarea terminalului de transport combinat la Deva și amenajarea unui terminal la Simeria unde se întâlnesc cele două noduri, rutier și de cale ferată. Apoi aceste terminale de transport multimodal RO-LA vor putea fi amenajate și în orașele de unde se transportă mărfuri finite și unde se aduc materiile prime necesare. Tot în Legea 363/21.09.2006 privind aprobarea PATN - Secțiunea I, Rețele de transport se prevede realizarea unui Coridor paneuropean de transport multimodal IV (1.01) cu punctul de îmbarcare la Simeria. Trebuie, deci, urmărită realizarea programului stabilit de către organele competente.

I.P.12. În ultimii 20 de ani au fost desființate o serie de linii de cale ferată din județ. Astfel a dispărut linia ferată dintre Simeria și Hunedoara, dintre Deva și Brad. În același timp, au fost desființate și liniile de cale ferată îngustă de la Brad spre Criscior, sau dintre Hunedoara și Govăjdia - Retișoara. Este necesar să se studieze utilitatea și posibilitatea de a repune în funcție aceste trasee, care ar putea deveni atracții turistice interesante din punct de vedere economic.

I.P.13. Un avantaj al județului Hunedoara constă în faptul că pe aici trece Mureșul. Pe lângă posibilitățile de irigație, de alimentare cu apă a unor localități, el oferă și posibilitatea unui mod de transport simplu, eficient și ieftin. În secolul al XIX-lea, de altfel, chiar la Deva a existat un mic port de mărfuri, creat de legumicultorii bulgari stabiliți la Deva. Ca atare este necesară efectuarea unui studiu de fezabilitate a amenajării Mureșului pentru navigație și posibilitatea de a fi utilizat pentru navigație spre Tisa și Dunăre.

Infrastructura energetică

I.P.15. Sistemul energetic național și în special cel din județul Hunedoara trece prin momente grele. De ani de zile se află în reorganizare, cele două termocentrale (Mintia și Paroșeni) care au fost reunite într-o companie comună cu minele de cărbune încă funcționale din Valea Jiului. În afară de reorganizarea administrativă, centrala electrică de la Mintia trece prin momente extrem de dificile, întrucât modernizările necesare pentru protecția mediului nu au fost realizate și în curând expiră autorizațiile de funcționare. În primul rând trebuie luate toate măsurile necesare pentru modernizarea electrocentralei de la Mintia, astfel încât viitorul său să fie asigurat pe termen lung.

I.P.16. Reevaluarea, la nivel mondial, a utilizării cărbunelui fosil în producerea energiei, face ca exploatarea cărbunelui în Valea Jiului și la Țebea să poată redeveni rentabilă. Este necesară elaborarea unui program de reabilitare a echipamentelor și tehnologiilor utilizate în minele considerate viabile economic și arondate la Complexul Energetic Hunedoara.

I.P. 17. În acest scop va fi necesară modificarea legii minelor, a legislației privitoare la investițiile realizate în sectorul mineritului în cărbune și elaborarea unei legi privind siguranța energetică a României. Se consideră necesară menținerea și chiar întărirea rolului de reglementare al statului privind exploatarea și valorificarea resurselor energetice.

I.P.18. S-a remarcat în capitolul 2 faptul că acum, în secolul al XXI-lea, în județul Hunedoara mai există o serie de localități neracordate la rețeaua de energie electrică. Trebuie făcută o analiză rapidă privind posibilitatea de racordare a acestora la rețeaua existentă, în comparație cu posibilitatea de a se monta surse de energie neconvențională, cum ar fi o centrală electrică eoliană sau o microhidrocentrală, acolo unde acest lucru este posibil, iar în acest scop trebuie atrase fonduri și investitori.

I.P.19. În unele localități este necesară realizarea unui studiu privind utilitatea montării unor pompe de căldură, sau alte soluții alternative, ecologice, pentru încălzirea caselor individuale sau colective. Astfel, este urgentă găsirea unei soluții pentru încălzirea centrală la Brad, unde pompa de căldură ar putea fi una dintre soluțiile posibile.

Axa strategică II.

Competitivitatea economică

Aproape fiecare localitate din județ este înfrățită cu câte o localitate din alte țări, dezvoltate, cum ar fi Germania, Franța etc. Din experiența ultimilor douăzeci de ani, s-a constatat că numeroase delegații de la aproape fiecare primărie au vizitat orașele înfrățite. Din păcate, majoritatea acestor vizite au fost excursii făcute cu scop pur turistic, cu rezultat nul pentru dezvoltarea localității pe care o reprezentau. Deși orașele respective au experiențe valoroase care pot fi utilizate în dezvoltarea orașelor hunedorene, acestea nu au fost nici pe departe folosite. Putem cita doar experiența unor orașe ca Arras-ul, care având un urbanism reglementat încă din secolul al XVII-lea, a ajuns să fie inclus în patrimoniul mondial al umanității. Totuși, în Deva, de exemplu oraș înfrățit cu Arrasul, planurile urbanistice au permis o dezvoltare haotică, ridicarea de case individuale între blocuri, umplerea oricărui spațiu liber cu tot felul de barăci și improvizații etc. Nici alte orașe din județ nu au câștigat mai mult din aceste înfrățiri, din păcate.

II.P.1 Este necesar ca orice delegație realizată în afara țării să fie finalizată cu rezultate concrete, cu contracte sau cu experiențe concrete aplicate. Cu ocazia vizitelor de curtoazie sau protocolare în afara țării, la care participă oficialitățile din cadrul județului, orașelor sau comunelor, una dintre sarcinile lor de bază trebuie să devină contactarea de entități economice din zona vizată și căutarea de parteneri pentru unitățile economice din localitatea pe care o reprezintă sau pentru județul Hunedoara. În acest scop trebuie reglementată deplasarea acestor delegații, prin obligativitatea publicării în presa locală a rezultatelor deplasării și obligativitatea participanților de a răspunde la întrebările venite din partea cetățenilor, referitor la discuțiile purtate și rezultatele deplasării.

II.P.2. În urma acestor deplasări și schimburi de experiență posibile, se pot prelua alte modele de creștere a competitivității economice, prin modul de organizare și de cooperare a întreprinderilor din zonă. Astfel, în lume s-au creat experiențe pozitive prin asocierea firmelor dintr-un domeniu de activitate în clustere sau alte forme de asociere.

II.P.3. Se poate realiza o listă a firmelor din județ, pe domenii de activitate, produse realizate și oferite, surse posibile de aprovizionare etc. care să fie pusă la dispoziția întreprinzătorilor din județ și din afara sa, în vederea găsirii de noi piețe de desfacere și de noi surse de aprovizionare mai eficiente. În cadrul unor instituții județene s-ar putea organiza un serviciu de informații economice și de contact („match making”) pus gratuit la dispoziția întreprinzătorilor. Astfel, Oficiul Registrului Comerțului, instituție de stat, ar trebui să fie la dispoziția dezvoltării economice în loc să utilizeze monopolul informațiilor deținute în scopuri financiare și de influență.

II.P.4. Serviciul de informații economice care ar trebui înființat în cadrul OJRC trebuie să centralizeze toate informațiile cu privire la spațiile, facilitățile, activele și suprafețele disponibile în urma privatizărilor, reducerilor de activitate și a închiderilor unor unități de stat, pentru a putea fi valorificate prin vânzare sau închiriere unor societăți comerciale care doresc să se dezvolte.

II.P.5. Ar fi util să se organizeze câte un parc industrial în fiecare dintre ținuturile istorice ale județului, astfel încât să nu apară concurența dintre „centru”, unde există cel mai mare parc industrial, și restul județului. Un soi de parc industrial, centru de afaceri, a prins viață și la Petrila. Această inițiativă ar dezamorsa anumite tensiuni potențiale între „centru” și ținuturile periferice, care ar putea privi dezvoltarea zonei Deva - Hunedoara - Simeria ca un avantaj neloial acordat centrului administrativ al județului.

II.P.6. Este necesară o colaborare mai strânsă între universitățile din județ (de la Petroșani, Hunedoara și Deva) și întreprinderile industriale, cu dublu scop:

- formarea de cadre calificate în domeniile solicitate de economie;

- crearea unor centre de inovație și de cercetare-dezvoltare orientate spre problemele concrete ale industriei, cu accent pe cercetarea aplicată; aici se poate utiliza forța creativă a studenților și a profesorilor prin realizarea de invenții brevetabile și sprijinirea unităților industriale pentru creșterea competitivității lor.

Întrucât nu există în prezent o anumită formă legală pentru aceste centre de inovație, problema se poate rezolva prin înființarea în comun de către universitate și câteva firme puternice interesate, (eventual împreună cu Camera de Comerț și Industrie) a unei asociații, fundații fără scop lucrativ sau a unei societăți comerciale cu răspundere limitată care să aibă obiect de activitate ca cercetarea-inovarea, și care poate accesa fonduri europene sau românești pentru derularea de studii și cercetări.

Axa strategică III.

Turismul

Nu se poate vorbi de turism atâta vreme cât nu sunt îndeplinite toate condițiile pentru a se realiza un turism civilizată, modern, european. Există și turismul „natural” așa cum se practică în Africa, India sau în alte părți unde condițiile sunt absolut precare, dar unde turiștii merg pentru că au de văzut animale, obiceiuri și lucruri extraordinare, unde se merge tocmai pentru a vedea sălbăticia în starea sa naturală. România, din fericire, nu se află în această situație. De aceea trebuie să se pregătească toate condițiile pentru a fi asigurate transportul, cazarea și deplasarea în teren a turiștilor, precum și condițiile lor de masă și ambianță de calitate, în condiții civilizate. Abia când aceste condiții vor fi îndeplinite (aproape) în totalitate, se va putea începe o campanie susținută de atragere a turiștilor. Până atunci se poate vorbi de un turism individual, sau de pregătire și de testare a gusturilor turistice, de pregătire a condițiilor necesare, fără a ne aștepta la rezultate economice spectaculoase din acest sector.

III.P.1. Nu poate exista turism atâta vreme cât nu sunt există drumuri de acces. Ca atare, în primul rând, trebuie pregătită infrastructura de transport, la toate nivelurile necesare:

- autostrăzile pe care să sosească turiștii în România;
- drumurile naționale și județene prin care să ajungă turiștii în orașele apropiate de destinația turistică;
- drumurile turistice propriu-zise și potecile pe care turiștii pot face plimbări pedestre, cu rucsacul în spate, cu bicicleta sau ecvestru, în funcție de specificul obiectivului turistic.

Desigur că, în funcție de specificul drumului respectiv, pregătirea va fi diferită. Dacă pentru autostrăzi și drumuri naționale și județene se discută de gradul de modernizare, de calitatea asfaltului, la drumurile turistice discutăm de marcarea traseelor turistice în funcție de specificul zonei și de specificul traseului de turism (pentru turismul pedestru, ecvestru, cu bicicleta ori motorizat, pentru turismul montan, pentru turism de recreere sau sportiv, pentru turism cultural, echiparea necesară pentru parcurgerea sa etc.).

III.P.2. Pentru a putea atrage turiștii, este necesară amenajarea specifică a obiectivelor. Dacă la peșterile - obiectiv turistic (Boli, Cioclovina, etc.) se poate vorbi de alei iluminate și obiective iluminate în interior, la ruinele dacice și romane este necesară continuarea săpăturilor, punerea în valoare și protejarea celor descoperite, amenajarea arhitecturală a siturilor, montarea panourilor explicative, existența unor ghizi și, eventual, a unei expoziții minimale cu obiectele mai interesante găsite în siturile respective.

III.P.3. Un turism civilizată necesită o primire civilizată. În acest moment, sunt puține persoane calificate în turism. Pentru a putea desfășura o activitate de succes în turism este nevoie de organizarea unor cursuri specifice de hotelieri (pentru proprietarii și angajații hotelurilor, pensiunilor turistice și agroturistice), de recepționeri, de ghizi, de chelneri și de bucătari. Este nevoie de pregătirea lor și din punct de vedere al eficienței economice, astfel încât să poată derula activitatea în mod rentabil, în același timp asigurân-

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

du-se servicii de înaltă calitate. Și nu în ultimul rând, este nevoie de pregătirea lor educativă, astfel încât să poată garanta o primire civilizată pentru turiști, să poată cunoaște specificul turiștilor din fiecare țară străină și așteptările lor etc. și să poată oferi fiecărui turist ceea ce el așteaptă și dorește să primească.

III.P.4 Despre turism ca industrie se poate vorbi numai într-o ambianță de frumos și de curățenie. Este necesară și urgentă derularea acțiunilor de curățare și de ecologizare a zonelor vizate pentru această activitate: orașe, sate, păduri, drumuri, munți etc. Nimeni nu vine într-o zonă murdară, acoperită de gunoaie, în care, în loc de peisaje frumoase, poate vedea gunoi aruncat iresponsabil peste tot sau unde nu există toalete civilizate.

III.P.5. Este necesară existența unui site oficial de promovare a turismului în județul Hunedoara, care să fie legat de site-urile oficiale ale tuturor nivelurilor de administrație din județ: Consiliu Județean, Prefectură, primării etc. În prezent, există o Companie Județeană de Turism al cărui site funcționează defectuos și, în prezent, nu există nicio posibilitate de informare completă a turiștilor privind toate obiectivele turistice din județ, posibilitățile de deplasare pentru a le putea vizita, posibilitățile de cazare (cu toate informațiile necesare: zonă, condiții de cazare, preț, obiective apropiate etc.), traseele turistice oferite, etc. Există, desigur, o serie de site-uri de informații turistice, ca inițiative izolate, care dau printre altele, informații și despre județul Hunedoara. Acestea sunt însă incomplete, sumare, nu sunt aduse la zi și adeseori solicită o plată oarecare pentru a putea prezenta oferta proprie.²⁵

III.P.6. În acest moment, înființarea unor birouri având drept singura activitate cea de centre de informare turistică, ar fi o acțiune costisitoare și cu efecte reduse pe plan economic. Ca atare, s-ar putea oferi astfel de informații prin combinarea acestei activități esențiale în industria turismului, cu alte activități ale administrației locale, astfel încât să fie desemnată o persoană care, alături de alte atribuții, să poată răspunde și la întrebările turiștilor (încă prea rari) care vin în localitate.

III.P.7. Nu se poate vorbi de turism fără existența unor obiective atrăgătoare, interesante din punctul de vedere al turistului. Există obiective de interes peisagistic, arhitectural, istoric, al curiozităților naturale, al turismului de wellness, de sănătate, plimbări pe jos, cu bicicleta, alpinism, etc. De aceea, fiecare dintre obiectivele turistice trebuie amenajat în mod specific, pe baza unor planuri elaborate de un specialist în domeniu, arhitectura peisagistică fiind importantă în aproape toate cazurile respective.

Până când nu sunt puse la punct obiectivele, realizarea unei publicități extinse este o cheltuială inutilă, ba chiar dăunătoare. Astfel se poate aminti campania de publicitate începută pentru vizitarea cetății Deva, în timp ce acest obiectiv nu se poate vizita! Turiștii care totuși vin în zonă și nu au ce să vadă, vor face o contra-publicitate acestui obiectiv, urmarea fiind că cei care ar mai fi venit în perioada următoare, vor renunța la vizitarea Cetății Deva și, implicit, la vizitarea zonei.

III.P.8. Fiecare școală ar trebui să întocmească un plan de vizitare a muzeelor, expozițiilor de artă și cultură din localitate, pentru fiecare clasă și nivel de vârstă. Numai prin vizitarea expozițiilor și obișnuirea copiilor cu obiectivele culturale, prin explicarea de către persoane calificate a semnificației obiectelor văzute, prin ridicarea nivelului de cultură generală, se va putea pregăti pentru ziua de mâine, un public cultivat și un potențial personal calificat și activ în domeniul turismului.

Axa strategică IV.

Cooperarea teritorială

IV.P.1 Dată fiind conviețuirea de secole a românilor, maghiarilor, germanilor etc. pe teritoriul județului Hunedoara, există multe obiectivele turistice interesante pentru istoria fiecăreia dintre aceste naționalități. Această bogăție poate să devină un punct de atracție utilizabil în relația cu județele maghiare din cadrul Euroregiunii DkmT în care Hunedoara este membru. Trebuie realizat (de către Compania Județeană de Turism, de exemplu) un inventar al obiectivelor turistice potențial interesante pentru fiecare dintre ele și prezentată pe site-ul județului, tradusă în limbile maghiară, germană, sârbă etc. și transmise către agenții de turism din regiunile potențial interesate.

IV.P.2. Ar fi utilă realizarea unor schimburi de specialiști din primării și Consiliul Județean în domeniul transportului urban, urbanismului, amenajarea teritoriului, peisagistică, amenajarea și prezentarea obiectivelor turistice etc. cu alte localități ale Euroregiunii, pentru a prelua (gratuit) din experiența lor în domeniu.

IV.P.3. Uniunile de creație din județ trebuie să ia legătura cu omologii lor din euroregiunea DkmT precum și din localitățile înfrățite cu localități din județul Hunedoara pentru realizarea unor schimburi de expoziții (eventual cu vânzare) de artă și de creatori populari. Costurile pot fi minimale convenind cazarea prin reciprocitate și acoperirea doar a costurilor de transport fie din fonduri guvernamentale fie prin accesarea de fonduri europene.

Axa strategică V.

Dezvoltarea Rurală

V.P.1. Conceperea și punerea în aplicare a unui program de creditare în condiții avantajoase, de exemplu a unui program de tipul „Prima Gospodărie Agricolă”, care să permită unor tinere familii să achiziționeze în zona rurală o casă și un teren agricol de cel puțin 5 ha, precum și echipamentul agricol minimal. Pentru a asigura succesul unei asemenea acțiuni este necesar ca, în prealabil, familiile candidate să se înscrie în program, apoi să parcurgă un curs intensiv de agronomie-zootehnie. În continuarea programului, familiile respective vor fi asistate, timp de câțiva ani, de specialiștii agricoli din cadrul direcției județene de agricultură.

V.P.2. Racordarea localităților izolate la rețeaua de energie electrică. Această propunere este enunțată la capitolul I, punctul 18. **(I.P.18.)**.

V.P.3. Acum, la început de secol XXI este obligatorie ridicarea calității vieții satelor din județul Hunedoara, dintre care doar foarte puține au acces la rețeaua de apă și canalizare, sau dispun de stație de epurare a apelor uzate. Trebuie realizat de urgență un program de alimentare cu apă potabilă a satelor din județ, precum și de racordare a lor la o rețea de canalizare. S-ar putea studia și posibilitatea racordării unor grupuri izolate de case la o sursă de apă, eventual prin cădere liberă, și realizarea unor fose septice colective sau individuale cu tratare biologică a apelor uzate.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

V.P.4. Trebuie realizat, de către Direcția Agricolă împreună cu Consiliul Județean, un program de facilitare a accesului prioritar al producătorilor agricoli din județ la piețele și târgurile din orașele mari ale județului sau din afara lor.

V.P.5. Se poate concepe un program de co-finanțare a acreditării ca producători biologici ai agricultorilor din județ.

V.P.6. Este necesară conceperea unui program pentru zonele de munte, propice creșterii animalelor, prin care locuitorii satelor să aibă acces la achiziționarea în condiții financiare avantajoase a unor exemplare de animale de calitate (vacă, capre, ovine) pentru înființarea unor microferme zootehnice. Odată cu accesarea acestor fonduri, fermele vor rămâne sub observația specialiștilor, iar fermierii vor participa la un program de instruire în zootehnia biologică modernă.

V.P.7. În județ se află în evidență suprafețe importante irigate, respectiv 9.690 ha. În realitate, o parte din acestea, nu mai funcționează de mult timp. Este urgentă inventarierea realistă, de către Filiala de Îmbunătățiri Funciare Hunedoara, a suprafețelor irigate, evaluarea stării lor de funcționare și a costurilor necesare repunerii lor în funcțiune. Raportul trebuie realizat și făcut public în cel mai scurt timp posibil.

Axa strategică VI.

Dezvoltarea Resurselor Umane și a Serviciilor Sociale

VI.P.1. O societate bazată exclusiv pe formarea de intelectuali este inimaginabilă. Este necesară orientarea tinerilor cu aptitudini pentru muncile manuale, spre formarea profesională prin școli de arte și meserii sau prin ucenicie, în meseriile cerute de piața muncii. În învățământul superior ar fi utilă crearea unor noi linii de studiu în domeniile aplicate, cu caracter predominant practic, în centrele universitare tradiționale. Specializările ar trebui corelate cu cererea de pe piața muncii.

VI.P.2. Introducerea unor cursuri facultative de agronomie și de zootehnie la școlile din mediul rural, cu scopul ridicării nivelului de calificare profesională a locuitorilor satelor.

VI.P.3. Se constată că multe dintre problemele cu care se confruntă societatea românească sunt generate de o educație precară, de lipsa reperelor morale, de lipsa respectului pentru legi, reguli și tradiții. Deși nu este un panaceu, poate fi un început, introducerea unor cursuri obligatorii de educație, începând cu clasa întâi și până la liceu, pe bază de manuale.

VI.P.4. Șomerii proveniți din rândul minerilor și al angajaților din marile combinate, adeseori au greutate în găsirea unui nou loc de muncă din cauza dificultății de adaptare la noile condiții economice, schimbate radical. Se propune organizarea unor cursuri de recalificare în care accentul să fie pus pe dezvoltarea și adaptarea mentalităților și abia în plan secund pe o calificare profesională nouă.

VI.P.5. În prezent, din cauza unor atitudini de patriotism local prost înțeles, există o anumită concurență între unele unități spitalicești din județ. Trebuie regândit sistemul sanitar județean astfel încât în locul unei oarecare concurențe între spitale să se creeze o complementaritate a lor, fiecare unitate spitalicească fiind specializată într-un domeniu specific, în care va putea atinge performanțe notabile. În acest scop ar putea fi utilă o consultare a locuitorilor din zonele vizate și întocmirea unui program care să aducă un plus nivelului de asigurare medicală a cetățenilor prin specializarea spitalelor sau reunirea lor într-o structură combinată.

Axa strategică VII.

Mediul înconjurător

VII.P.1. Situația suprafețelor de zone verzi în majoritatea orașelor județului este nesatisfăcătoare și nu corespunde cu normele europene. Este urgentă întocmirea de către fiecare localitate urbană a unui program de înființare de zone verzi și de întocmire (conform legislației în vigoare) a registrului de zone verzi. APM și Garda de Mediu să fie obligate să verifice realizarea acestor acțiuni și să aplice sancțiunile de rigoare. Aceste sancțiuni trebuie aplicate persoanelor responsabile și nu instituțiilor.

VII.P.2. Toate proiectele de situri industriale trebuie să primească o aprobare a serviciilor de arhitectură locale și/sau județene. Scopul acestei măsuri este de a păstra un peisaj cu aspect atrăgător și de a nu deteriora imaginea turistică a siturilor.

VII.P.3. Împreună cu Regia Națională a Pădurilor, trebuie efectuată o analiză a tăierilor realizate în județ și elaborat un program de reîmpădurire care să țină seama de importanța turistică a zonei vizate.

VII.P.4. În scopul apărării peisajului turistic, amplasarea unor eventuale centrale eoliene trebuie făcută în afara circuitelor turistice prezente sau viitoare.

VII.P.5. Una dintre dificultățile întâmpinate în amplasarea unor obiective de protecția mediului, cum ar fi depozitele de deșeuri menajere, este cauzată de fenomenul „NIMBY” (not in my backyard = nu în curtea mea). Fiecare cetățean recunoaște necesitatea realizării unor asemenea obiective, dar nu acceptă să fie realizat în zona în care locuiește el! Singura soluție este, într-o asemenea situație, ca după desfășurarea unei campanii de prezentare a situației și a soluțiilor posibile, să fie realizat un sondaj de opinie la nivel zonal sau județean, în final, aplicându-se principiul democratic al deciziei majoritare.

Axa strategică VIII.

Dezvoltare urbană

VIII.P.1. Este necesară regândirea întregii structuri administrative a județului. În prezent în județ există o serie de comune prea mici pentru a se putea susține financiar, fără resurse și care sunt aproape de faliment. Acestea trebuie reorientate spre structuri viabile, care pot fi gestionate și care pot fi finanțate corespunzător. În aceeași situație se găsesc și câteva localități urbane care au rămas fără aproape nici o întreprindere economică în teritoriu, rezultatul fiind o situație de faliment economic. Mai ales că în urma multiplelor restructurări și a crizei economice, numărul locuitorilor a scăzut dramatic, în prezent calitatea lor de oraș fiind pusă sub semnul întrebării. În această situație se regăsește orașul Aninoasa și într-o oarecare măsură și orașul Uricani. Se poate concepe, pe de o parte, reunirea lor cu orașe mai mari și viabile și, pe de altă parte, înființarea unei structuri administrative de tip „comunitate urbană” (după modelul francezesc) sau de „conurbație”, pentru care însă este necesară o lege specială.

VIII.P.2. Trebuie lămurite noțiunile de „poli de dezvoltare”, „zone metropolitane”, „zone urbane funcționale”, „centre de atracție” etc. astfel încât să fie diferențe clare între ele, mai ales prin prisma rolului lor economic și social și mai puțin prin dimensiunile lor. În prezent, aceste categorii sunt clasificate, în primul rând, în funcție de numărul de locuitori, precum și de locul ocupat în administrație din punct de vedere istoric, și

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

așezarea lor pe harta infrastructurii. Ar fi necesar ca în lege să se prevadă posibilitatea de subvenționare și de acces la programe naționale și europene de finanțare, ținând cont de influența lor locală și de eficiența posibilă a finanțării. Talia aglomerației urbane să nu interzică accesul la fonduri, ci, eventual, să reprezinte doar un coeficient de proporționalitate pentru stabilirea mărimii finanțării.

VIII.P.3. Realizarea în fiecare localitate urbană a unui studiu de deplasare (mobilitate) urbană, care să cuprindă toate mijloacele de locomoție utilizate, inclusiv parcurile și zonele verzi. Ordinea de prioritate în elaborarea studiului să fie:

- pietoni;
- biciclete;
- mijloace de transport în comun;
- autoturisme.

O atenție deosebită trebuie acordată aleilor dintre blocuri unde, din cauza spațiului restrâns, mașinile și pietonii se concurează, apărând pericolul producerii de accidente.

VIII.P.4. Fiecare localitate urbană să fie obligată prin lege să conceapă și să realizeze o rețea de piste ciclabile care să acopere întreaga suprafață a localității.

VIII.P.5. Pentru tinerii cicliști și cei care folosesc patinele cu rotile (rollere), în fiecare oraș trebuie să se conceapă și să se realizeze un parc pentru biciclete („bike-park”) și pentru patinele cu rotile, dotat cu aparatura corespunzătoare și care să permită tinerilor să facă exerciții în siguranță.

VIII.P.6. Este necesară și urgentă modificarea legii urbanismului pentru a se impune o rigoare mai mare în aprobarea unor construcții noi, pentru posibilitatea creării de zone verzi mai multe, de parcuri de promenadă și de desfășurare de activități sportive cu patinele pe rotile sau cu bicicleta, de piste ciclabile, pentru asigurarea locurilor de parcare necesare etc.

Note bibliografice

- 1 cf. *Carta de la Leipzig pentru orașe europene durabile, adoptată cu ocazia reuniunii ministeriale informale privind dezvoltarea urbană și coeziunea teritorială de la Leipzig, din 24 și 25 mai 2007*, Comisia Europeană, Leipzig 2007, CdR 163/2007 EN-DMAN/NFAR/hp .../...RO
- 2 cf. *Agenda Teritorială a Uniunii Europene, Reuniunea Informală a Miniștrilor Europeni, Responsabili cu Dezvoltarea Urbană și Coeziunea Teritorială, Leipzig, 24-25 mai 2007*.
- 3 cf. *O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, Comunicare a Comisiei, Europa 2020, Comisia Europeană, Bruxelles, 3.3.2010, COM(2010).
- 4 cf. *Județul Hunedoara - Monografie*, Editura Emia, Editura Timpul, 2013.
- 5 cf. *INSSA Hunedoara, Date ale recensământului din 2011, Buletin statistic lunar județ Hunedoara - Institutul Național de Statistică*, 2011.
- 6 cf. *Fenomenul dezindustrializării din perioada de tranziție și impactul asupra geodemografiei și al habitatului în județul Hunedoara* Teză de doctorat, Coordonator științific: Prof. univ. dr. Ciangă Nicolae, Doctorand: Mateș Adela-Ioana, Cluj-Napoca, 2012.
- 7 cf. *Buletin statistic lunar județ Hunedoara Septembrie 2012*, INSSE județ Hunedoara, Institutul Național de Statistică.
- 8 cf. *Anuarul Statistic al României 1991*, Comisia Națională pentru Statistică.
- 9 cf. *Eurostat Regional Yearbook 2011*.
- 10 cf. *Strategia de dezvoltare a județului Hunedoara - pe obiective și direcții de dezvoltare - și planul de măsuri aferente. PATJ Hunedoara, iunie 2010* Partea a III-a. Quantum Leap S.A. și Universitatea „Politehnica” Timișoara.
- 11 cf. *Anuarul Statistic al României, 1991*, Comisia Națională pentru Statistică.
- 12 cf. *Județul Hunedoara - Monografie*, Editura Emia 2013 și Editura Timpul, 2013.
- 13 cf. *Administrația Națională Apele Române, SGA Deva*, <http://www.rowater.ro/damures/sgadeva/default.aspx>
- 14 cf. *Planul Județean de Apărare împotriva inundațiilor S.G.A. Hunedoara Deva* <http://www.rowater.ro/damures/sgadeva/Continut%20Site/Plan%20judetean%20de%20ap%C4%83rare%20impotriva%20inunda%C5%A3iilor.aspx>
- 15 cf. *Raport Agenția de Protecția Mediului Hunedoara*, 2009.
- 16 cf. *Județele patriei. Județul Hunedoara* Gruiescu-Grumăzescu.
- 17 cf. *Anuarul Statistic al României. 1991*, Comisia națională de Statistică.
- 18 cf. *Județul Hunedoara - Monografie*, Editura Emia, Editura Timpul, 2013.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

- 19 cf. Institutul Național de Statistică - (<http://www.insse.ro/cms/rw/pages/buletinStatJud.ro.do;jsessionid=0a02458c30d5efed08938491452581959b764e775e67.e38QbxSahyTbiOLaxeNe0>),
- 20 cf. *Strategia de dezvoltare a județului Hunedoara - pe obiective și direcții de dezvoltare - și planul de măsuri aferente*, PATJ Hunedoara 2010. Partea III-a. Quantum Leap S.A. și Universitatea „Politehnica” Timișoara.
- 21 cf. *Anuarul statistic al României 1991*, Comisia Națională de Statistică, 1991.
- 22 cf. *Strategia de dezvoltare a județului Hunedoara - pe obiective și direcții de dezvoltare - și planul de măsuri aferente*. PATJ Hunedoara, 2010, Partea a III-a. Quantum Leap S.A. și Universitatea „Politehnica” Timișoara.
- 23 cf. *Strategia de dezvoltare a județului Hunedoara - pe obiective și direcții de dezvoltare - și planul de măsuri aferente*, PATJ Hunedoara, 2010”. Partea a III-a. Quantum Leap S.A. și Universitatea „Politehnica” Timișoara.
- 24 cf. *Ziarul Financiar* 27.11.2012.
- 25 <http://www.helloromania.eu/Atractii-Hunedoara-Hunedoara>
<http://www.obiective-turistice.ro/obiective/hunedoara-33.html>
http://www.turistinfo.ro/judet-hunedoara/complexe_turistice-judet-hunedoara.html
<http://www.viaromania.eu/info.cfm/orasul-hunedoara-cazare.html>.

2014, anul unui nou început

Iuliu Winkler

La începutul anului 2012, am inițiat, pe baza unei largi dezbateri în care au fost implicați actori din societate, consilii locale și județene, experți în administrația publică și în dezvoltarea regională, reprezentanți ai mediului de afaceri, dar și ai celui academic, elaborarea Planului de dezvoltare Transilvania 2020. Dorința inițiatorilor a fost aceea de a atrage atenția asupra faptului că, în 2014, începe o nouă perioadă de planificare bugetară a Uniunii Europene, că se vor produce schimbări importante în modul de accesare a diverselor fonduri aferente programelor de dezvoltare finanțate de Uniune și că trebuie să ne pregătim cu toții pentru aceste schimbări. Ca urmare a unei consultări publice care s-a întins pe durata unei jumătăți de an, Consiliul Economic al UDMR a finalizat și prezentat publicului Planul de Dezvoltare Transilvania 2020 în cadrul unei conferințe organizată la Cluj în luna octombrie 2012 - <http://udmr.ro/page/planul-de-dezvoltare-transilvania-2020>

Transilvania 2020 se constituie într-un veritabil program operațional, iar prioritățile stabilite pe baza consultării sunt armonizate cu Strategia Europa 2020. În calitatea mea de parlamentar european, membru al Comisiei temporare pentru criza economică, financiară și socială și supleant al Comisiei pentru Dezvoltare regională, am participat la dezbaterile Strategiei Europa 2020 în Parlamentul European și m-am putut convinge de faptul că această strategie este calea de ieșire din criză a UE. Singura modalitate prin care o viziune strategică de asemenea dimensiuni, care se adresează celor 500 de milioane de cetățeni din cele 28 de state membre ale UE, poate să fie de succes este prin asigurarea convergenței dintre eforturile tuturor actorilor implicați. Prioritățile trebuie să fie convergente în estul și vestul Uniunii, în statele din nord și din sud. Suntem cu toții în aceeași barcă a UE cu 28 de vâslași, care sunt statele membre, iar dacă nu vâslim cu toții în sincron, dacă agităm vâslele fiind cuprinși de frenezii individualiste, atunci, în cel mai bun caz, barca se învârtă pe loc, fără direcție, dar ar putea să fie expusă și pericolului scufundării. Astfel, a apărut ideea Acordurilor de parteneriat pe care statele membre trebuie să le încheie, în această perioadă, cu Comisia Europeană în vederea asigurării armonizării planurilor naționale de dezvoltare cu Strategia Europa 2020. Trebuie să vâslim în sincron, iar atunci barca va înainta și ne vom atinge scopurile, care nu sunt altele decât prioritățile Strategiei Europa 2020: consolidarea societății informaționale și a economiei bazate pe cunoaștere; asigurarea sustenabilității și promovarea economiei verzi; omul, cetățeanul, și mai ales tinerii, puși în centrul oricărei strategii viabile.

Acum, după aproape doi ani, de la publicarea Planului de dezvoltare Transilvania 2020, ne aflăm într-o nouă situație. Avem mai multe informații și am decis actualizarea planului nostru de dezvoltare. După o dezbateră tensionată, la sfârșitul anului 2013, Parlamentul European a adoptat pachetul legislativ care stabilește noua Politică Agricolă Comună, noile principii ale Politicii de Coeziune și de Dezvoltare Regională, dar și prevederile Cadrelor Financiare Multianuale - MFF 2014-2020. Apoi, Comisia Europeană a adoptat noile forme finale ale regulamentelor care stau la baza noilor programe de finanțare. Astăzi știm deja că România dispune, în următorii 7 ani, de resurse europene de 43 de miliarde de euro, substanțial majorate față de totalul de 31,5 miliarde de euro ce ne-au fost alocate pentru precedenta perioadă de finanțare. Știm deja și faptul că noua Politică Agricolă Comună va asigura României o sumă aproape dublă pentru plățile pe suprafață. Concret, suma de 5,7 miliarde de euro disponibilă în exercițiul precedent se majorează la 10,5 miliarde de euro în cei 7 ani care urmează. În prezent, fermierul hunedorean beneficiază de o medie a plăților pe suprafață de 136 de euro /ha. Acest cuantum va depăși 190 de euro/ha la finalul noului MFF.

Scopul elaborării Planului de dezvoltare Transilvania 2020 este atingerea obiectivelor pe care UE le finanțează: creștere inteligentă, sustenabilă și favorabilă incluziunii sociale. Prioritățile stabilite în Transilvania 2020 sunt armonizate cu Strategia Europa 2020. Ce înseamnă aceasta? Să ne închipuim că ne aflăm într-un restaurant și dintr-o ofertă bogată trebuie să ne alegem meniul preferat. Dintr-un total de

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

peste 110 măsuri pe baza cărora se vor lansa apeluri de proiecte, Transilvania 2020 propune 14 priorități de dezvoltare defalcate în 33 de tipuri de măsuri care prezintă cel mai ridicat potențial de modernizare. Multe dintre acestea sunt o continuare a măsurilor care existau și în precedentă perioadă de programe, altele reprezintă noi posibilități.

Fondul European de Dezvoltare Regională asigură resurse pentru modernizarea infrastructurii. În continuare, dezvoltarea infrastructurii rutiere și de cale ferată este o prioritate, iar județul Hunedoara se află într-o poziție strategică în privința legăturii României cu vestul Europei. Am învățat pe propria noastră piele că dezvoltarea economică este condiționată de o infrastructură de transport modernă. Autoritățile administrației publice locale vor avea noi posibilități de a finanța creșterea calității rețelelor de comunicare și a accesului la rețele de internet de bandă largă și mare viteză. Creșterea competitivității sectorului IMM rămâne o prioritate.

Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală va finanța investițiile în infrastructură, dar și cele în utilaje agricole. Vor primi o susținere importantă tinerii fermieri și acei întreprinzători care înființează noi întreprinderi agricole. Foarte importantă va fi finanțarea activităților non-agricole desfășurate în zone rurale. Programul LEADER continuă, grupurile de acțiune locală vor beneficia de finanțări în noua perioadă de programare financiară.

Fondul Social European va sprijini investițiile în domeniul educației și al formării profesionale, dar va aloca și resurse pentru programele destinate înlesnirii accesului tinerilor pe piața muncii. În ceea ce privește tinerii, firul roșu care străbate filosofia noilor programe se referă la formarea și încurajarea spiritului antreprenorial și formarea unei mentalități europene. Va continua Programul ERASMUS. Este în curs de constituire sistemul Garanției pentru tineret și este accesibil deja și în România Programul Erasmus pentru tinerii întreprinzători.

De unde atâta entuziasm pentru finanțările ce vin de la Comisia Europeană? De unde atâta speranță în modernizarea Transilvaniei, a Hunedoarei, prin utilizarea fondurilor europene atâta vreme cât performanța negativă a României în ceea ce privește gradul de absorbție a fondurilor europene ne-ar îndemna, mai degrabă, să fim pesimiști, eventual resemnați? Din câte îmi amintesc, nici unui copil, atunci când termină școala elementară, nu-i trece prin minte să încerce admiterea la facultate. Știe că trebuie să treacă prin gimnaziu, liceu, să obțină o diplomă de bacalaureat și abia apoi vine și vremea studiilor universitare. România aflată în al 7-lea an de apartenență la UE este ca un tânăr care trebuie să parcurgă toate treptele de pregătire până să fie capabilă să obțină performanță. Am fost, la finele anului 2013, atunci când se încheia perioada bugetară începută în 2007, codași în privința gradului de absorbție, care abia depășise 30%. Tot ultimii am rămas și acum cu un grad de absorbție care a trecut deja de 40%. Adoptarea în Comisia pentru Dezvoltare Regională și apoi în plenul Parlamentului European a așa-numitei „reguli N+3” ne-a adus un an suplimentar pentru cheltuirea fondurilor neutilizate până în prezent. Putem să recuperăm decalajul până la finele anului 2016. În această perioadă, trebuie să facem față unei noi provocări, administrarea în paralel a fondurilor provenite din vechiul și actualul MFF. Doar efortul de a crește capacitatea administrativă, de a păstra funcționarii publici competenți și de a ne debarasa de cei redundanți, de a reduce birocrăția din domeniu și de a intensifica dialogul dintre administrația publică și mediul de afaceri ne va aduce în situația de a fi mai eficienți.

Județul Hunedoara are nevoie de un volum de investiții de peste 1,5 miliarde de euro până în anul 2020, mă refer aici la proiectele proprii ale județului, nu și la proiectele mari în care este inclusă și Hunedoara (ex: autostrada Timișoara - Deva - Sibiu sau modernizarea căii ferate pe Coridorul 4 pan-european). Mai bine de o treime din acest necesar poate fi asigurat din surse ale UE. Pentru o comparație, 500 de milioane de euro, resursa financiară pe care o putem obține de la UE, înseamnă bugetul municipiului Deva pentru următorii 11 ani. Deci, avem pentru ce să ne mobilizăm.

Anul 2014 este anul unui nou început pentru Europa. Este anul în care intră în vigoare noul Cadru Financiar Multianual 2014-2020, este anul în care se va intensifica schimbul de argumente pro și contra revizuirii tratatelor în ideea obținerii unei sincronizări mai eficiente a guvernantei economice sau a uniunii bancare.

Viitorul UE va fi dezbătut din ce în ce mai aprig. 2014 are toate șansele să fie anul la care ne vom raporta, ulterior, ca la anul în care a fost declanșat procesul de revizuire a tratatelor Uniunii. Va fi anul care va conta cel mai mult în drumul post-Lisabona, pentru că va fi perioada care va determina avansul sau, în cel mai rău caz, regresul Europei.

Anul 2014 va fi un nou început și pentru România. Alegerile din această toamnă ne vor aduce un nou președinte. Nu este nevoie de prea multe argumente pentru a fundamenta ideea că pentru România, unde paternalismul este o trăsătură fundamentală a societății și unde democrația are încă manifestări adolescente, un nou președinte reprezintă un nou început. Speranța mea este însă că vor fi și alte argumente pentru a vorbi despre un nou început în România anului 2014. Mă gândesc la argumente de ordin economic, argumente legate de creșterea eficienței acțiunii noastre în UE, altele referitoare la abordarea mai sănătoasă, mai coordonată și mai bine focalizată a modului în care înțelegem filosofia politicilor europene de coeziune astfel încât să evităm noi eșecuri materializate în contraperformanță în utilizarea fondurilor destinate să finanțeze modernizarea României.

Și pentru noi, hunedoreni, anul 2014 este un nou început. 2014 va însemna și anul pregătirii pentru competiția, intrată într-o nouă etapă, de obținere a resurselor pentru modernizarea județului nostru, pentru bunăstarea familiilor hunedorene. Câștigătorii vor fi cei care au o viziune cu privire la dezvoltare și modernizare, cei care sunt mai plini de inițiativă, mai informați și mai bine pregătiți.

Un program de dezvoltare poate fi întocmit de către specialiștii care au informații, date statistice și acces la resurse suficiente pentru a planifica în mod realist. Viziune însă ar trebui să avem cu toții, politicieni, lideri, oameni preocupați de starea cetății. Prezenta propunere este înzestrată cu elementele unei viziuni strategice de dezvoltare a județului Hunedoara în anii care vin. Multe dintre lucrurile spuse au putut părea, la o primă citire, banale, altele notorii sau chiar iritante, dar așa este de multe ori adevărul: simplu, banal sau chiar supărător. Dar, succesul nostru în a deveni din toate punctele de vedere o parte a Europei depinde printre altele și de o schimbare a mentalităților, dar și de un exercițiu de sinceritate pe care ar trebui să-l facem noi cu noi înșine.

Lucrarea de față reprezintă una dintre posibilele viziuni asupra dezvoltării județului Hunedoara. Am considerat că este datoria noastră față de comunitatea noastră și față de toți locuitorii județului să ne implicăm și să girăm elaborarea unei viziuni fezabile de dezvoltare și modernizare a județului. În opinia noastră, elementele cuprinse în acest proiect sunt în armonie cu direcțiile Planului de dezvoltare Transilvania 2020, și implicit cu prioritățile Strategiei Europa 2020. Fără doar și poate o dezbatere publică constructivă va îmbogăți această viziune, îi va da mai multă claritate și astfel îi va spori valoarea. Scopul este comun: mai multă bunăstare pentru fiecare familie hunedoreană, mai multă speranță pentru tinerii noștri și un județ Hunedoara modern și european.

Anexă

Sumar executiv - Transilvania 2020, dezvoltarea locală plasată sub semnul responsabilității locale

István Csutak

Multe lucruri s-au schimbat față de ianuarie 2012, când a fost supusă dezbaterii publice prima variantă a proiectului Transilvania 2020.

Nu s-a modificat în mod esențial Politica de coeziune a Uniunii Europene.

E drept, s-au operat mici ajustări în forma finală a regulamentelor, ale căror variante de lucru le-am utilizat în ianuarie 2012.

Dar, obiectivele strategice formulate în Strategia Europa 2020 rămân neschimbate. Uniunea Europeană oferă cofinanțare pentru atingerea acestor obiective:

o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii.

Măsurile posibile pe baza cărora se vor lansa apeluri la proiecte există în regulamentele deja adoptate.

Alocările financiare pe care le considerăm oportune au la bază tabela financiară accesibilă public¹ la data finalizării prezentului document.

În formularea priorităților, domeniilor de intervenție și a măsurilor propuse am încercat să ne aliniem la documentele de programare accesibile publicului.

Ne putem aștepta, ca pe baza rezultatelor și concluziilor referitoare la perioada de programare recent încheiată (2007-2013), Comisia Europeană să acorde o atenție sporită pregătirii documentelor de programare ale României.

Față de cele prezentate cu doi ani în urmă, a trebuit să fie modificată doar planificarea financiară.

Convergența regională și Dezvoltarea rurală sunt capitelele cadrului Strategic Comun accesibile de la nivel regional în subsidiar.

Convergența regională este cofinanțată din Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR) în primul rând prin Programul Operațional Regional (POR) și din Fondul Social European prin Programul Operațional de Capital Uman.

Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR) cofinanțează Programul Național de Dezvoltare Rurală.

¹ MINISTERUL FONDURILOR EUROPENE, ACORD DE PARTENERIAT PROPUȘ DE ROMÂNIA PENTRU PERIOADA DE PROGRAMARE 2014-2020, Al doilea proiect, FEBRUARIE 2014

Pentru perioada 2014-2020, considerăm importante pentru Transilvania nu mai mult de 14 priorități cu 33 de tipuri de măsuri, în următoarea defalcare:

Fond	Prioritate	Măsură/ Apel de proiecte
FEDR	5	8
FSE	4	16
EMVA	5	9

Acest tabel înseamnă că din trei fonduri, procentual ar trebui să fie cele mai semnificative alocări.

Este clar că sorți de izbândă avem doar dacă pornim de la învățămintele perioadei recent încheiate, din situația reală și din problemele reale identificate, ținând cont și de modul în care cadrul instituțional probabil că va funcționa.

Am încercat jalonarea unui drum rațional pentru atingerea obiectivelor Strategiei Europa 2020.

Referirile sunt făcute la articolele din regulamentele aferente.

În baza celor de mai sus, nutrim speranța că aducem în atenția publică un document util pentru toți cei interesați de soarta politicilor de dezvoltare în România.

În integralitatea sa, documentul poate fi consultat la link-ul: <http://udmr.ro/page/planul-de-dezvoltare-transilvania-2020>

Fondul European de Dezvoltare Regională

25,00% 5.07 promovarea sistemelor de transport durabile și eliminarea blocajelor din cadrul infrastructurilor rețelelor majore;

• 25,00% 5.07.b stimularea mobilității regionale prin conectarea nodurilor secundare și terțiare la infrastructura TEN-T, inclusiv a nodurilor multimodale.

16,00% 5.10 investițiile în educație, în formare, inclusiv în formare profesională pentru dobândirea de competențe și pentru învățarea pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurilor de educație și de formare.

15,00% 5.03 îmbunătățirea competitivității IMM-urilor;

• 15,00% 5.03.a promovarea spiritului antreprenorial, în special prin facilitarea exploatarei economice a ideilor noi și prin încurajarea creării de noi întreprinderi, inclusiv prin intermediul pepinierelor de întreprinderi.

10,00% 5.02 îmbunătățirea accesului și a utilizării și creșterea calității TIC;

• 3,00% 5.02.a extinderea conexiunii în bandă largă și difuzarea rețelelor de mare viteză, precum și sprijinirea adoptării tehnologiilor emergente și a rețelelor pentru economia digitală;

• 5,00% 5.02.b dezvoltarea produselor și serviciilor TIC, a comerțului electronic și a cererii de TIC;

• 2,00% 5.02.c consolidarea aplicațiilor TIC pentru guvernare electronică, e-learning, incluziune digitală, cultură online și e-sănătate.

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

- 10,00% 5.06 conservarea și protecția mediului și promovarea utilizării eficiente a resurselor;
- 6,50% 5.06.c conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural;
- 3,50% 5.06.e realizarea de acțiuni destinate îmbunătățirii mediului urban, revitalizării orașelor, regenerării și decontaminării terenurilor industriale dezafectate (inclusiv a zonelor de reconversie), reducerii poluării aerului și promovării măsurilor de reducere a zgomotului.

Fondul Social European

55,00% 3.1.c Efectuarea de investiții în domeniul educației, al formării și al formării profesionale în vederea dobândirii de competențe și a învățării pe tot parcursul vieții

- 19,25% 3.1.c.(i) reducerea și prevenirea abandonului școlar timpuriu și promovarea accesului egal la învățământul preșcolar, primar și secundar de calitate, inclusiv la parcursuri de învățare formale, non-formale și informale pentru reintegrarea în educație și formare;
- 11,00% 3.1.c.(ii) îmbunătățirea calității și a eficienței învățământului terțiar și a celui echivalent și a accesului la acestea, în vederea creșterii participării și a nivelului de educație, în special pentru grupurile defavorizate;
- 13,75% 3.1.c.(iii) creșterea accesului egal la învățarea pe tot parcursul vieții pentru toate grupele de vârstă în cadre formale, non-formale și informale, actualizarea cunoștințelor, a competențelor și a aptitudinilor forței de muncă și promovarea unor parcursuri de învățare flexibile, inclusiv prin orientarea profesională și validarea competențelor dobândite;
- 11,00% 3.1.c.(iv) egalitate între femei și bărbați în toate domeniile, inclusiv în ceea ce privește accesul la piața forței de muncă, evoluția în carieră, reconcilierea vieții profesionale cu cea privată și promovarea unei remunerații egale pentru muncă egală.

25,00% 3.1.a Promovarea unor locuri de muncă durabile și de calitate și sprijinirea mobilității lucrătorilor

- 3,75% 3.1.a.(i) accesul la locuri de muncă pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă și pentru persoanele inactive, inclusiv pentru șomerii de lungă durată și pentru persoanele cu șanse mici de angajare, inclusiv prin inițiative locale de angajare și sprijin pentru mobilitatea forței de muncă;
- 2,50% 3.1.a.(ii) integrarea durabilă pe piața forțelor de muncă a tinerilor, în special a celor care nu au un loc de muncă, care nu urmează studii sau cursuri de formare, inclusiv a tinerilor care se confruntă cu riscul excluziunii sociale și a tinerilor din comunitățile marginalizate, inclusiv prin implementarea garanției pentru tineri;
- 6,25% 3.1.a.(iii) activități independente, antreprenoriat și înființare de întreprinderi, inclusiv a unor microîntreprinderi și a unor întreprinderi mici și mijlocii inovatoare;
- 3,75% 3.1.a.(iv) egalitate între femei și bărbați în toate domeniile, inclusiv în ceea ce privește accesul la piața forței de muncă, evoluția în carieră, reconcilierea vieții profesionale cu cea privată și promovarea unei remunerații egale pentru muncă egală;
- 3,75% 3.1.a.(v) adaptarea la schimbare a lucrătorilor, a întreprinderilor și a antreprenorilor;
- 3,75% 3.1.a.(vi) îmbătrânire activă și în condiții bune de sănătate;
- 1,25% 3.1.a.(vii) modernizarea instituțiilor pieței forțelor de muncă, precum serviciile publice (și private) de ocupare a forței de muncă și îmbunătățind satisfacerea nevoilor pieței forțelor de muncă, prin măsuri de stimulare a mobilității transnaționale a lucrătorilor și prin programe de mobilitate și printr-o mai bună cooperare între instituții și părțile interesate relevante.

15,00% 3.1.b Promovarea incluziunii sociale, combaterea sărăciei și a oricărei forme de discriminare

- 1,80% 3.1.b.(ii) integrarea socio-economică a comunităților marginalizate, cum ar fi romii;
- 5,25% 3.1.b.(iv) creșterea accesului la servicii accesibile, durabile și de înaltă calitate, inclusiv asistență medicală și servicii sociale de interes general;
- 2,25% 3.1.b.(v) promovarea antreprenoriatului social și a integrării profesionale în întreprinderile sociale și promovarea economiei sociale și solidare pentru a facilita accesul la locuri de muncă;

- 2,70% 3.1.b.(vi) strategii de dezvoltare locală elaborate la nivelul comunității.

5,00% 3.1.d Creșterea capacității instituționale a autorităților și părților publice interesate și a eficienței administrației publice

- 3,75% 3.1.d.(i) efectuarea de investiții în capacitatea instituțională și în eficiența administrațiilor și a serviciilor publice la nivel național, regional și local în perspectiva realizării de reforme, a unei mai bune legiferări și a bunei guvernanțe;

- 1,25% 3.1.d.(ii) consolidarea capacităților pentru toate părțile interesate care își desfășoară activitatea în domeniul educației, al învățării pe tot parcursul vieții, al formării și al ocupării forței de muncă și al politicilor sociale, inclusiv prin pacte sectoriale și teritoriale în vederea mobilizării în favoarea realizării de reforme la nivel național, regional și local.

Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală

37,29% - Art. 17 Sprijin pentru investiții tangibile și/sau intangibile care

- 13,50% - 17.1 ameliorează nivelul global de performanță și de durabilitate al exploatației agricole;
- 15,69% - 17.2 vizează prelucrarea, comercializarea și/sau dezvoltarea produselor agricole care fac obiectul anexei I la tratat sau ale bumbacului, cu excepția produselor pescărești; rezultatul procesului de producție poate fi un produs care nu face obiectul anexei respective;
- 08,10% - 17.3 vizează infrastructura necesară pentru dezvoltarea, modernizarea sau adaptarea agriculturii și a silviculturii, inclusiv accesul la suprafețele agricole și forestiere, consolidarea și ameliorarea terenurilor, și furnizarea și economisirea energiei și a apei.

16,88%-Art. 19 Dezvoltarea exploatațiilor și a întreprinderilor

- 06,15% - 19.1 ajutor la înființarea întreprinderii pentru:
  - i tinerii fermieri;
  - ii activități neagricole în zone rurale;
  - iii dezvoltarea fermelor mici;
- 07,35% - 19.2 investiții în crearea și dezvoltarea de activități neagricole;
- 03,38% - 19.3 plățile anuale sau plățile unice acordate fermierilor eligibili pentru schema pentru micii fermieri stabilită la titlul V din Regulamentul (UE) nr. 1307/2013 („schema pentru micii fermieri”) care își transferă definitiv exploatația altui fermier.

09,38% - Art. 20 Servicii de bază și reînnoirea satelor în zonele rurale

05,00% - Art. 35 Cooperare

04,50% - Art. 42 Grupurile de acțiune locală LEADER

PROPUNERE DE VIZIUNE STRATEGICĂ

DEVA, APRILIE 2014

Gheorghe Francisc Grün este inginer mecanic. Până în 1989, a lucrat în Trustul IAS și apoi în Trustului Județean SMA. A proiectat și realizat, împreună cu o echipă de mecanici din SMA Deva, o linie de producție de curele trapezoidale multiple pentru combinele importate din RDG, precum și mai multe instalații, dispozitive și echipamente.

În 1990, a fost ales consilier local și viceprimar în municipiul Deva. Din 1993 și până la pensionare, în 2001, a fost directorul general al Camerei de Comerț și Industrie a județului Hunedoara.

În colaborare cu parlamentarii din județ a inițiat mai multe acte normative, precum și modificarea altora conform cerințelor economiei județului. Cea mai cunoscută dintre inițiativele la care a lucrat este Legea zonelor defavorizate ale cărei prevederi au contribuit la atenuarea tensiunilor sociale provocate de închiderea unor mine.

A publicat numeroase articole cu teme economice în ziare și reviste locale și centrale, și a fost gazda unei emisiuni săptămânale - „Vorbe cu economie” - care a fost difuzată de un post local de televiziune.

Gheorghe Francisc Grün s-a născut la Deva și este absolvent al Facultății de mecanică a Institutului Politehnic Cluj.

Iuliu Winkler este parlamentar european și președintele Organizației Județene Hunedoara a UDMR. În cadrul Parlamentului European activează în Comisia pentru Comerț Internațional și în Comisia pentru Dezvoltare Regională.

A fost membru al Guvernului României între 2004 și 2007, deținând portofoliul de ministru al Comunicațiilor și Tehnologiei Informației, în 2007, și pe cel de ministru delegat pentru Comerț în Ministerul Economiei și Comerțului, între anii 2004 și 2007, fiind șeful Departamentului de Comerț Exterior.

Între 2000 și 2004, a fost deputat al UDMR în Parlamentul României, fiind membru al Comisiei pentru buget, finanțe și bănci și al Comisiei pentru integrare europeană.

Între 1996 și 1999 a fost consilier județean din partea UDMR, iar între 1999 și 2000 a deținut funcția de subprefect al județului Hunedoara.

A publicat diverse lucrări pe teme economice, analize macroeconomice și financiar-fiscale în reviste de specialitate în limbile română, maghiară și engleză (Piața Financiară, Közgazdász Fórum, The Entrepreneur etc.).

Iuliu Winkler s-a născut în Hunedoara. El este absolvent al Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, specializarea electronică și telecomunicații, și al Universității din Petroșani, specializarea finanțe și asigurări.

István Csutak este expert în politici de dezvoltare ale Uniunii Europene. Lucrează în domeniul fondurilor europene din 2001, fiind preocupat de procedeele de analiză a riscurilor prin metoda Monte Carlo.

Este autorul Strategiei de dezvoltare locală implementate de către Grupuri de Acțiune Locală LEADER. Este autor sau co-autor a mai multor materiale de specialitate, printre care cele mai importante sunt: „Despre motivele eșecului politicilor de dezvoltare în România - Consolidarea continuă a aparențelor” (Academia Ungară de Științe - Institutul pentru economie mondială, ISSN 1417-2720, ISBN 978 963 301 572-8); „Despre regiunile de dezvoltare” (2006 Alutus, M-Ciuc, ISBN 978-973-7875-32-7).

István Csutak s-a născut la Petroșani, județul Hunedoara. Este absolvent al Institutului politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, specializarea Electronică și Telecomunicații.